

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTLİĞİ FARKINDALIĞI OLUŞTURMAYA YÖNELİK BİR
EYLEM ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS

ASLI YEŞİL

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**MERSİN
TEMMUZ - 2020**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET
EŞİTLİĞİ FARKINDALIĞI OLUŞTURMAYA YÖNELİK BİR
EYLEM ARAŞTIRMASI**

YÜKSEK LİSANS

ASLI YEŞİL

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI**

**Danışman
Prof. Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA**

**MERSİN
TEMMUZ - 2020**

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
 - Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
 - Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
 - Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi
- beyan ederim.

ETHIC DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

03 Temmuz 2020/03 July 2020

İmza / Signature
Ashi YEŞİL

ÖZET

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ FARKINDALIĞI OLUŞTURMAYA YÖNELİK BİR EYLEM ARAŞTIRMASI

Bu çalışma ortaokul dönemi öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel bakış açılarında eşitlikçi yönde bir değişme yaratmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, mevcut durum tespit edilerek hazırlanan bir eylem planının uygulanması şeklinde yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu 2018-2019 eğitim öğretim yılında Mersin ili Silifke ilçesinde bulunan bir kamu ortaokulunda 11-12 yaş aralığında 6. sınıf öğrencisi olan 15 kız ve 14 erkek öğrenciden oluşmaktadır. Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarını geliştirmek amacıyla uygulamalar gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmanın alt problemlerine uygun olarak araştırmacı tarafından hazırlanan bir anket formu ve günlük formları kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi eylem araştırmasında kullanılan veri analiz yöntemlerinden olan betimsel çözümleme ile yapılmıştır.

Elde edilen bulgulara göre mevcut koşullarda ortaokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet kavramını tanımadıkları ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri görülmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamaya yönelik eylem planı uygulamasından sonra ise katılımcıların toplumsal cinsiyet ile ilgili kavram bilgilerinin geliştiği ve cinsiyet rollerine bakış açılarının değiştiği tespit edilmiştir. Bu durum yapılan etkinlikler ile bireylerin toplumsal cinsiyet kavramına bakış açılarının değişebileceğini ve geleneksel rol kalıplarındaki cinsiyet ayrımcılıklarını fark edebileceklerini göstermiştir. Uluslararası alanda ülkelerin sosyo-ekonomik olarak gelişmesinin temelinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının eğitim uygulamaları ile bireylere kazandırılabilceği ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması toplumdaki tüm kurum ve karar mekanizmalarını ilgilendiren bir konu olmak ile birlikte eğitim kurumlarının yadsınamaz bir önemi bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı, Eylem Araştırması

Danışman: Prof. Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA, Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi / Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı / Eğitim Yönetimi Bilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

AN ACTION RESEARCH ON GENDER EQUALITY AWARENESS IN SECONDARY SCHOOL STUDENTS

This study was carried out to create an egalitarian change in the traditional perspectives of middle school students on gender roles. The research was carried out as the implementation of an action plan prepared by determining the current situation. The study group of the research consisted of 15 girls and 14 boys aged 11-12 years old, in a public secondary school in Silifke district of Mersin province in 2018-2019 academic year. Action research, which is one of the qualitative research methods, was used in this research, in which practices were carried out in order to improve the gender equality awareness of the participants. As the data collection tool, a questionnaire and daily journal forms prepared by the researcher were used in accordance with the sub-problems of the research. The analysis of the data was made through descriptive analysis, which is one of the data analysis methods used in action research.

According to the findings, it was observed that secondary school students do not recognize the concept of gender and adopt traditional gender roles in the current conditions. After implementing an action plan to raise gender equality awareness, it was determined that the participants' conceptual knowledge about gender developed and their perspective on gender roles changed. This situation showed that individuals' perspectives on the concept of gender can change and they can realize gender discriminations in traditional role patterns. It has been revealed that gender equality awareness, which is the basis of socio-economic development of countries in the international arena, can be gained by individuals through educational practices. Ensuring gender equality is an issue that concerns all institutions and decision-making mechanisms in the society, but educational institutions have an undeniable importance.

Keywords: Gender, Gender Equality Awareness, Action Research

Supervisor: Prof. Dr. Ayşe BALCI KARABOĞA, Mersin University, Faculty of Education / Department of Educational Sciences / Educational Administration Division, Mersin.

TEŞEKKÜR

Hedefe ulaşmaktan çok sürecin verdiği mutluluğun tadını çıkardığım; nitelikli eğitimciler, iyi arkadaşlar, bazı dostlar, kendimi ifade edebildiğim zamanlar, değerli bilgiler edindiğim ve sonuçta keyifle çalıştığım tez araştırması ile yüksek lisansımı tamamladım. Sürecin başından sonuna kadar her zaman güler yüzü ve anlayışını esirgemeyen ve tez danışmanım olarak bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım değerli akademisyen Prof. Dr. Ayşe Balcı KARABOĞA'ya araştırmamın her aşamasında bana verdiği destek için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin değerlendirilmesinde katkılarını sunan çok değerli Doç. Dr. Yusuf İNANDI ve Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KALE hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca ev, iş ve öğrencilik üçgenini dengelemekte zaman zaman zorlanmış olsam da mutlu sona ulaşabilmemdeki katkılarından dolayı sevgili eşim Yıldırım YEŞİL ve canım annem Hanzade ALTINER'e kocaman teşekkür ediyorum.

Çocuklarım Kayra ve Mirza'ya...

Aslı Yeşil

03 Temmuz 2020, Mersin

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	
ONAY	
ETİK BEYAN	
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
KISALTMALAR ve SİMGELER	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.6. Sınırlılıklar	6
1.7. Tanımlar	6
2. KAYNAK ARAŞTIRMALARI / ALANYAZIN	8
2.1. Toplumsal Cinsiyet	8
2.1.1. Bireylerde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimi ile ilgili Yaklaşımlar	12
2.1.1.1. Psikanalitik Kuram	12
2.1.1.2. Bilişsel Gelişim Kuramı	13
2.1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı	13
2.1.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	14
2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Yaşam Alanları	15
2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eğitim	15
2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Okul	18
2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sağlık	20
2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Siyasal Katılım	21
2.2.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sürdürülebilir Kalkınma	23
2.2.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İstihdam	24
2.3. İlgili Araştırmalar	27
2.3.1. Ulusal Çalışmalar	27
2.3.2. Uluslararası Çalışmalar	42
3. YÖNTEM	48
3.1. Araştırma Modeli	48
3.2. Çalışma Grubu	50
3.3. Veri Toplama Araçları	52
3.3.1. Anketler	53
3.3.2. Araştırma Günlüğü	54
3.3.3. Öğrenci Ürünleri	55
3.4. Verilerin Toplanması	55
3.4.1. Pilot Çalışma	56
3.4.2. Çalışmanın Uygulanması	56
3.4.3. Videoların İçeriği	58
3.5. Verilerin Analizi	60
4. BULGULAR	61
4.1. Durum Tespiti Basamağı – Ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rolleri hakkındaki düşüncelerinin mevcut durumu	61
4.2. Uygulama Basamağı	69

	Sayfa
4.2.1. Video 1: Bizim Ailede Olmaz	69
4.2.2. Video 2: Aramızda Ne Fark Var	70
4.2.3. Video 3: Eşitiz Beraberiz	72
4.2.4. Video 4: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Olmadan Kalkınma Olmaz	74
4.2.5. Video 5: İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet	75
4.2.6. Video 6: Pembemavi	76
4.2.7. Video 7: Bi Maruzatım Var	78
4.2.8. Afiş Çalışması	79
4.3. Gözlem Basamağı - Ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rolleri hakkındaki düşüncelerine ilişkin değişim	80
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	89
5.1. Tartışma	89
5.1.1. Cinsiyet mi Toplumsal Cinsiyet mi?	90
5.1.2. Geleneksel Kadın ve Erkek Kalıpyargıları	91
5.1.3. Sosyal Rollerde Kadın ve Erkek	93
5.1.4. Çalışma Hayatında Kadın ve Erkek	96
5.1.5. Oyun ve Oyun Kültürü	101
5.1.6. Medyadan Yansımalar	102
5.1.7. Eğitim, Okul ve Cinsiyet	104
5.2. Sonuç ve Öneriler	106
5.2.1 Sonuçlar	106
5.2.2. Öneriler	107
5.2.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler	107
5.2.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	109
KAYNAKLAR	111
EKLER	120
ÖZGEÇMİŞ	129

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Dünya Ekonomik Forumu Tarafından Yayınlanan Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporlarına Göre Türkiye'nin Yıllara Göre Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sıralaması	4
Tablo 2.1. Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Arasındaki Farklar	9
Tablo 2.2. 2017-2018 Verilerine Göre Türkiye'de Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Bağlı Dağılımı	16
Tablo 2.3. Türkiye'de 6 Yaş Üstü Okuma Yazma Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı	17
Tablo 2.4. Türkiye'de Yapılan Son Beş Genel Seçimde Kadınların Parlamentodaki Temsili	21
Tablo 3.1. Ortaokul Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Oluşturmaya Yönelik Gerçekleştirilen Eylem Araştırması Çalışma Takvimi	55
Tablo 3.2. Ortaokul Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı Sağlamaya Yönelik Eylem Araştırması Uygulama Takvimi	57
Tablo 4.1. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramını Daha Önce Duyup Duymadıklarına İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri	61
Tablo 4.2. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramının Kendilerine Neyi İfade Ettiğine İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri	62
Tablo 4.3. Katılımcıların Kız ve Erkeklerin Eşit Olduğu ve Olmadığı Durumlara İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri	63
Tablo 4.4. Öğrencilerin Kadın ve Erkek Metaforları ve Bu Metaforları Kullanma Gerekçelerine İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri	64
Tablo 4.5. Öğrencilerin Kadın ve Erkeklerin Sorumluluklarına İlişkin Uygulama Öncesi Düşünceleri	65
Tablo 4.6. Renklerin, Sporun, Müziğin, Filmlerin, Mesleklerin, Ev İşlerinin, Oyuncakların, Eğitimin, Kıyafetlerin ve Dansın Cinsiyeti Konusunda Öğrencilerin Uygulama Öncesi Görüşleri	66
Tablo 4.7. Çeşitli Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargılarına İlişkin Uygulama Öncesi Katılımcı Görüşleri	67
Tablo 4.8. Toplumsal Cinsiyet ve İş Bölümü Konusunda Uygulama Öncesi Katılımcı Görüşleri	68
Tablo 4.9. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramını Daha Önce Duyup Duymadıklarına İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri	80
Tablo 4.10. Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramının Kendilerine Neyi İfade Ettiğine İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri	81
Tablo 4.11. Katılımcıların Kız ve Erkeklerin Eşit Olduğu ve Olmadığı Durumlara İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri	82
Tablo 4.12. Öğrencilerin Kadın ve Erkek Metaforları ve Bu Metaforları Kullanma Gerekçelerine İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri	83
Tablo 4.13. Öğrencilerin Kadın ve Erkeklerin Sorumluluklarına İlişkin Uygulama Sonrası Düşünceleri	85
Tablo 4.14. Renklerin, Sporun, Müziğin, Filmlerin, Mesleklerin, Ev İşlerinin, Oyuncakların, Eğitimin, Kıyafetlerin ve Dansın Cinsiyeti Konusunda Öğrencilerin Uygulama Sonrası Görüşleri	86
Tablo 4.15. Çeşitli Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargılarına İlişkin Uygulama Sonrası Katılımcı Görüşleri	87
Tablo 4.16. Toplumsal Cinsiyet ve İş Bölümü Konusunda Uygulama Sonrası Katılımcı Görüşleri	87

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Kadın ve Erkeklerle Atfedilen Özellikler	10
Şekil 2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimini Açıklayan Ana Kuramlar	11
Şekil 3.1. Eylem Araştırması Döngüsü	49
Şekil 3.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	53

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simg	Tanım
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
ÇOÇA	Çocuk Çalışmaları Birimi
ETCEP	Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi
KOÇ-KAM	Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi
KSGM	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SOGEP	Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikalar Merkezi Derneği
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	Uluslararası Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Cinsiyet biyolojik yapının genetik olarak aktardığı bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet ise bireyin toplumsallaşma sürecinde toplum tarafından yüklendiği rolleri ifade etmektedir. Biyolojik cinsiyet özellikleri doğuştan gelirken toplumsal cinsiyet özellikleri sonradan kazanılmaktadır. Bireyin doğumu ile başlayarak bireyin içinde bulunduğu kültürü benimseyerek gelecek nesillere aktarması ile devam eden toplumsallaşma sürecinde, belirli yaşayış biçimleri ve değerler öğrenilir (Asan, 2010). Toplumun cinsiyet kavramına yüklediği anlamlar ile bazı roller şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri toplumdan topluma kültürden kültüre değişebileceği gibi bazı özellikler aynı da olabilmektedir. Aslan (2015) sosyalizasyon sürecinde rollerin bireysel davranış olarak değil, kadın ve erkeğe özgü davranışlar olarak algılanması ile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının veya önyargıların oluştuğunu belirtmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerinin eşit olmaması nedeniyle toplumda kadının eğitime, istihdama ve karar mekanizmalarına katılmasında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ataerkil toplum yapısı içinde kadının aile içi eşitsizliğine dayanan ve sosyal ortamlarda bu eşitsizliğin devamı olarak kadın üzerinde üstünlük kurmayı amaçlayan toplumsal cinsiyet temelli bir şiddet söz konusu olmaktadır. Şiddet genellikle fiziksel şiddet olarak algılanmakla birlikte, kadına yönelik cinsel, psikolojik, ekonomik ve sosyokültürel şiddet çeşitleri de bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı içinde bulunan ataerkil sistemden bağımsız olamayacağı gibi eşitsizliklerin ortaya çıkmasına aile, toplum ve eğitim beraber etki etmektedir (Aslan, 2015). Akkaş ve Uyanık (2016) kadına yönelik şiddet ile mücadelede farklı çalışmalar yapılmış ve yapılıyor olsa da toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan başarılı olunamayacağını ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile eğitim, meslek seçimi, istihdam, sağlık, siyasi hayata katılım ve medya gibi birçok alanda karşılaşılmaktadır. Koca (2006) bu eşitsizliklerin doğal bir süreç olmadığını ve toplumdaki kültürel yapılanmanın bir ürünü olduğunu belirtmektedir. Öğrenmenin küçük yaşlarda hızlı olduğu ve toplumsal cinsiyet rollerinin erken yaşlarda şekillenmeye başladığı bilindiğinden eğitimin bu noktada önemi ortaya çıkmaktadır. Eğitim kurumları bir topluma ait değer yargılarının benimsetilmesinde önemli bir yere sahiptir (Güneş, 2008). Esen (2013) en önemli toplumsallaşma aracı olan okulun tüm öğeleri ile toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını aktarabileceğini ve bireylerin davranışları üzerinde izler bırakabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda eğitimde okul, öğretmen, arkadaş çevresi ve diğer faktörler ile toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretimi açısından bir ilişki olduğu görülmektedir. Okul yaşamının en önemli aktörü olan öğretmenlerin toplumsal cinsiyet açısından dezavantajlı bireyler değil eşit bireyler yetiştirilmesini sağlaması gerekmektedir (Esen, 2013).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortaya konulmasında eğitim, meslek seçimi, istihdam, sağlık, siyasi hayata katılım ve medya konularında geniş bir literatür oluşmuş olsa da, ayrımcılığa karşı mücadele de kurumsal dönüşümler ve gündelik hayattaki tutumlarda değişimler gerekmektedir. Cinsiyet rolleri kapsamında cinsiyet eşitliği konusunda bir farkındalık oluşturmak ve okullarda yürütülebilecek benzeri çalışmalara katkı sağlamak amacı ile mevcut araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın konusu eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmayı kapsamaktadır. Araştırma ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık oluşturmak ve var olan farkındalıklarını arttırmak için yapılmaktadır. Yürütülen etkinlikler ile ortaokul öğrencilerinin kadın ve erkeklerin toplumsal rollerine ilişkin görüşlerindeki değişiklikler araştırılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Hedef kitlesini ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu bu çalışma, çocukların yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdiği okul ortamında toplumsal cinsiyet rollerine yönelik eşitlikçi bakış açısı kazandırmak üzere gerçekleştirilmiştir. Okul bireylerin toplumsallaşma sürecinde önemli bir yere sahiptir. Okullar aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği ortamlar olmakla birlikte birçok konuda olduğu gibi bu konuda da olumlu tutumların kazanılabileceği fırsatlara da sahiptir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirildiği ve kimlik kazanmaya yönelik sorgulamaların yapıldığı ortaokul döneminde, öğrencilerin toplumsal cinsiyet konusundaki tutumlarında daha eşitlikçi yönde bir değişme gözlenmesi amaçlanmaktadır.

Kesin sınırlar ile belirlenmiş olmasa da bireylerin yaşamları gelişim dönemlerine ayrılarak incelenmektedir. Toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte 11-21 yaş aralığı ergenlik dönemi olarak bilinmektedir. Ergenliğin başlangıcı ırk, iklim ve beslenme gibi faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir. Araştırmanın hedef kitlesini oluşturan 11-12 yaş grubu ergenliğin başlangıcını içeren erinlik döneminde yer almaktadır. Erinlik dönemi önemli gelişimsel özelliklere sahiptir. Bu dönemde fiziksel olarak cinsel olgunlaşmanın yanında psikolojik ve sosyal değişimler de görülmektedir. Biyolojik değişimler bireylerin benlik algılarına etki ettiğinden kız ve erkeklerin nasıl davranışlar göstereceğini de etkilemektedir. Çocuklarla yapılan bu çalışma onların bugünü için önem taşımakla birlikte yetişkinlik hayatlarında üstlenecekleri roller ve sosyal ilişkileri açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlamda bu araştırmanın toplumsal cinsiyet konusunda eğitsel ve sosyal alanda yapılacak çalışmalara destek oluşturması ve çocuk gelişimine uyumlu eğitim materyali geliştirilmesine katkıda bulunması beklenmektedir.

1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Ortaokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine bakış açısı nasıldır?

Buna göre araştırmanın alt problemleri aşağıdaki gibidir.

1. Ortaokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Ortaokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki düşünceleri yapılacak etkinlikler sonucunda nasıl değişecektir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Ülkemiz kadınların güçlendirilmesini amaçlayan pek çok çalışmaya rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği adına hedeflenen noktadan çok uzaktadır. Kadınlar uzun süren eşitlik mücadelelerine rağmen hala erkek egemen toplumun izin verdiği sınırlar içerisinde yaşamaktadır. Ulusal ve uluslararası pek çok kurumsal ve sosyal politika geliştirme çalışmasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadınların eğitim, istihdam olanaklarının artırılması ve kadına şiddet olaylarının önlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Uçan ve Baydur, 2016). Buna ek olarak toplumsal yaşamın her alanında kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmaları gerektiği ulusal ve uluslararası belgeler ile kabul edilmiştir. Dünyada ve ülkemizde kadınların sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik yaşama erkekler ile eşit koşullarda katılmaları ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır (Baydur, Uçan, Şeker, Özpınar, Gerçeklioğlu ve Horasan, 2016). Yapılan tüm çalışmalara rağmen ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda istenen aşamaya ulaşılamamıştır. Özaydınlık (2014) Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin eğitimden çalışma hayatına, sağlıktan karar alma mekanizmalarına katılıma kadar yaşamın her alanında ciddi boyutlarda olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre bu eşitsizlik ülkenin demokratikleşmesi ve kalkınmasının önünde bir engel teşkil etmektedir.

Son 10 yıl içinde yapılan çalışmalar sonucunda kadınların eğitime ve istihdama katılımı artmış olmak ile birlikte oranlara bakıldığında kadın erkek eşitliğinden halen oldukça uzak kaldığı görülmektedir (KONDA, 2019). Bu durumun temelinde cinsiyete dayalı iş bölümü anlayışının olduğu ve bunun erkek egemen ideoloji tarafından yorumlandığı düşünülmektedir (Sınmaz Uzgan, 2018). Alisbah Tuskan (2012) ülkelerde var olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin belirleyici unsurlarının parlamentodaki ve karar mekanizmalarındaki kadın oranı ile mesleki ve teknik işlerde çalışan kadın oranları olduğunu ifade etmektedir. Dünya Ekonomik Forumu tarafından 2006 yılından itibaren yayınlanan Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporlarına göre Türkiye’nin toplumsal cinsiyet eşitliği sıralaması Tablo 1.1.’de verilmektedir.

Tablo 1.1.

Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Raporlarına göre Türkiye'nin yıllara göre toplumsal cinsiyet eşitliği sıralaması

Yıllar	Türkiye'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sıralaması
2006	115 ülke arasında 105. sırada
2007	128 ülke arasında 121. sırada
2008	130 ülke arasında 123. sırada
2009	134 ülke arasında 129. sırada
2010	134 ülke arasında 126. sırada
2011	135 ülke arasında 122. sırada
2012	135 ülke arasında 124. sırada
2013	136 ülke arasında 120. sırada
2014	142 ülke arasında 125. sırada
2015	145 ülke arasında 130. sırada
2016	144 ülke arasında 130. sırada
2017	144 ülke arasında 131. sırada
2018	149 ülke arasında 130. sırada
2019	149 ülke arasında 130. sırada
2020	153 ülke arasında 130. sırada

Kaynak: *Küresel cinsiyet uçurumu raporu (2020)*.

Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ilerlemesini hızlandırmak, insan haklarından yararlanmada eşitliği sağlayabilmek için bireylerde toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığını kazandırmak önem taşımaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet rollerinin özümsemiği, uygun davranış kalıplarının oluştuğu ve cinsel kimlik kazanımının tamamlandığı ergenlik döneminde eğitim ihtiyaçları giderilerek gelecekte toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bireylerin yetişmesi sağlanabilecektir (Acar Erdol ve Gözütok, 2017). Eğitim alanı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin dönüşümünü sağlayacak en etkili toplumsal mekanizmalardandır. Baydur ve diğerleri (2016) toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmak için, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerini meşrulaştıran tutumların değiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bir ülkenin gelişmişliği açısından kadının toplumsal anlamda rol ve statü olarak doğru yerde olması gerekmekte ve bunun yolu da bilinçli ve nitelikli bir eğitimden geçmektedir (Özaydınlık, 2014).

Bireysel ve toplumsal mutluluğun sağlanması için bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri, bireysel ve toplumsal özgürlüğün sağlanması gerekmektedir. Cinsiyet ayrımcılığının olmadığı bir ortam bireylerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri açısından olumlu fırsatlar sağlayabilir. Toplumsallaşmanın en önemli alanlarından biri olan eğitim alanında cinsiyet ayrımcılığı yeniden üretilmemeli, öğrenciler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkında olarak çevrelerini sorgulayabilmelidir. Bu bağlamda bu eylem araştırması yolu ile ortaokul öğrencilerinde eğitim, meslek seçimi, ev içi roller gibi konularda kız ve erkekler arasında eşitlik olması gerektiğinin farkındalığı geliştirmek amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile ortaokul öğrencilerinde eğitimden meslek seçimine ve istihdama kadar katılımcıların yaşamları boyunca alacağı kararlarda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik duyarlılık içinde kararlar vermeleri için bir adım atılacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de toplumsal cinsiyet konusunda yükseköğretim öğrencileri ile yapılmış nicel ve nitel çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Arıcı, 2011; Arslangiray, 2013; Aslan, 2015; Aşılı, 2001; Çetin ve Bilir Güner, 2018; Çinga, 2004; Değirmenci, 2018; Esen, 2013; Kodan Çetinkaya, 2013; Öngen ve Aytaç, 2013; Seçgin ve Tural, 2011; Sis Çelik, Pasinlioğlu, Tan ve Koyuncu, 2013; Şener Özel, 2019; Varol, Çiçeklioğlu ve Taner, 2016; Vefikuluçay, Zeyneloğlu, Eroğlu ve Taşkın, 2007). Genel olarak bu çalışmaların ölçek, anket formu kullanımı veya görüşmelerin yapılması şeklinde yürütüldüğü görülmektedir. Aslan (2015) öğretmen adaylarının kadın ve erkek cinsine ilişkin algılarını metaforlar aracılığı ile belirlemiştir. Esen (2013) bir lisans dersi içeriğini toplumsal cinsiyet duyarlılığı kazandırmaya yönelik düzenleyerek, bu dersin katılımcılar üzerindeki etkisini incelediği uygulamalı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çinga (2004) ise katılımcıların cinsiyetçi dil kullanımına ait görüşlerindeki değişiklikleri incelediği araştırmasında anket formu, açık uçlu sorular kullanarak ve sunum ile bilgilendirme yaparak hem nicel hem nitel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Alanyazın incelemesi sonucunda doğrudan eylem araştırması şeklinde ifade edilen ve ortaokul düzeyinde uygulanan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Ortaöğretim öğrencileri ile yapılmış çalışma sayısı oldukça azdır (Acar Erdol ve Gözütok, 2017; Aslan, 2007; Damarlı, 2006; Gülbasar Şire, 2009; Kantoğlu, 2017; Sayılan ve Özkazanç, 2009). Yapılan çalışmalar aile, okul, arkadaş etkisine bağlı toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılması üzerinedir (Acar Erdol ve Gözütok, 2017). Bu bağlamda Acar Erdol ve Gözütok (2017) ortaöğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda öğretim programına yönelik ihtiyaçlarını belirlemek üzere bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bunun yanında Sayılan ve Özkazanç (2009) tarafından bir lisede gerçekleştirilen etnografik yaklaşım ile örnek olay inceleme çalışması da mevcuttur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili araştırmaların okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde ağırlıklı olduğu görülmektedir (Çelik Demirtaş, 2019; İshakoğlu, 2020; Karabekmez, Yıldırım, Özyılmaz Akamca, Ellez ve Bulut Üner, 2018; Karagöz, 2016; Kanatlı Öztürk, 2018; Kaynak, 2017; Kılıç, Beyazova, Akbaş, Zara ve Serhatlı, 2014; Koca ve Demirhan, 2005; Köseleler, 2009; Saldıray, 2017; Şıvgın, 2015). Bu durumun nedeninin cinsiyet rollerinin kazanılmasının okul öncesinden başlayarak ortaöğretim kademesine kadar kazanılmış olmasından kaynaklandığı bilinmektedir. Kanatlı Öztürk’ün (2018) ilkokul dördüncü sınıf öğrencileri ile çok kültürlü eğitim çerçevesinde farklılıklara saygı değerine ilişkin gerçekleştirdiği eylem araştırmasında “karşı cinsiyete yönelik saygı” alt boyutunda bir değerlendirme yaptığı bilinmektedir. Bu çalışmada “karşı cinsiyete yönelik saygı” eylem araştırmasının bir alt boyutu olarak ele alınmaktadır.

Ortaokul düzeyinde yapılan toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin çalışmalar genellikle ders kitaplarının incelenmesi şeklindedir (Bilgin, 2019; Fidan, 2019, Helvacıoğlu, 1994; Kırbaçoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Kitiş Çınar, 2013; Özdemir, 2019; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019; Yeşil, 2014; Yürek ve Balcı Karaboğa, 2018). Yapılan alanyazın taramasında ortaokul öğrencileri ile

toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik gerçekleştirilen bir eylem araştırmasına rastlanmamıştır. Eylem araştırması var olan bir problemin çözümü veya yapılan bir işin niteliğinin arttırılması amaçları ile kullanılabilen bir yöntemdir. Eylem araştırmasının amacı kuramsal bilgi üretmek değil uygulamayı iyileştirmektir (Aksoy, 2003). Aynı zamanda katılımcıların uygulamaya aktif katılması oluşabilecek direnci kırmakta ve işbirlikli uygulamalar sosyal değişimleri sağlayabilmektedir. Bu nedenler doğrultusunda ortaokul öğrencileri ile yapılan bu eylem araştırmasının konuya farklı bir yöntem ile yaklaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Bu ve bunun gibi çalışmalar ile toplum bilinci arttırılarak hem ulusal hem de uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılmasında katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma 2018 – 2019 eğitim öğretim yılında Mersin Silifke’de yer alan bir kamu ortaokulunun 6. sınıfında öğrenim gören 29 öğrencinin görüşleri ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Toplumsal Cinsiyet (gender): Toplumsal cinsiyet bireyin belirli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgi dâhilinde toplumsal düzlemde bireyden beklenenlere ve toplumda bireye biçilen konuma denir (Vatandaş, 2007, s. 36).

Cinsiyet Roller (gender role): Kadın ve erkeğin sosyal olarak tanımlanmış cinsiyet özelliklerine göre toplum içinde üstlenmesi beklenen roller, sahip olması istenen davranış, tutum ve özellikler cinsiyet rolleri olarak tanımlanmaktadır (Sharpe ve Heppner, 1991).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (gender equality): İnsan hakları alanında önemli bir konu olan toplumsal cinsiyet eşitliği, erkeklerle kadınların hem kamusal hem de özel alana eşit şekilde katılmaları anlamına gelir (Flowers, 2010).

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı (gender discrimination): Politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelmektedir (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi [CEDAW], 2019, s. 5).

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (gender equality in education): Eğitimde eşit muamele ve eşit fırsatların sunulması; kadınlar ve erkekler için inşa edilen ve eşitsizliklerin temelini oluşturan sosyal normlardan, kalıp yargılardan arınılması; her çocuğun kişisel

becerilerini geliştirmesine, kalıplaşmış yargılarla çizilmiş sınırlamalar olmaksızın seçimler yapmasına fırsat verilmesi. Örneğin, öğretmenin kız ve erkek öğrencilere benzer görev ve sorumluluklar vermesi (Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi [ETCEP], 2016, s. 2).

2. KAYNAK ARAŞTIRMALARI

Bu araştırma ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık oluşturmak ve var olan farkındalıklarını arttırmak için yapılmıştır. Bu bölümde araştırmanın kavramsal alt yapısını oluşturmak üzere önce toplumsal cinsiyet kavramı ele alınmış ardından toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim, sağlık, siyasal temsil ve istihdam alanlarında değerlendirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve eğitim konusunda kadın ve erkeklerin eğitime erişim durumları, meslek seçimindeki farklılaşmalar, toplumsal olarak bu durumun nasıl algılandığı üzerinde durulmaktadır. Eğitimde okul, öğretmen, arkadaş çevresi yoluyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl yeniden üretildiği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda okul ile toplumsal cinsiyet kavramı arasında yeniden üretim açısından bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Sağlık alanında toplumsal cinsiyet ile ilgili ülkemizde bir yanlılık olmamakla birlikte var olan olumsuz durumlardan kadınların farklı etkilendiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ve siyasi katılım bölümünde anayasadan yönetmeliklere kadar normlar hiyerarşisinde kadınların siyasete katılımı ile ilgili düzenlemeler olmasına rağmen, kadınların vitrin süsü olarak algılandığı ve siyasetin her basamağında yer alamadıkları görülmektedir. Toplumların ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan denge halinde olmasını ifade eden sürdürülebilir kalkınma için toplumsal cinsiyet eşitliği önemli bir yer tutmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma açısından toplumsal cinsiyetin önemi açıklandıktan sonra ekonomik alanda cinsiyet eşitsizlikleri istihdam boyutunda ele alınmaktadır. Eğitimin bir uzantısı olarak karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet ve istihdam başlığında, kadınların çalışma yaşamına katılmasının iktisadi büyümeyi arttırdığı ve ülkelerin sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağladığı ifade edilmektedir. Son olarak bu araştırma konusu doğrultusunda yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalar değerlendirilerek bu bölüm tamamlanmaktadır.

2.1. Toplumsal Cinsiyet

Toplumda bireyler çeşitli sosyal kategorilerde değerlendirilerek tabakalara tabi olmaktadır. Ersoy (2009) bu durumu din, ırk, meslek ve sosyoekonomik durum bakımından değerlendirmektedir. İnsan hayatındaki bir diğer kategorinin de kadın veya erkek olarak ifade edilen, bireysel ve toplumsal hayatın temel karakteristik vasıflarını ve dayanaklarını oluşturan cinsiyet olduğunu ifade etmek gerekmektedir (Ersoy, 2009).

Cinsiyet bireyin biyolojik cinsiyetine bağlı olarak belirlenen demografik bir kategoridir ve insanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet, bu terimin anlamına uygundur. Karagöz (2016) cinsiyeti “erkekler ve kadınlar arasındaki genel biyolojik, fizyolojik ve genetik farklar” olarak tanımlarken toplumsal cinsiyeti “bu farklılıkların toplumsal ilişkilere taşınması” (s. 44) şeklinde

açıklamaktadır. Alanyazında cinsiyet “sex” kelimesi ile ifade edilirken toplumsal cinsiyet ise “gender” ile ifade edilmektedir. Vatandaş (2007) “gender” kavramının sosyolojiye girişinin 1970’li yıllarda olduğunu ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramının sosyolojiye ilk olarak Ann Oakley tarafından kullanılarak dâhil edildiği bilinmektedir. Bu kavram ile toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmaktadır. Özdemir (2010) bu rolleri kadının evde çocuklarına bakması, çamaşır, bulaşık ile ilgilenmesi, erkeğin iş yaşamında yer alarak evin maddi giderlerini karşılaması şeklinde ayrıştığını ifade etmektedir. Köşeler (2009) bu ayrımı “biyolojik cinsiyet farklılıkları; öğrenilmemiş doğuştan getirilen özellikler bakımından kadınlar ve erkekler arasında gözlenen farklılıklarken, toplumsal cinsiyet farklılıkları ise öğrenilen, sosyalleşme sürecinde kazanılan özellikler bakımından insanlar arasında gözlenen farklılıklardır” (s. 1) şeklinde açıklamaktadır. Bu bağlamda Uygun (2011) ise toplumsal cinsiyet kavramını “erkek ve kadının biyolojik farklılaşmasına kültürler tarafından yüklenen anlamlar ve değerler” olarak ele almakta “kurumlarla ve sosyal çevre ile karşılıklı, iç içe geçmiş, karışık ilişkiler bütünüdür” (s. 40) şeklinde açıklamaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet farklılıkları, bireyden bireye, kültürden kültüre bazı değişimler gösterirken bazen de benzer özellikler tüm kültürlerde bulunabilmektedir. Uygun (2011) eril bir toplumda kadınlık rolü, dişi toplumdaki kadınlık rolüne göre daha farklı olacağından, bu bağlamda kadınlık ve erkeklik kavramlarının kültürden kültüre farklı anlamlar kazandığını ifade etmektedir. Uygun’a (2011) göre örgütlü sosyal bir yapı içinde bireyin bulunduğu pozisyon, bu pozisyonla ilgili sorumlulukları, ayrıcalıkları ve diğer pozisyonlardaki insanlarla etkileşimini yönlendiren kuralları göstermekte olan toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek varlığının sosyal ortamda ifade edilme şekli olmaktadır.

Tablo 2.1.’de biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farklar gösterilmektedir.

Tablo 2.1.
Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Arasındaki Farklar

BİYOLOJİK CİNSİYET	TOPLUMSAL CİNSİYET
Doğustandır	Toplumsallaşma sürecinde öğrenilir
Bedensel ve fizikseldir	Toplumsal cinsiyetten beklentilerini ifade eder
Evrenseldir	Farklı coğrafyalar ve farklı toplumlara göre değişir

Doğumdan önce çocuğun cinsiyetini öğrenmekle birlikte verilecek isim ve alınan kıyafetlerin renginin belirlenmesiyle başlayan cinsiyetçilik, geleneksel toplumun rol anlayışının bireylere yansıtılması ile devam etmektedir. Kılıç (2013) toplumsal cinsiyeti “kişisel düzeyde cinsiyetin sadece biyolojik bir gerçeklik olmadığına altını çizer ve cinsiyet rollerinin toplumsal boyutunu görünür kılar” (s. 1) şeklinde açıklamaktadır. Temel, Yakın ve Misci’ye (2006) göre cinsiyetçilik açısından değerlendirildiğinde eril toplumlarda erkeklere sert kadınlara ise hassas özellikteki roller yüklenmektedir. Şekil 2.1.’de gösterildiği gibi toplum erkek çocuklarda saldırganlığı, atılganlığı, akılcılığı, mantıksallığı, problemlerin kolayca üstesinden gelebilme

becerilerine sahip olmayı; kız çocuklarda ise iyi sosyal ilişkiler kurabilmeyi, sempatik olmayı, duygusal olmayı, başkalarının duygularına duyarlı olmayı, sorumluluk sahibi olmayı, edilgenliği pekiştirmek eğilimindedir.

Şekil 2.1. Kadın ve Erkeklerle Atfedilen Özellikler

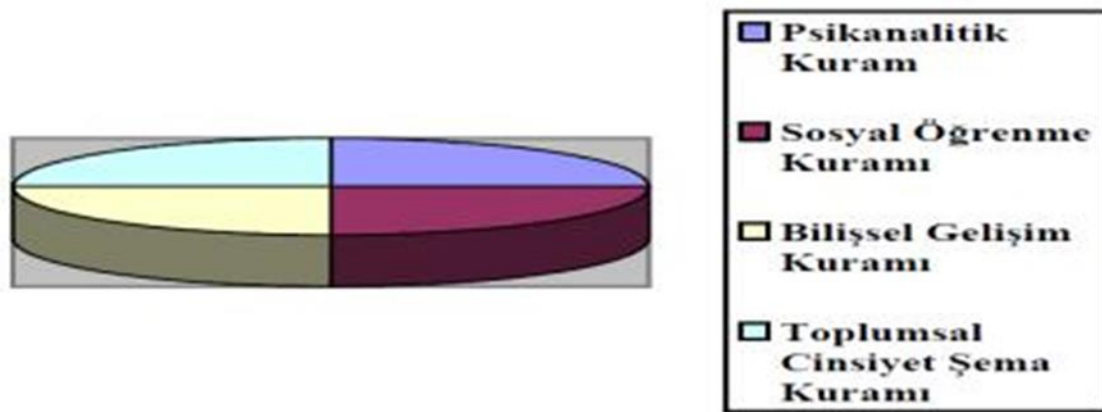
Kaynak: Tüzün, 2019.

Son yıllarda uluslararası çalışmalar ile toplumdaki bireylerde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlanmaya çalışılmaktadır. Dünyada ve ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili birçok proje yürütülmekte, toplumsal cinsiyet eşitliği insan haklarına saygılı bir toplumun temel unsurlarından birisi olarak görülmektedir (Baydur ve diğerleri, 2016). Yapılan çalışmalarla toplumsal cinsiyet eşitliği adına değişen ve gelişen durumlar olsa bile modern toplumda da hala kadın üzerinde ataerkil toplum değerleri egemenlik ve baskı aracı olabilmektedir (Aktaş, 2013). Aktaş'a (2013) göre bir insanın kendini ötekine göre tanımladığı ötekinden ayrılma ve ötekinin karşısında belli bir insan grubuyla özdeşleşerek güç oluşturma ihtiyacı duyduğu her yerde kimlik sorunu var demektir.

Toplumsal cinsiyet ayrışması çocukluk dönemlerinde rol modeller aracılığı ile öğrenilmektedir. Bireyler toplumda var olan davranış modellerinden kendine bir model seçerek topluma uyum sağlamaktadır (Özdemir, 2010). Aileler tarafından gösterilen özen açısından erkekler daha avantajlı bir konumda olduğundan, kadına yönelik cinsiyet eşitsizlikleri çocukluk döneminde başlamakta ve toplum tarafından kız çocuklara daha az olanak sağlanmaktadır (Özaydınlık, 2014). Bu bağlamda Özaydınlık (2014) kadınların, toplumun her katmanında erkeklerle aynı ölçüde yerini alamamasının temel nedenlerinden biri olarak kadınların eğitim alanında karşılaştıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığı sorunu olduğunu belirtmektedir. Uluslararası Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNICEF) tarafından 2004 yılında yayınlanmış uluslararası sözleşmede de tam bir kadın erkek eşitliğinin sağlanması için geleneksel rol anlayışında değişiklikler olması gerektiği ifade edilmektedir (CEDAW, 2019). Bu durum

ebeveynlerin, öğretmenlerin, okul psikolojik danışmanlarının, kitle iletişim araçlarının aktarımları ve model olmaları ile gerçekleştirilebilecektir (Ofas, 2017).

Demokratik, sevgi dolu ve ayrımcılığın olmadığı ortamlarda büyüyen bireyler daha eşitlikçi olmakta; otoriter, reddedici ve ayrımcı söylemlerin olduğu ortamlarda büyüyen bireyler geleneksel tutuma sahip olmaktadır. Aktaş'a (2013) göre sosyal kimliğin aile üyeleri ve toplum tarafından inşası, sosyal yaşamda var olma ve geleceğini şekillendirme konusundaki mücadelenin de yönünü belirlemektedir. Alanyazında bireyler tarafından toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesini açıklayan farklı sınıflandırmalara rastlanmıştır (Arıcı, 2011; Arslangiray, 2013; Aşılı, 2001; Bilgin, 2019; Damarlı, 2006; Değirmenci, 2018; Erdem, 2019; İshakoğlu, 2020; Kantoğlu, 2017; Kaynak, 2017; Köşeler, 2009; Özdemir, 2019; Özgür, 2010; Şıvgın, 2015; Şener Özel, 2019). Bu sınıflandırmalar birbirini destekleyecek nitelikte olmak ile birlikte genel olarak dört kuram üzerinde durulmaktadır. Bu kuramlar Şekil 2.2.'de görülmekte olduğu gibi Psikanalitik Kuram, Sosyal Öğrenme Kuramı, Bilişsel Gelişim Kuramı ve Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı olarak alanyazında yer almaktadır.

Şekil 2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimini Açıklayan Ana Kuramlar

Kaynak: Arslangiray, 2013.

Bu çalışmada sosyal öğrenme kuramı üzerinden toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi incelenmektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre toplumsal cinsiyet bireyin çevresi ile etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Arslangiray (2013) çocuğun çevresini anne, baba, arkadaş ve okulun oluşturduğunu ve etrafındaki kadın erkek modellerini izleyerek cinsiyetine uygun rolleri öğrendiğini ifade eder. Bu bağlamda Güldü ve Ersoy Kart (2009) sosyal rol kuramına göre cinsiyet rollerine ilişkin toplumsallaşmanın, çocukluğun erken döneminde başlayarak yetişkinlik döneminde yoğun olarak ortaya konulduğunu ifade etmektedir.

2.1.1. Bireylerde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimi ile ilgili Yaklaşımlar

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanımında antropolojik, sosyolojik ve psikolojik açıdan bakıldığında farklı mekanizmaların birlikte işlev gösterdiği bilinmektedir. Cinsiyet rollerinin kazanımında bireylerin kendisini ve çevresindekileri değerlendirirken, yaşadığı olayları anlamlandırırken kullandığı mekanizmaları anlama çabaları kuramsal açıklamayı gerektirmektedir (Damarlı, 2006). Bireylerde toplumsal cinsiyet rollerinin kazanımı ve cinsiyetler arası farklılıkların açıklanması çeşitli disiplinler tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır (Arıcı, 2011). Bireylerde toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi ile ilgili yaklaşımlar ifade ettikleri açısından birbirlerine zıt değil birbirlerini destekler nitelikte olan kuramlardır. Bu bölümde bu kuramlara kısaca değinilmektedir.

2.1.1.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik yaklaşım kadınlık ve erkeklik özelliklerinin yaşanılan psikolojik çatışmalar sonucunda kazanıldığını ifade etmektedir. Şener Özel (2019) psikanalitik kuramın; özdeşleşme ve içselleştirme gibi bilinçaltı süreçleri ele aldığını, bireylerin cinsiyet rolleri kazanımını ebeveyni ile kurduğu özdeşim sonucunda cinsiyetine uygun davranışlarda bulunması şeklinde açıkladığını ifade etmektedir. Sigmund Freud tarafından geliştirilen “Freudçuluk” olarak da adlandırılan bu kuramın temelini, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden cinsel enerji anlamında libido kavramı oluşturmaktadır (Bilgin, 2019). Kişilik gelişimi ile ilgili ilk çalışmaları gerçekleştiren Sigmund Freud’un psikanalitik kuramı cinsiyet rollerinin gelişiminde, bireylerin biyolojik ve anatomik özelliklerinin farklı olmasına dayanmaktadır (Arslangiray, 2013). Kurama göre cinsiyet özelliklerinin kazanılmasında üç dönem bulunmaktadır. Birinci dönemde kız ve erkek çocukların cinsiyet bağlamında toplumsal deneyimlerinin aynı olduğu, ikinci dönemde kadın ve erkek arasındaki farklılıkların anlaşılacak çocukların cinsiyet kimliklerinin oluştuğu ve üçüncü dönemde çocuğun kendi cinsiyetinden olan ebeveyniyle özdeşim kurduğu ifade edilmektedir (Değirmenci, 2018).

Kantoğlu (2017) Freud’un gelişim dönemleri ile karşılaştırıldığında birinci dönemin oral ve anal döneme, ikinci dönemin fallik döneme ve üçüncü dönemin de ödipal döneme karşılık geldiğini ifade etmektedir. Bireyler cinsiyet rollerinin gelişiminde üçüncü dönem olan ebeveyn ile özdeşleşme süreci sonucunda biyolojik cinsiyetleri ile tutarlı bir toplumsal cinsiyet kimliği kazanmaktadır. Freud’un bakış açısına göre, erkekler kadınlara göre psikolojik olarak daha sağlıklıdır ve daha büyük olan toplumsal statüleri hak etmektedirler (Şıvgın, 2015). Sosyal bilimciler tarafından günümüzde halen kullanılmakta olan “id, ego, süperegö ve oedipus kompleksi” vb. başlıca kavramlar Freud’un sağladığı önemli katkılar olmak ile birlikte toplumsal

cinsiyet rollerinin gelişimi ile ilgili olarak özellikle kızların cinsiyet rollerinin gelişimine yönelik yaklaşımı çeşitli yönlerden eleştirilmektedir.

2.1.1.2. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bu kuramda cinsiyet rollerinin kazanılması bilişsel süreçler ile açıklanmaktadır. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramında bireyler aktif olarak diğer öğrenmelerde olduğu gibi cinsiyet rollerini öğrenme sırasında da süreç içinde hiyerarşik şemalar oluşturarak kendi öğrenmelerinden sorumludurlar (Arıcı, 2011). Lawrence Kohlberg'in öne sürdüğü kuramda, bireylerde toplumsal cinsiyete ilişkin rollerin öğrenilmesi ve kazanılması bilişsel gelişimin ilkelerine paralel olarak gerçekleşmektedir. Bu kurama göre öncelikle bireylerin kadın ve erkek olmak üzere iki gruba ayrıldığı öğrenilmektedir. Daha sonra kendilerinin hangi gruba ait olduğunu anlayan bireyler, diğer sınıftaki bireylerden ayıran özellikleri öğrenirler ve böylece, toplumsal cinsiyet kimlikleriyle uyumlu bir şekilde erkekler erkeksi özelliklere, kızlar da kadınsı özelliklere değer vermeye başlarlar (Damarlı, 2006). Şener Özel (2019) çocukların "saçı uzunsa, elbise giyiyorsa kız; saç kısa, takım elbise giyiyor ve kravat takıyorsa erkektir" şeklinde cinsiyeti fiziksel özelliklere göre şemalara yerleştirdiklerini ifade etmektedir. Kadınlar ile yapılan çalışmaların az sayıda olması, erkek katılımcılar ile yapılan çalışmaların genellenerek oluşturulmuş bir kuram olması ve cinsiyet rollerinin aktarılmasında kadınların oynadığı önemli rolü vurgulamada yetersiz kalması nedenlerinden dolayı bu kuram eleştirilmektedir (Arslangiray, 2013).

2.1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Toplumsal cinsiyet şema kuramı Sandra Lipsitz Bem tarafından ileri sürülen ve her iki cinsiyete özgü rollerin bir arada bulunabileceğini ifade eden bir kuramdır (Arıcı, 2011). İki cinsiyete ait rollerin bir arada bulunması gerektiğini vurgulaması açısından diğer kuramlardan farklılık göstermektedir. Şema, bilgilerin önceki bilgilerle ilişkilendirilip öğrenilmesini ya da yeni bir çerçeve oluşmasını sağlayan bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet şemasına göre bilgiyi işleme, algılanan özelliklerin kadınlara ve erkeklere ait oldukları yönünde kategorilendirerek ayırma şeklinde gerçekleşmektedir (Kaynak, 2017). Şıvgın (2015) bireylerin topluma ait cinsiyet şemasını öğrenirken kendi cinsiyetleri ile ilişkili şemalar oluşturduğunu belirtmektedir.

Bem'in ileri sürdüğü toplumsal cinsiyet şema kuramı, sosyal öğrenme kuramı ve bilişsel kurama ilişkin özellikler taşımaktadır. Bireylerin yaşadığı kültürde cinsiyetin önemli bir yer kaplaması nedeniyle cinsiyeti ayırttıran şemaların oluşmasının kaçınılmaz olması sosyal öğrenme kuramı ile örtüşmektedir. Bilişsel kurama ilişkin olarak ise bireylerin sosyalleşmede ve

şema oluşturmada aktif rol üstlenmesi gerektiği belirtilmektedir (Arslangiray, 2013). Bireyler gelişim süreci içerisinde yaptığı gözlemler ile kadın ve erkeğe özgü davranışları öğrenmektedir. Damarlı (2006) her kültürde kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerinin, kadın ve erkeğin toplumdaki yeri ve yapabilecekleri faaliyetler açısından ayrıştırılmış olduğunu ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet şema kuramında erkeklerin ve kadınların farklılıkları değil, iki cinse de farklı açılardan uyarlanabilir özellikleri üzerinde durulmaktadır.

2.1.1. 4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında sosyal öğrenme yaklaşımına göre toplum ve sosyalizasyon süreci en önemli etkidir. Bu kuramda bireyler arasındaki genetik faktörler tamamen göz ardı edilmeden, biyolojik farklılıkların olduğu fakat cinsiyetler arasındaki farklılıkların toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Sosyalizasyon süreci içerisinde kadın ve erkeğe ilişkin kodların yani toplumun belirlediği eril ve dişil rol ve davranışların öğrenilmesi gerçekleşmektedir (Özgür, 2010). Sosyalizasyon sürecinin ilk olarak ailede başlaması nedeniyle genellikle kızlar annelerini erkekler babalarını rol model olarak görür, onların davranışlarını taklit ederler. Cinsiyet rollerinin kazanılmasında ebeveynler ve diğer yetişkinlerin yanında televizyon, kitap, sosyal medya, dergi gibi kaynaklardaki figürler de model alınabilmektedir. Kitle iletişim araçlarının özellikle televizyonun sunduğu rol modellerin etkisi çok yüksektir (Özdemir, 2019).

Albert Bandura'ya ait olan bu kuramda cinsiyet rollerinin model alınması, doğru davranışın pekiştirilmesi ve yanlış davranışın cezalandırılması şeklinde cinsiyet rolleri kazanımlarının gerçekleştiği ileri sürülmektedir. Bandura'nın ileri sürdüğü edimsel koşullanma ile gerçekleşen sosyal öğrenme kuramına göre erken yaşlardan itibaren bireyler çevrelerindeki yetişkinleri rol model olarak görürler ve taklit ederler (Kantoğlu, 2017). 2 yaşından itibaren çocukların kendi cinsiyeti ile birlikte başkalarının cinsiyetlerinin de farkına varması ve diğer bireylerin davranışlarını gözlemleyerek model alınan kişiyi taklit etmesi toplumsal cinsiyet rollerinin edinilmesini sağlamaktadır (Kaynak, 2017). Aynı zamanda kendi cinsiyetlerinden ve farklı cinsiyetten olan bireylerin nasıl davranması gerektiğini de gözlemleyerek deneyimlerler (Damarlı, 2006). Arslangiray (2013) sosyal öğrenme teorisinde cinsiyet rollerinin öğrenilme sürecinde çocukların düşünüldüğünden çok daha aktif katılım gösterdiğini belirtmektedir.

Sosyal rol kuramı, kadın ve erkek cinsiyet rollerinin oluştuğu psikolojik ve sosyal süreci, cinsiyet rolleri farklılıklarının altında yatan toplumsal temelleri incelemektedir (Şıvgın, 2015). Yapılan araştırmalar cinsiyet rolleri açısından dünya genelinde geleneksel toplum yapısının daha yaygın olduğunu göstermektedir. İshakoğlu (2020) tüm kültürlerde kadın ve erkeklerin doğuştan gelen biyolojik cinsiyeti ile toplumun uygun gördüğü cinsiyet rollerinin bağdaştırıldığını ifade

etmektedir. Toplumlarda kadınlar için ev içi alanlarda ve itaatkâr davranışlar, erkekler için ise ev dışı alanlarda ve güçlü olma davranışları kalıplaşmış özellikler haline gelmiştir (Şıvgın, 2015). Bu rollerde ev içi mekânda yer alan kadınlara çocukluk döneminden itibaren dikiş dikmek, yemek pişirmek gibi ev becerileri öğretilirken, erkeklerle eve kaynak sağlayan olarak ekonomik bağımsızlığa sahip olmaları için eğitimler verilmektedir (İshakoğlu, 2020). Aile ya da toplumda cinsiyetine uygun davranışlarda bulunan çocuklar ödüllendirilip cinsiyetine uygun davranışlarda bulunmayan çocuklar cezalandırılarak, ödüllendirilen davranışın tekrarlanması ve cezalandırılan davranıştan kaçınılması sağlanmaktadır (Arıcı, 2011). Bu durumda kız çocuğunun mutfakta annesine yardım ettiğinde övgü alması bu davranışını pekiştirecek, böylece ailenin davranışlarından ve çocuğa yönlendirdiği pekiştireçlerden çocuk kendi toplumsal cinsiyet rollerini oluşturacaktır (Şener Özel, 2019).

2.2. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Yaşam Alanları

Sosyal çevre ile örtük bir şekilde öğrenilen toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile hayatın her alanında karşı karşıya gelinmektedir. Sınmaz Uzgan (2018) günlük yaşamda cinsiyete dayalı ayrımcılığı kadın olduğu için uğranılan ayrımcılık olarak ifade etmekte ve ayrımcılığın olduğu bu alanları politik, sosyal, ekonomik, kültürel ve medeni alanlar olarak belirtmektedir. Araştırmanın bu bölümünde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim, okul ortamı, sağlık, siyasal katılım, sürdürülebilir kalkınma ve istihdam alanları bakımından değerlendirilmektedir.

2.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Eğitim

Bireyin toplum ile uyumlu yaşayabilmesi haklarını bilmesi ve kullanabilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu haklardan biri olan eğitim hakkının diğer bireylerle eşit olarak kullanılması da toplumun gelişimi açısından son derece önemli bir rol oynamaktadır (Özaydınlık, 2014). Ülkelerde sosyal kalkınmanın sağlanabilmesi için ortalama eğitim düzeyi kadar, eğitimin bireyler arasında eşit dağılımı da önemlidir (Yaşar, 2018). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği eğitim sürecinde fırsatlara, kaynaklara ve hizmetlere ulaşmanın cinsiyete dayalı bir ayrımcılık içermemesi anlamına gelmektedir.

Wilson (2003) eşitliğin nitel bir kavram olmasından dolayı eğitimde cinsiyet eşitliğinin insan haklarının korunması bakımından nicel bir dengeden daha fazlası olan bir vicdani çaba gerektirdiğini ifade etmektedir. Eğitim hakkının kullanılmasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı engellerin yaşandığı bilinmektedir (Özaydınlık, 2014). Doğan (2013) kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve iş hayatına atılmalarının yaşam kalitelerini arttırdığını fakat Türkiye’de kadınların eğitime katılım oranlarının erkeklere kıyasla daha düşük düzeyde kaldığını ifade

etmektedir. Acar Erdol ve Gözütok (2017) ise bu bağlamda Türkiye’de eğitim kademesi yükseldikçe kadınların eğitime erişim oranının azaldığını belirtmektedir. Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KOÇ-KAM) tarafından yayınlanan 2018 verileri ile toplumsal cinsiyet eşitliği raporunda Türkiye’deki okullaşma oranlarının cinsiyetlere bağlı dağılımı Tablo 2.2.’de gösterilmektedir.

Tablo 2.2.

2017-2018 Verilerine Göre Türkiye’de Okullaşma Oranlarının Cinsiyete Bağlı Dağılımı

OKULLAŞMA ORANLARI	KADIN	ERKEK
Okul Öncesi	%38,2	%38,84
İlk Okul	%91,7	%91,4
Orta Okul	%94,7	%94,3
Ortaöğretim	%83,4	%83,8
Mesleki ve Teknik Eğitim	%39,5	%44,9
Lisans	%45,9	%54,1
Açık Öğretim	%42,2	%57,8
Meslek Yüksek Okulları	%41,8	%58,2
Yüksek Lisans	%39	%61
Doktora	%42,6	%57,4

Kaynak: KOÇ-KAM, 2019.

Son yıllarda yapılan çalışmalar ile eğitime erişim ve okullaşma oranlarında cinsiyet eşitliğinin büyük oranda sağlandığı Tablo 2.2.’de görülmektedir. Bununla birlikte bölgesel olarak eşitsizlikler ve erken okul terkleri sorunu devam etmektedir. Örneğin ortaöğretim okullaşma oranına bakıldığında kadın ve erkeklerin oranında anlamlı bir fark görülmezken Güneydoğu Anadolu bölgesinde bu oran kadınların okullaşma oranı %67,2 erkeklerin okullaşma oranı ise %71,9 şeklinde ortaya çıkmaktadır (KOÇ-KAM, 2019). Maya (2013) Türk eğitim sistemindeki cinsiyet eşitsizliklerinin Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırılması için yaptığı araştırmasında, eğitimin tüm kademelerinde kadınların okullaşma oranını erkeklerin okullaşma oranından mevcut durum ve yıl olarak beklenen eğitim süresi açısından yetersiz görmektedir. Ayrıca Türkiye’de yükseköğretimdeki kadınların oranının %50’den daha az olarak Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ortalamasının altında yer aldığı bilinmektedir (KOÇ-KAM, 2019).

Okullaşma oranları kadar okula devam ve okuldan erken ayrılma oranları eğitime erişimin önemli göstergelerindendir. Araştırmalar sonucunda özellikle kız çocuklarının okuldan erken ayrılma konusunda risk taşıdıkları görülmektedir. Öksüz (2014) kız öğrencilerin farklı eğitim kademelerine katılımlarının önünde aile, okul ve sosyo-kültürel çevrenin özelliklerinden kaynaklı çeşitli engeller olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca araştırmacı bu konuda gerçekleştirdiği çalışma sonuçlarına göre cinsiyet kalıp yargılarının da kız öğrencilerin eğitime erişiminde engel teşkil ettiğini belirtmektedir. Ailenin ve sosyal çevrenin kız ve erkek çocuklarına bakış açısının farklı olması, kızlar için temel eğitimin yeterli görülmesine neden olmaktadır (Öksüz, 2014).

Kadının toplumdaki statüsü, kadının içinde bulunduğu durumu anlamayı sağlamaktadır. Kadının toplumsal statüsünü belirleyen etmenlerin başında da eğitim gelmektedir (Budak, Doğan ve Harlak, 1991). Dilaveroğlu (2013) kadının eğitimi ile ilgili olarak “tüm zamanlarda sürekli tartışma konusu olması, konu ile ilgili öneriler getirilmesi ve girişimlerde bulunulmasına rağmen, sorunlar yumağı olarak güncelliğini korumaktadır” (s. 44) şeklinde yorum yapmaktadır. Cooray (2012) kadınların eğitimde cinsiyet eşitliği ile ilgili olarak siyasal, sosyal ve ekonomik alanlardaki değişimlere bağlı olduğunu ve tüm alanların birlikte değerlendirilmesi ile anlaşılabilirliğini ifade etmektedir. Koçum (2013) kadına eğitimle beceri kazandırılması ile üretime katılmasını eş anlamlı olarak görmekte, kadına verilen eğitimin, sonuçta tüm topluma verilmiş olacağını ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, kadınların istihdamına ilişkin fırsatlar ve örüntüleri de doğrudan etkileyeceğini belirtir. Bu bağlamda Acar Erdol ve Gözütok (2017) cinsiyetin meslek seçiminde de bir ölçüt olduğunu, kadınların sosyal alanlardaki mesleklerle, erkeklerin teknik alanlardaki mesleklerle ilişkilendirildiğini, bu durumun bireylerin yeteneklerini ve performanslarını keşfedip geliştirmeleri önünde büyük bir engel olduğunu ifade eder.

Dilaveroğlu (2013) Türk kadınının günümüze gelene kadar birçok eşitsizliklerle karşılaştığını, verilen mücadeleler sonucunda diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da erkeklerle eşit haklar elde ettiğini, ancak günümüzde okumaz-yazmazlık durumuna bakıldığında kadınlarda bu oranın daha yüksek olduğunu ifade eder. Tablo 2.3.’de 2018 yılı TÜİK verilerine göre 6 yaş üstü okuma - yazma durumunun cinsiyete göre dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 2.3.

Türkiye’de 6 Yaş Üstü Okuma Yazma Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

Okuma-Yazma Durumu	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Okuma-Yazma Bilen	34.336.648	35.980.037	70.316.685
Okuma-Yazma Bilmeyen	1.872.537	325.551	2.198.088
Bilinmeyen	302.596	287.824	590.420

Kaynak: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), 2020.

Koçum (2013) Türkiye’de kadının üretim sürecindeki yerini alabilmesi için sağlanan eğitimin, yeterli düzeyde olmadığını ve bu durumun değişmesi için aile, okul, basın yayın kuruluşları aracılığıyla yeni toplumsal değerler oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. CEDAW (2019) madde 10/c ‘de “kadın ve erkeğin rolleriyle ilgili kalıplaşmış kavramların eğitimin her şeklinden ve kademesinden kaldırılması ve bu amaca ulaşılması için karma eğitimin ve diğer eğitim şekillerinin teşvik edilmesi, özellikle ders kitaplarının ve okul programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve eğitim metotlarının bu amaca göre düzenlenmesi” (s. 8) gerektiği belirtilmektedir.

Bireyler sahip oldukları eğitim seviyesi ile toplumda belirli bir güç alanı oluşturabilmektedir. Toplumsal ilişkiler güç ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde eğitimin

de bir toplumsal güç mücadelesi olduğu görülmektedir (Göğüş Tan, Ecevit ve Sancar Üşür, 2000). Eğitimde cinsiyet eşitsizliği; mesleğe yönlendirme, görünüş ve giyinişe müdahale etme, karşı cins arkadaşlıklarda suçlama ve baskı, kullanılan öğretim yöntemleri, önyargılı tutum ve davranışlar gibi farklı başlıklarda görülebilmektedir (Esen, 2013). Bu bağlamda Acar Erdol ve Gözütok (2017) yapılan araştırmalar sonucuna göre “eğitim kurumlarının; öğretmen davranışları, öğretim programları, eğitim materyalleri, sınıf düzenlemeleri, örtük programları, cinsiyetçi söylemleri, geleneksel rol dağılımları ve rol modelleri, cinsiyete dayalı beklenti ve mesleki yönlendirmeleri yoluyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini devam ettirdiğini” (s. 42) belirtmektedir. Aile ve çevre yapısı, yetiştirilme tarzı ve aldıkları formasyon eğitimi geleneksel olan öğretmenler farkında olmadan cinsiyetçi yapının devam etmesine neden olmaktadır (Polat, 2010). Kılavuz (2019) ilköğretimde cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretimi ile ilgili olarak yaptığı araştırmasında öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği algısı gelişmedikçe öğrencilerine cinsiyetçi kodlar aktarabileceğini de ifade etmektedir. Göğüş Tan ve diğerlerine (2000) göre eğitim, geleneksel cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine neden olmakla beraber, kadınların gizil güçlerini keşfetmesini de sağlamaktadır. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde eğitim ve okulların, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretmek yerine, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların gizil güçlerini ortaya çıkarmasını sağlayacak şekilde yapılandırılması gerekmektedir.

2.2.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Okul

Bireyler, aile okul ve toplumun birlikte etkisi ile toplumsallaşmaktadır. İlk olarak ailede başlayan toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi okul ile devam etmektedir. Toplumsal değerler, eğitimin her kademesinde okul tarafından aktararak kültürel ve sosyolojik yapı yeniden üretilmektedir (Sırmabıyıklı, 2017). Okul, bireylerin toplumsallaşmasını sağlarken bir yandan da onlara toplumsal cinsiyet rollerini kazandırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında ve sürdürülmesinde önemli bir yere sahip olan okul; kültürün aktarıcısı ve bireyin toplumsallaşmasını sağlayan işlevlerini çeşitli öğelerle ve materyallerle gerçekleştirir (Kırbaçoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011). Çocuklar okula başladıklarında cinsiyet temelli düşünce ve davranışlarla donanmış olmakla birlikte, cinsiyet rolü kimliği yaşam boyunca devam etmektedir (Esen, 2013). Esen’e (2013) göre okul, çocukları sadece genel bir biçimde toplumsallaştırmakla kalmaz toplumsal cinsiyet rollerinin ayrıştırılıp kodlanmasını da sağlamaktadır. Okullar kasıtlı olsa da olmasa da toplumsal cinsiyet içerikli ataerkil kültürün yeniden üretimini sağlayacak kalıp yargılar taşımaktadır.

Aile cinsiyet rejiminin ve bunun içinde kadına yönelik baskının kurulduğu, içselleştirildiği birinci kurumdur (Kılıç, 2013). Aile, cinsiyetçi rollerin ve buna bağlı davranış kalıplarının öğrenildiği, içselleştirildiği ilk kurum olması nedeniyle; aile içinde erkeğe “iktidar” verilirken,

kadının “bağımlı” konumunun yeniden üretimi gerçekleştirilir (Kılıç, 2013). Kılıç ve diğerleri (2014) çocukların toplumsal takdir kazanma ihtiyacının yetişkinlerden daha fazla olmasından kaynaklı olarak, çocukluğun cinsiyet rollerinin öğrenildiği en uygun dönem olduğunu ifade etmektedir. Kılıç’a (2013) göre kendisine doğru gelme, benliğine ve bedenine aykırı olsa da toplumsal uyum sağlama güdüsü ile hareket eden çocuk, bu ayrımcılığı içselleştiren ve yaygınlaştıran özellikler edinmektedir.

Okul toplumsal rollerin aktarıldığı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için olumlu yönetilmesi gereken kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de okul sürecinde öğretmenler açıkça cinsiyet ayrımcılığı yapmasa bile, beklentileri, davranışları, kullandıkları öğretim ve disiplin yöntemleri ile cinsiyet ayrımcılığını pekiştirmektedir (Esen, 2013). Akkaş ve Uyanık (2016) farkındalık oluşturmak için eğitim programlarının düzenlenmesi, ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet farkındalığı ile ilgili bilgiler içermesi ve kadını özel alana dâhil edecek geleneksel söylemlerden kaçınılması gerektiğini ifade etmektedir. Özdemir (2018) ders kitaplarında cinsiyetçilik ile ilgili olarak gerçekleştirdiği araştırmasında ders kitaplarının toplumsal cinsiyet tanımlamalarını yeniden ürettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda Kitiş Çınar (2013) toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile yapılan bir eğitimin özgür düşünceli bireyler yetişmesinin de önünde bir engel oluşturacağını ifade etmektedir. Kılıç’a (2013) göre önce aile içinde ve bunu takip eden çocuğun sosyalleştiği diğer kurumlarda, cinsiyetçi rollerin ayrımcı düzenlemesine maruz kalan nesiller yetiştirilmektedir.

Toplumda cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlanabilmesi için cinsiyet ayrımcılığını önlemeye yönelik gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gerektiği bilinmektedir. Esen (2013) cinsiyetler arası eşitsizliği en aza indirmek için mümkün olan en iyi stratejilerden birinin, öğretmenlere toplumsal cinsiyet eşitliğine dönük duyarlılık ve farkındalık kazandırmak olduğunu ifade etmektedir. KSGM tarafından hazırlanan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planında ikinci hedefin kadına yönelik şiddeti doğuran ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması amacıyla toplumsal farkındalık, duyarlılık, bilinç kazandırmak ve zihniyet dönüşümünü sağlamak olduğu bilinmektedir (KSGM, 2016). Bu hedef doğrultusunda yapılması planlanan faaliyetlerden birisi de “Okul öncesi eğitimden başlayarak örgün ve yaygın eğitimin tüm kademelerinde kadına yönelik şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamında mevcut eğitim müfredatları/programları incelenerek, ihtiyaç duyulması halinde revize edilecek ve etkin uygulanması sağlanacaktır” (KSGM, 2016, s. 49) şeklindedir.

Okullarda toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlayacak düzenlemelerin gerekliliği görülmektedir. Kuşaklararası bilginin aktarılmasında kilit rol oynayan kadınların beşeri sermaye açısından eğitimlerine yapılan yatırımın önemi bilinmektedir (Hanushek, 2008). Sayılan (2012) eğitim sistemimizin küresel olarak eşitlikçi bir görünümde olmasına rağmen ayrımcılık içerdiğini belirtmektedir. Sayılan (2012) okullardaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kültürel, ekonomik ve

politik faktörlerden bağımsız olarak anlaşılamayacağını da ifade etmektedir. Geleneksel kadın ve erkek rollerine karşın eşitlikçi bir anlayışın gelişmesi için örgün ve yaygın eğitim yolu ile çocukluktan itibaren eğitim verilmelidir (Günay ve Bener, 2011). Bu durum okul ortamında toplumsal cinsiyet eşitliği sağlayacak uygulamaların yapılmasını gerektirmektedir.

2.2.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sağlık

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı sorunlar ile farklı alanlarda karşılaşabilmektedir. İnsanların erkek ve dişi olmak üzere iki ayrı cins olması, sosyal bir varlık olmaları nedeniyle toplumsal olarak yaşantılarında bir takım kurallar ortaya çıkarmaktadır (Doğan, 2013). Doğan (2013) bu durumu biyolojik cinsiyetten farklı toplumsal cinsiyet olarak ifade etmekte ve kadınların fiziksel olarak sahip oldukları özelliklerinden dolayı gelenekselleşen bir eşitsizliğe maruz kaldıklarını belirtmektedir. Kültürel açıdan kadını daha az değerli kılan toplumsal cinsiyet algısı nedeniyle kadınların sağlığı olumsuz etkilenmektedir (Kahraman, 2010).

Sosyal ortamlarda kadınlar için cinsiyet eşitsizliklerine bağlı olarak eğitime erişim, meslek seçimi, istihdam sorunları yanında sağlık problemleri de ortaya çıkmaktadır. Taşkın (2004) geleneksel toplumumuzun kadına biçtiği temel rollerin eş ve annelik olduğunu, eğitimi olmayan kadının erken yaşta evlendirildiğini ve hemen çocuk doğurmasının beklendiğini ifade eder. Taşkın'a (2004) göre toplumumuzda böyle bir durumda olan kadın saygı görmekte, çok çocuğu olan kadın toplumsal konum olarak yükselmekte eğitim, sosyal ve mesleki alanlarda ilerlemesi ise engellenmektedir. Koçum (2013) uluslararası standartlara göre hayli yüksek olan anne ölüm oranlarının, kadınların karşı karşıya bulunduğu sağlık risklerinin çarpıcı bir göstergesi olduğunu belirtmektedir. Koçum (2013) toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak sağlık alanındaki durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Sağlık alanında toplumsal cinsiyetle ilgili bir yanlılık ve eşitsizlik, Türkiye'de yaygın olarak gözlenen bir olgu değildir. Hem kadınlar, hem de erkekler kötü sağlık koşullarından etkilenmektedir; ancak, kadın bunu farklı yaşamaktadır. Ev içi şiddet, yoksulluk ve ekonomik bağımlılık, kadınların, özellikle kırsal kesimde, kendi cinsel ve üreme kapasitelerini denetleme gücünün sınırlı oluşu, kalkınmadaki bölgesel eşitsizlikler kadının sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratan etmenlerdir (s. 46).

Sağlık alanında yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sosyo-kültürel alanlarda yaşanan cinsiyet ayrımcılığına bağlı gerçekleştiği görülmektedir. Bora (2002) yaşam koşullarının güçlüğünün, çaresizliğin, başa çıkamama ve umutsuzluğun hem kadınlar hem erkekler için zor olduğunu belirtmekle birlikte; bu tür sorunların diğer sağlık sorunları ile birleştiğinde, kadınlar için yoksulluğun çok daha ağır yaşandığını ifade etmektedir. Kadınların kendilerinin ya da aileden birinin hastalığı, onların ev içi rollerini daha da arttırdığı için dışarı çıkmalarını olanaksız hale

getirdiğinden, ücretli çalışmalarının önünde engel oluşturmaktadır (Bora, 2002). Bu değerlendirmeler sonucunda sağlık alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğrudan olmamakla birlikte kadınlar için olumsuzluklar içerdiği görülmektedir. Sağlık kavramı Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan tanımında, sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan tam bir iyilik hali şeklinde açıklanmaktadır (KOÇ-KAM, 2019). Bireylerin eğitim durumu arttıkça ekonomik ve sosyal yaşama katılımının arttığı bilindiğinden, sağlık alanında da cinsiyet eşitsizliklerine bağlı problemlerin ortadan kaldırılmasında eğitim önemli bir toplumsal değişim aracı olarak görülmektedir.

2.2.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Siyasal Katılım

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı derecesi farklı olmak ile birlikte tüm toplumlarda ve toplumdaki tüm alanlarda görülmektedir. Bu alanlardan birisi de siyaset ve karar alma mekanizmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik cinsiyetten kaynaklı olarak kadın ve erkek arasında var olan farklılığın toplumsal rollerle pekişmesi toplumsal cinsiyet kavramını ifade etmektedir (Güldü ve Ersoy Kart, 2009). Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan daha çok psikolojik, toplumsal ve kültürel farklılıklardan beslenen, toplumsal iktidar ilişkilerinin nasıl olduğunu açıklamayı sağlayan bir mekanizmadır (Kılıç ve diğerleri, 2014). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) cinsiyet eşitsizliğini parlamentodaki kadın ve erkek yüzdeleri, kamuda yönetici olma ve karar alma gücü ile kadınların ekonomik hayata katılımı şeklinde üç açıdan değerlendirmektedir (Sarı, 2017). Bu durumda Türkiye’de cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından kadınların siyasal katılımları önem kazanmaktadır. Tablo 2.4.’te Türkiye’de yapılan son beş genel seçimde kadınların parlamentodaki temsili yer almaktadır. 2018 seçimleri ile temsilde gelişim açısından olumlu artış sağlanarak yasama tarihinde parlamentoda en yüksek kadın milletvekili sayısına ulaşıldığı görülmektedir. Bununla birlikte kadın erkek yüzdesi olarak değerlendirildiğinde bu artış cinsiyet eşitliğini sağlama açısından yetersiz kalmaktadır.

Tablo 2.4.
Türkiye’de Yapılan Son Beş Genel Seçimde Kadınların Parlamentodaki Temsili

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Oranı
2002	550	24	4,4
2007	550	50	9,1
2011	550	79	14,3
2015	550	81	14,7
2018	600	103	17,1

Kaynak: BBC (2020).

Siyasal katılma, sadece seçimlerde oy kullanmak anlamına gelmemekte ve bireylerin var olan siyasi sistem karşısında gösterdikleri davranışları belirleyen bir durumdur (Koçum, 2013).

Koçum'a (2013) göre siyaset, genellikle erkeklere özgü bir iş olarak görülmekte, kadın ve erkek toplumsal imaja göre iktidar ilişkisi bakımından iki karşıt uca yerleştirilmekte, bu imaja göre erkek hâkim ve kuvvetli, kadın zayıf ve bağımlı olarak tanımlanmaktadır. Dilaveroğlu (2013) geçmişten günümüze kadınların siyasal haklarını elde etmek için mücadelelerinde, kadın örgütleri kurarak, kadın dergi ve gazeteleri yayınlarak, siyasal haklarını talep ettiklerini belirtmektedir. Kadınların 1930 yılına kadar yerel seçimlerde, 1935 yılına kadar genel seçimlerde oy hakları bulunmamaktadır. Kadınların siyasal katılımı ile ilgili verileri Sınmaz Uzgan (2018) şu şekilde ifade etmektedir:

Türkiye'nin bugüne kadar bir kadın cumhurbaşkanı olmamıştır. Bugüne kadar sadece bir kadın başbakanlık görevinde bulunmuştur. İlk kadın bakan 1974 yılında göreve gelebilmiştir. Parlamento içinden bir kadın milletvekili ancak 1987 seçimlerinden sonra kabinede yer alabilmiştir. Yalnızca 17 kadın farklı hükümetlerde bakanlık görevini üstlenmiştir. Bugüne kadar TBMM Başkanlığını yapmış bir kadın milletvekili bulunmamaktadır (s. 54).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yapılan çalışmalar yasal kaynaklar ile desteklenmektedir. Anayasadan yönetmeliklere kadar normlar hiyerarşisinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düzenlemeler bulunmakta, bu hiyerarşinin her basamağında kadınlar ile ilgili düzenlemeler de yer almaktadır (Doğan, 2013). Günümüzde siyasi partiler kadınları potansiyel oy kaynağı olarak görmekte ve kadına yönetici gözüyle bakılmadığından, kadın siyasi partilerde araç, simge olarak gösterilmekte; kadınların çeşitli sebeplerle ekonomik alanda ve toplumsal hayatta aktif olamaması, kadının siyasi alanda temsilini de güçleştirmektedir (Dilaveroğlu, 2013). Kadınların siyasi katılımı TÜSİAD (2008) raporunda şu şekilde açıklanmaktadır:

Türkiye'de kadın politikacıların 'seçici'ler tarafından aday listelerine alınması için geçerli olan objektif niteliklerden yoksun birkaç temel ölçüt vardır. Siyasal partilerin kamuoyuna karşı oluşturulacak vitrinine konacak eğitilmiş, terbiyeli, güzel görünüşlü, uyumlu, yabancı dil bilir ama siyasal deneyimi ve temsil gücü olmayan kadınlardan seçilen vitrin kadınları olmak ya da önemli politikacı erkeklerin akrabası, tanıdığı, eşi, kızı, sekreteri olan yakın tanıdık veya sadakatinden emin olunan kadınlardan olmak bunların başında gelir (s. 228).

Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan kadınların siyasal alanlara katılımı tam olarak gerçekleşmeyecektir. Güldü ve Ersoy Kart (2009) kadınların vitrin süsü olarak kullanılmadıkları, siyasetin ve karar alma mekanizmalarının her aşamasında yer aldıkları takdirde erkek egemen politik alanın değişeceğini ifade etmektedir. Kadınların insan haklarının desteklenmesi, kadını göz ardı eden normların değiştirilmesi, toplumsal ve aile içi sorumlulukların dağılımında eşitlikçi olunması siyasi alanda oluşturulacak politikalara ve bu politikaların uygulanmasına bağlıdır (Günay ve Bener, 2011). Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlanması için yapılacak çalışmalar kadınların siyasal alanlara katılımına da yansıtacaktır.

Son yıllarda kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesiyle birlikte, iş dünyasındaki yerlerinin giderek büyüdüğü bilinmektedir. Bununla birlikte kadınların ekonomik bağımsızlıklarını sağlamalarına rağmen ataerkil toplumsal cinsiyet rollerinin şekillendirdiği mekanizmanın kırılmasının güç olduğu görülmektedir (Güldü ve Ersoy Kart, 2009). Kadınların kamusal yaşama katılmaları için nicel bir eşitlik yerine nitel bir eşitlik sağlanması ve cinsiyetler arası paylaşımcı iş bölümünü sağlayacak zihniyet dönüşümü gerekmektedir (Sarı, 2017). Bu durumda geleneksel cinsiyet rollerine bağlı mekanizmanın kırılması ve kadınların siyasal yaşamdaki temsilinin sağlanması konusunda eğitim önemli bir işleve sahiptir. Bu konuda eğitim kurumlarında yapılacak cinsiyet eşitliği çalışmaları ile kadınların eğitim seviyesindeki artışın kadın istihdamı ve devamında siyaset alanına katılım şeklinde yansması sağlanabilecektir.

2.2.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sürdürülebilir Kalkınma

Birleşmiş Milletler 2016 Ocak ayında Bin Yıl Hedeflerinden sonra Küresel Hedeflerini yürürlüğe koymuş bulunmaktadır. Küresel Hedefler gelecek kuşakların ihtiyaçlarını göz ardı etmeksizin günümüz kuşaklarının ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi içeren “Sürdürülebilir Kalkınma” modeli olarak ifade edilmektedir (Güldüren Özcan, 2019). Sürdürülebilirlik kavramı, çevre ile sosyoekonomik gelişme arasındaki ilişkilerin iyi düzenlendiği bir sosyal yapı anlamına gelmektedir (Oğuz, 2019). Güldüren Özcan (2019) bu sosyal yapıyı “eğitim, sağlık, cinsiyet açısından eşitlik temeline dayalı katılımcı, adaletli ve sosyal hizmetlerin etkin bir şekilde devreye sokulduğu bir yapı” (s. 13) şeklinde ifade etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kavramı 80’li yılların ortalarından itibaren önemi giderek artan bir kavramdır (Tanrıverdi, 2009). Ülkemizde de uluslararası sorumluluklar nedeniyle sürdürülebilir kalkınma çalışmaları çevresel, ekonomik ve sosyal alanlarda yapılmaktadır. Bu üç faktörün dengeli biçimde ele alınması ile kalkınma gerçekleşecektir (Gürlük, 2010).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) içerisinde iklim değişikliği, ekonomik eşitsizlik, yenilikçilik, barış ve adalet gibi konular ile ilgili maddelerin yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bir madde de yer almaktadır. Psaki, Mccarthy ve Mensch (2018) sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin 4. ve 5.’sinin eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ve kaliteli eğitime odaklandığını ifade etmektedirler. Bu hedefler pragmatizm temelinde ülkelerin kendi öncelikli hedeflerini belirleyerek bir kalkınma politikası yürütmelerini kapsamaktadır. UNDP küresel hedefler çerçevesinde SKH’nin gerçekleşmesi için farklı projelere ekonomik destek sağlamaktadır (Eryılmaz, 2011)

Sürdürülebilir kalkınma sadece ekonomik değil sosyal boyutu olan bir kavramdır. Gürlük (2010) sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunu “insan odaklıdır, sosyal ve kültürel sistemlerin devamlılığında önemlidir” (s. 87) şeklinde ifade etmektedir. Koçulu (2018) ise “sosyal

adalet, cinsiyet eşitliği, sağlık, refah, eğitim, politikaya ve karar verme süreçlerine katılım, gelecek nesillerin ihtiyaçlarına zarar vermeme ve saygı duyma ile ilgili olup sosyal olarak bir sistem kurulması” (s. 10) şeklinde açıklamaktadır. Küresel hedeflerin 17 maddesi birbiri ile bağlantılı olup bir hedefin başarıya ulaşması için, diğer hedefler ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle sosyoekonomik bir kalkınmanın sağlanabilmesi için ve ülkemizin ihtiyaçları düşünüldüğünde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmalar önem kazanmaktadır. AB ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen eğitimde toplumsal cinsiyet projesi yürütülmüş ve sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı okul standartları kılavuzu yayınlanmıştır. Bu kılavuzda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin dördüncüsü eğitimde eşitlik ve yaşam boyu eğitim, beşinci hedef ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması olarak belirtilmektedir (ETCEP, 2016).

Sosyal sürdürülebilirlik var olan kaynakları kullanmak isteyen bireylerin eşit haklara sahip olmasıdır (Oğuz, 2019). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için bireylere toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının kazandırılması gerekmektedir. İnsanlar toplumun beklediği roller çerçevesinde yetiştirildiğinden, toplumdan topluma, kültürden kültüre toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitsizliği değişmektedir (Turan, Öztürk, Kaya ve Atabek Aştı, 2011). Dünya üzerinde kadının toplumsal statüsünün arttırılması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması yaşamın her alanına kadın ve erkeklerin eşit bir şekilde katılması ile gerçekleşecektir (Vefikuluçay Yılmaz, Zeyneloğlu, Kocaöz, Kısa, Taşkın ve Eroğlu, 2009). Kadınların toplumsal hayatta erkekler ile eşit söz sahibi olması, sahip oldukları meslekler ile bağlantılı olmakla birlikte son yüzyıldaki tüm gelişmelere rağmen kadınlar geleneksel rollerini korumaktadırlar (Vatandaş, 2007). Uçan ve Baydur (2016) eşitlik hedefine ulaşmak için sadece kadınların güçlendirilmesinin yetmediğini, erkeklerin sahip oldukları hak ve ayrıcalıkları kadınlar ile paylaşmayı isteyecek bilinçlenmeye sahip olması gerektiğini belirtmektedir.

2.2.6. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve İstihdam

Toplumsal cinsiyet rolleri, iş bölümü ve ekonomik hayata katılmada bireyleri etkilemektedir. Karagöz (2016) tarih ve antropoloji alanında yapılan çalışmalarda cinsiyete dayalı iş bölümünün zaman, mekân ve kültüre göre değişiklik gösterdiğini ifade etmektedir. Toplumlarda var olan sosyalizasyon mekanizmaları bireylerin toplumda ekonomik hayata katılımlarını da etkilemektedir. Buğra’ya (2015) göre kadınların çalışma hayatına katılmasını engelleyen sorunlardan biri, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kültürel bağlamından kaynaklanan, kadınlarla erkeklerin çocukluktan itibaren, gençlik yıllarında ve daha sonraları birlikte bulunma alışkanlığına izin vermeyen sosyalizasyon bozukluğudur. Cinsiyete dayalı işbölümü, kadınların ve erkeklerin paylaştıkları işleri tanımlarken kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerine gönderi

yapmakta, bu güç ilişkilerini yeniden üretmekte ve hem toplumda hem ev içinde hangi işi kim yapar gibi bir ayrıma karşılık gelmektedir (Dedeoğlu, 2000). Bunun sonucu olarak dünyanın her yerinde dereceleri farklı da olsa kadınların çalışma hayatında birçok sorunla karşılaştıkları görülmektedir (Parlaktuna, 2010).

Sanayi devrimi sonrası oluşan teknolojik ve ekonomik gelişmeler, toplumsal değişimleri meydana getirdiğinden, bu durum kadınlara ev içi rolleri dışında ekonomik hayata katılma imkânı vermektedir (Parlaktuna, 2010). Parlaktuna (2010) kadının çalışma yaşamına katılımının artmasının, iktisadi büyümeyi arttırırken, kadının toplum ve aile içindeki statüsünü de olumlu yönde etkileyeceğini, ülkenin sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkılar sağlayacağını ifade etmektedir. Bir ülkenin kalkınması kalkınma programları hazırlanırken temel alınan politikalarda yatmaktadır. OECD 2010 yılında eğitimde cinsiyet eşitliği, istihdam ve girişimcilik alanlarında engelleri kaldırmak için cinsiyet girişimi çalışmalarını başlatmış bulunmaktadır (Adema, 2013).

Toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan kalkınma politikaları ile toplumsal kalkınma sağlanabilecektir. Nyberg (2012) ekonomide cinsiyet eşitliği için alınması gereken siyasi önlemlerin istihdam ve ücretsiz ev işleri bakımından ebeveynlerin kadın ve erkek olarak ikisini de kapsamı gerektiğini ifade etmektedir. Doğan'a (2007) göre günümüzde devletler iki cins üzerinde doğuracağı etkileri göz önünde bulundurarak politik kararlar almakta ve bu bağlamda devlet bütçeleri de toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaltıldığı ve kadının sosyal, kültürel yaşama katılımı arttığı ölçüde ülkelerin refah seviyesinde de artış ortaya çıkmaktadır. 1980'li yılların ilk çeyreğine kadar toplumların üst örgütlenmeleri olan devletler, sosyo-ekonomik politikaları şekillendirirken iki farklı cinsiyetin politikalar üzerindeki etkilerini öngörememişlerdir (Doğan, 2007). Kadınların işgücü piyasasındaki bugünkü konumunu elde etmelerinin yüzyıllar boyunca vermiş oldukları çetin mücadeleler sonucu ortaya çıktığı bilinmektedir (Parlaktuna, 2010).

Türkiye'de çalışan bireylerin büyük bir kısmının erkek bireylerden oluştuğu bilinmektedir. Ülkemizde kadınların çalışma yaşamına daha aktif olarak katılımları yaklaşık olarak 1950'lere dayanmakla birlikte, 1950'li yıllarda kentsel alanlardaki sanayi işçiliği, toplumsal saygınlık açısından, hizmet sektöründen sonra gelmektedir (Kocacık ve Gökkaya, 2005). Kocacık ve Gökkaya (2005) kadınların zorunlu kalmadıkça sanayi işçiliğini tercih etmezken, bu dönemde gelişmeye başlayan hizmet sektörünün, erkekler kadar olmasa da kadınlara da yeni iş olanakları yarattığını ifade etmektedir. Fakat kadınların ev kadını olarak ikincil konumu güvenli işleri kaybetmeleri ya da o işlere daha zor ulaşmalarına neden olduğundan, giderek daha fazla kadını ev kadını statüsüne hapsetmektedir (Koçum, 2013). Dedeoğlu (2009) son yıllarda yasal alanda yaşanan gelişmelere rağmen kadın-erkek eşitliği konusunda radikal dönüşümlerin ortaya çıkmadığını, beklenen türde radikal değişimlerin ortaya

çıkabilmesi için makroekonomik yapının da buna elverişli olması ve işgücü talebi yaratıyor olması gerektiğini belirtmektedir.

OECD ülkeleri arasında ülkemizin kadın işgücüne katılım oranının düşük olduğu bilinmektedir. Dilaveroğlu'na (2013) göre Türkiye'de Cumhuriyet döneminde kadına sağlanan olanaklar ve bunlardan yararlananların sayısı arttığı halde, günümüzde kadınlara sağlanan eğitim, toplumdaki durumlarını geliştirecek ve üretime daha etkin katılmalarını sağlayacak düzeye ulaşamamaktadır. Çalışma Bakanlığı tarafından hazırlanan yeni istihdam paketinde kadınların istihdamını düzenleyen maddeler kadınların lehine gibi görünse de cinsiyet rejimi üzerinden analiz edildiğinde cinsiyetçi kadınlık ve erkeklik rollerinin devamı olduğu ve bu ilişkilerin yeniden düzenlendiği görülebilmektedir (Kılıç, 2013). Kadınlar mevcut krizlerden ilk ve en olumsuz etkilenenler olduğundan, bu etkilenme biçimlerinden birincisi olarak görülen işsizlik olgusu, kadınları erkeklerden daha hızlı ve daha büyük bir boyutta etkilemekte, bir erkeğin işten çıkarılmasındansa, bir kadının işini kaybetmesi tercih edilmektedir (Koçum, 2013).

Türkiye'de gözlemlendiği gibi özellikle gelişmekte olan ekonomiye sahip ve ataerkil toplum yapısının hakim olduğu ülkelerde, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en bariz görünümü kadınların düşük istihdam oranları olmaktadır (Dedeoğlu ve Şahankaya, 2015). Kadınların istihdam oranlarının erkeklerden düşük olduğu ve giderek iş yaşamında yer alan kadın oranının azaldığı KSGM tarafından yayınlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planında da yer almaktadır (KSGM, 2008). Koçum'a (2013) göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadınlar aleyhine en dikkat çekici alanlarından biri kadın istihdamı ve bu bağlamda uygulanan ücret politikalarıdır. Eğitim durumlarına göre cinsiyete dayalı ücret farkları incelendiğinde bütün öğrenim basamaklarında erkeklerin aldıkları ücretlerin kadınlarınkinden fazla olduğu görülmektedir (Acar Erdol ve Gözütok, 2017). Ülkemizde çalışan kadınların büyük çoğunluğu ücretsiz (aile işçisi), sigortasız ve sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005).

Sosyo-ekonomik politikaların belirlenmesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bütün bu değerlendirmeler sonucunda kadınların iş yaşamına katılması ile sosyal yaşamda da eşitlik sağlanacağı, daha demokratik bir aile yaşamında sevgi ve saygıya dayalı birlikteliklerin toplumu güçlendireceği söylenebilmektedir (Karabıyık, 2012). Eğitim alanında yaşanan cinsiyet eşitsizlikleri ekonomik alanlara da yansımaktadır. Mesleklerin erkeksi ve kadınsı olarak nitelendirilmesine yönelik algılar erkek ve kız öğrencilerin eşit fırsatlardan yararlanamamalarına neden olmaktadır (Acar Erdol ve Gözütok, 2017). Bu nedenle istihdam alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için eğitim alanında yapılan cinsiyet eşitliği farkındalığı çalışmaları önem kazanmaktadır.

2.3. İlgili Araştırmalar

Toplumsallaşma sırasında cinsiyet rollerinin öğrenilmesi sosyal öğrenme mekanizmaları ile erken yaşlardan itibaren gerçekleşmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin kazanımı çocukluğun ilk dönemlerinde başlayarak yaşamın sonraki dönemlerinde işlenerek gelişmekte ve cinsiyet rolleri en yoğun şekilde yetişkinlik döneminde ortaya çıkmaktadır (Güldü ve Ersoy Kart, 2009). Cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın SKH'nin başarıya ulaşmasında engel teşkil ettiği Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) 2015 raporunda belirtilmektedir. Dinçer Akmeşe (2015) UNESCO için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının öncelikli bir konu olmasını;

- ✓ Dünyanın en yoksul bir milyon insanının beşte üçünü kadınların oluşturması,
- ✓ Dünya üzerinde okuryazarlığı olmayan 774 milyon yetişkin insanın üçte ikisinin kadınlar olması,
- ✓ Araştırmacı kadınların, dünyadaki araştırmacıların sadece dörtte biri düzeyinde olması,
- ✓ Dünyanın her yerinde, kadınların neredeyse üçte birinin şiddet görmesi,

nedenlerine bağlı olarak açıklamaktadır. Kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olabilmesi için şartların iyileştirilmesi bir insanlık görevi olarak görülmektedir (Dinçer Akmeşe, 2015). Kadınlar ve erkekler arasında güç ve bilgiyi paylaşma, fırsat eşitliği, eşit haklar, eşit görev ve sorumluluklara sahip olma durumunda toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanacaktır (Dinçer Akmeşe, 2015).

Uluslararası alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği ekonomik kalkınma için önemli bir etmen olarak görülmektedir. Ekonomik kalkınmanın temelinde yer alan eğitim alanında ise dünya genelinde çalışmalar yoğun olarak devam etmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren eğitime erişim ile ilgili kampanyalar artmış bulunmaktadır. Colclough (2008) toplumsal cinsiyet eşitliğine sahip müfredat ve eğitim ortamlarının oluşturulmasının basit bir süreç olmadığını, kızların hala bilim alanlarında temsilinin yetersiz olduğunu ve eğitim materyallerinde cinsiyetçiliğin denetiminin olması gerektiğini ileri sürmektedir. Erkek ve kız öğrencilerin eğitime erişiminde ayrımcılığa maruz kalmadan eğitimlerini sürdürebileceği toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı eğitim ortamları yaratılması konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

Bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlanması ile ilgili olarak alan yazın taramasından elde edilen yurt içinde ve yurt dışında yapılmış çalışmalara yer verilmektedir.

2.3.1. Ulusal Çalışmalar

Toplumsal cinsiyet rolleri, bireylerin toplumsallaşma sürecinde kazandığı ve eğitim, sağlık, istihdam, siyasi katılım gibi farklı alanlarda bireylerin cinsiyetlerine göre

konumlanmalarını etkileyen bir kavramdır. Geleneksel cinsiyet rollerine bağlı olarak ortaya çıkan cinsiyet eşitsizlikleri sadece kadınların gelişmesi değil tüm toplumun gelişmesinin önünde bir engel oluşturabilmektedir. Bu bölümde ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik yapılan bu eylem araştırmasına temel oluşturmak üzere daha önce yapılmış çalışmalar açıklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili uygulamalı proje çalışmalarından sonra alanyazın taraması ile elde edilmiş diğer uygulamalı akademik çalışmalara yer verilmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yürütülmüş birçok proje çalışmasının olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan ETCEP, temel olarak kamuoyunda toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının yaygınlaştırılmasına katkı sağlamayı amaçlayan ve eğitim sisteminin tüm bileşenlerine toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını yerleştirmeyi hedefleyen bir projedir. AB ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen proje, 19 Eylül 2014 tarihinden itibaren 24 aylık bir proje olarak uygulanmaya başlanmış ve 2016 tarihinde sonlanmıştır. Proje kapsamında pilot illerdeki okullarda eğitici eğitimi ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalık eğitimleri gerçekleştirilmiştir. 2016 yılında toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı okul standartları kılavuzu yayınlanmıştır. Bu kılavuzda uluslararası kuruluşlar tarafından gelişmekte olan ülkeler için eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyo-ekonomik ilerleme için bir engel teşkil ettiği belirtilmektedir (“Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, 2020).

Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikalar Merkezi Derneğinin (SOGEP) 2013 yılında yürütmüş olduğu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesinde eğitsel oyunlar geliştirilerek uygulanmıştır. Yapılan araştırmada 7-10 yaş grubu için “Mesela Sokağı” 11-15 yaş grubu için “Neden Olmasın” oyunlarının değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda geliştirilmiş Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kiti oyunu da bulunmaktadır. Yapılan oyun etki değerlendirme çalışmalarına göre, uygulanan ön test ve son testler karşılaştırıldığında oyunların kullanımından sonra bireylerde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair daha eşitlikçi yönde anlamlı bir değişim olduğu ifade edilmektedir (SOGEP, 2013).

Eğitimde iyi örnekler konferansı çocuğun ve toplumun gelişiminin eğitimde nitelikli veri, yapıcı diyalog ve eleştirel bakış açısıyla sağlanacağı üzerine bir eğitim reformu girişimidir. Eğitimde iyi örnekler konferansında ETCEP kapsamındaki pilot illerde gerçekleştirilen etkinliklerin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) içinde farklı kademelerde bulunan kişiler ile paylaşılması sağlanmıştır. Yapılan atölyelerde yöneticilerin kendi okullarında yapmayı planladıkları etkinlikler değerlendirilmiştir. Okullarda toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmenin gerekliliğine inanmış öğretmenler ve yöneticiler için hazırlanmış Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzunun okulların eşitlikçi davranışların geliştirilmesi ve eşitlikçi toplumların oluşması için gerekli alt yapıyı sağlamaya yönelik yapılması gerekenleri içerdiği

belirlenmektedir. Aynı zamanda öğretmenler ve yöneticilerin çocukların yaşamında toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamaya yönelik olarak eşsiz bir role sahip olduğu da açıkça ifade edilmektedir (ETCEP, 2016).

Kars'ta Kızlar İlerliyor Projesi kapsamında Kars merkez ve Sarıkamış'da lise öğretmenleri ve yurtlarda kalan lise öğrencileri ile toplumsal cinsiyet farkındalık atölyeleri gerçekleştirilmiştir. Eğitimlere toplam 50 lise öğretmeni katılmış olup, 2 günlük eğitimlerin birinci gününde; Sabancı Üniversitesi akademisyenleri tarafından "Toplumsal Cinsiyet Farkındalık Semineri" verildiği, ikinci gününde ise Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Forumu tarafından "Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Uygulamaları Semineri" uygulandığı belirtilmektedir. Lise öğretmenleri ile yapılan çalışmaların yanı sıra Sarıkamış ve Kars merkezde bulunan öğrenci yurtlarında, lise öğrencileri ile toplumsal cinsiyet farkındalık atölyelerine toplam 180 öğrenci ve 4 belletmen öğretmenin katıldığı ifade edilmektedir (ETCEP, 2016).

Koç Üniversitesi tarafından toplumsal cinsiyet sertifika programı yürütülmektedir. Program katılımcılara cinsiyet eşitsizliklerini kapsayan çeşitli cinsiyet sorunları hakkında tarihsel, felsefi, sosyo-bilimsel ve yasal bakış açıları sunarak modern dünyadaki eşitsizlikleri azaltmak ile ilgili stratejiler hakkında bilgi vermek ve katılımcıların beşeri ve sosyal bilimler alanlarındaki cinsiyet sorunlarıyla ilgili fikirler üretmesini sağlamak amacıyla yürütülmektedir. Üniversite öğrencilerinde, dünyadaki farklı deneyimleri temel alan program kapsamında gerçekleştirilen eğitim ile cinsiyet konu alanı ile ilgili farkındalık sağlanmaktadır ("Toplumsal Cinsiyet Sertifika Programı", 2020).

Koç Topluluğu tarafından 2015-2017 yıllarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için geliştirilen "Ülkem İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Destekliyorum" projesi de gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında yürütülecek çalışmalara Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAP) da destek vermiştir. TAP Vakfı toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde koruyucu sağlık odaklı eğitim ve iletişim çalışmaları yürütmektedir. Bu doğrultuda vakıf kadınların ve kız çocuklarının bilgiye erişimlerini arttırmak, ergen gruplara, erkeklere ve ailelere yönelik programlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini ön plana alan bir yaklaşım tercih etmektedir. Proje kapsamında orta eğitim kademesindeki öğrenciler/öğretmenler, üniversite öğrencileri, yerel yönetim çalışanları ve meslek kuruluşları gibi farklı gruplara yönelik olarak seminer organizasyonları gerçekleştirilmiştir ("Ülkem İçin Toplumsal Cinsiyet", 2020).

Dördüncü Kadın Konferansı'nın 1995 yılında Pekin'de düzenlenmesi ile cinsiyet eşitliğinin sağlanması için hükümetlerin önlem alması gereken alanların belirlendiği Pekin Eylem Platformu kabul edilmiştir. Bunun ardından 2000 yılında Birleşmiş Milletler Binyıl Zirvesi'nde kabul edilen Binyıl Hedefleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi de yer almıştır ("Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Nedir?", 2020). Türkiye de Binyıl Hedefleri doğrultusunda ve uluslararası alanda taraf olduğu CEDAW sözleşmesi gereğince 2000 yılından itibaren toplumsal

cinsiyet eşitliği ile ilgili projeler gerçekleştirmektedir. Yapılan projelerin cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlanmasına önemli katkılar sağladığı bilinmektedir.

Gerçekleştirilen proje çalışmalarına rağmen Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan 2020 yılı küresel toplumsal cinsiyet eşitliği raporuna göre Türkiye 153 ülke arasında 130. sırada yer almaktadır. Bu durum cinsiyet rolleri ile ilgili çalışmaların farklı alanlarda ve farklı biçimlerde yapılması gerektiğini düşündürmektedir. Bu bağlamda yapılan uygulamalı akademik çalışmalardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

Şener Özel (2019) eğitim fakültelerinin lisans programlarına yönelik toplumsal cinsiyet eğitimi dersi öğretim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ile ilgili gerçekleştirdiği deneysel çalışmasında çok denekli tek grup desenini kullanmıştır. Çalışma grubunu Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünde öğrenim gören 3. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma, çalışma grubuna 14 hafta süresince toplumsal cinsiyet eğitimi dersi öğretim programının uygulanması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Uygulanan program sonucunda katılımcıların kendi yaşamları hakkında öz değerlendirme yaparak mevcut cinsiyetçi tutum ve davranışlarının farkına vardıkları saptanmıştır. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet ile ilgili derslerin tüm öğretmen yetiştirme lisans programlarında yer alması, okul öncesi başta olmak üzere diğer eğitim kademelerinde de toplumsal cinsiyet ile ilgili bilgi ve tutumların kazandırılması önerilmektedir.

Şıvgın (2015) klasik deneysel yöntem modelini kullanarak cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına etkisini araştırmıştır. Araştırmasında 40'ı deney grubu 40'ı kontrol grubu olmak üzere 80 okul öncesi öğrencisi yer almıştır. Deney grubuna araştırma kapsamında hazırlanan cinsiyet rolleri eğitim etkinlikleri uygulanmıştır. Katılımcılara deney öncesi ön test ve deney sonrası son test uygulanarak veriler toplanmıştır. Deney öncesi elde edilen bulgularda her iki gruptaki katılımcıların cinsiyet rollerine ilişkin algıları benzer olarak belirlenmiştir. Katılımcı tüm çocukların kadın ve erkek rolleri, meslekler, oyun ve oyuncaklar konusunda cinsiyet kalıp yargılarına sahip oldukları tespit edilmiştir. Deney sonrasında ise deney grubundaki katılımcıların puanlarında ön test ve son test arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Çalışma sonucunda deney grubundaki 40 çocuğun uygulanan cinsiyet eğitimi etkinlikleri ile kadın erkek rolleri, meslekler, oyun ve oyuncaklar konusunda cinsiyet kalıp yargılarının kırıldığı ifade edilmektedir.

Esen (2013) öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine sahip olmaları gerektiğini ve bu nedenle öğretmen yetiştiren kurumlarda toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılığı sağlayacak politikalar ve uygulamalar olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda bir lisans dersinin içeriğini düzenleyerek toplumsal cinsiyet konularına odaklanmış ve dersin etkilerini analiz etmiştir. Katılımcılara açık uçlu sorular vererek cevaplar üzerinde betimsel analiz yaptığı çalışmasında gerçekleştirdiği dersin katılımcılar üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Sonuç

olarak uygulamadan sonra öğretmen adaylarının geleneksel değer yargılarını sorgulamaya başladıklarını ve kendi yaşamlarından başlayan bir değişim motivasyonunun oluştuğunu belirtmektedir.

Çınga (2004) dil öğreniminde cinsiyetçi yaklaşımın öğrencilerin dil kullanımına etkisini araştırdığı çalışmasında 77 katılımcı ile çalışmıştır. Cinsiyetçi bir dil olarak ifade ettiği İngilizcenin öğrencilerin dil kullanımını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Çalışmasını ön anket formu uygulanmasından sonra iki aylık cinsiyetçi olmayan dil kullanımı ile katılımcılarda farkındalık sağlayacak eğitim uygulamaları şeklinde gerçekleştirmiştir. Eğitim etkinliklerinden sonra aynı anket formu tekrar uygulanmıştır. Elde edilen bulgulardan, öğrencilerin cinsiyetçi bir dil kullandığını ve cinsiyetçi dil kullanımının farkında olmadıklarını tespit etmiştir. Ön form kullanıldığında %89 cinsiyetçi anlatımların farkında olmayan öğrencilerin eğitim uygulamalarından sonra son formda %92'sinin cinsiyetçi anlatımları fark ettiği yönünde değişim gözlemlendiği belirtilmektedir. Ayrıca öğreticinin cinsiyetçi bir dil kullanmadan eğitim gerçekleştirmesinin, öğrencilerin de cinsiyetçi dilden uzaklaşmasına neden olduğunu ifade etmektedir.

Uygulamalı çalışmalar incelendiğinde cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlanmasında katılımcıların aktif olmasının etkili sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Geleneksel kalıp yargılarının kırılarak geleneksel cinsiyet rollerinin yerine eşitlikçi bir bakış açısı kazandırmak için cinsiyet eşitliğini sağlayacak uygulamalı etkinliklere ihtiyaç bulunmaktadır. Alanyazında cinsiyet rollerine ilişkin uygulamalı çalışmalar dışında nicel ve nitel olmak üzere birçok farklı akademik çalışma da yer almaktadır.

Katılımcı grubu kadınlardan oluşan akademik çalışmalarda kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden etkilendikleri farklı alanlarda araştırmalar yapılmıştır (Kahraman, 2010; Haymana, 2019; Erdem, 2019; Balin, 2019). Elde edilen bulgulara göre kadınların eğitim olanakları, eş seçimleri ve çalışma hayatına girebilme konularında cinsiyet eşitsizlikleri yaşadıkları ifade edilmektedir. Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine yönelik sosyal destek alması ve konu ile ilgili farkındalık eğitimlerinin sağlanması önerilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile ilgili yaşanan olumsuz durumlar ile mücadele edilmesi için sadece kadınların değil toplumun tamamında cinsiyet eşitliği duyarlılığı geliştirmek gerektiği de belirtilmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilmiş çalışmalar incelendiğinde yükseköğretim öğrencileri ile yapılmış çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir.

Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliğine yönelik tutumlarını belirlemek için yapılan çalışmalarda katılımcıların geleneksel rolleri benimsediği görülmekle birlikte, erkeklerin kızlara göre daha geleneksel bakış açısına sahip oldukları tespit edilmiştir (Değirmenci, 2018; Seçgin ve Tural, 2011; Sis Çelik ve diğerleri, 2013; Vefikuluçay ve diğerleri, 2007). Bireylerin sahip oldukları cinsiyet rolleri tutumlarının meslek seçimi, çalışma yaşamı, aile ve toplumsal yaşam alanlarında

nasıl etkileri olduğu araştırılmıştır. Son yıllarda gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı çalışmaları sonucunda bazı değişimlerin olduğu, genel olarak kız öğrencilerin aile içinde ve toplumsal alanda erkeklerin sonsuz hâkimiyetine karşı çıktıkları belirtilmektedir. Örneğin ekonomik kazancı fazla olan meslekleri tercih etme bakımından kadınların oranının erkeklerden fazla olması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarında bazı değişimlerin göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmacılar eğitim programlarının toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlayacak şekilde düzenlenmesi, öğretmen ve akademisyenler için toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını arttıracak çalışmalar yapılması ve bireylerin geleneksel tutuma sahip olma nedenlerinin nitel araştırmalar ile derinlemesine incelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırma sonucunda bu alanlarda toplumsal cinsiyet rolleri açısından geleneksel bakış açısına sahip olan öğrencilerin varlığının üniversitelerin aydın bir toplum yetiştirme hedefinin önünde bir engel teşkil ettiğini ifade etmektedirler. Bu nedenle üniversite eğitimi sırasında öğrencilere mesleki bilginin yanında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda duyarlılık kazandırmak gerektiğini de ifade etmektedirler.

Çetin ve Bilir Güler (2018) toplumsal cinsiyet rollerinin liderlik algısına etkisini inceledikleri araştırmalarında üniversite öğrencileri ile çalışmışlardır. Nitel araştırma şeklinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında 16 katılımcı öğrenci ile görüşme yapmışlardır. Araştırmacılar toplumsal cinsiyeti doğuştan var olmayan ve toplum tarafından cinsiyete yüklenen roller olarak tanımlamakta ve toplumsal cinsiyet algısının lider belirleme üzerinde etkisi olduğunu düşünmektedirler. Araştırma sonucunda toplumsal cinsiyet algısının kadın ve erkeğe biçtiği roller nedeniyle liderliğin erkeklik ile örtüştüğünü ifade etmektedirler. Ayrıca bireylerin kendilerini istedikleri gibi biçimlendirip geliştirmesini, yapmak istedikleri ve mutlu hissettikleri durumların cinsiyetleri nedeniyle engellenmemesi gerektiğini de belirtmektedirler.

Varol ve diğerleri (2016) Tıp fakültesi 1. sınıf öğrencileri ile yaptıkları araştırmada, öğrencilerin toplumsal cinsiyet algı düzeyleri ile ilişkili faktörleri değerlendirmişlerdir. Kesitsel araştırma şeklinde yürüttükleri çalışmanın temelinde ise bu faktörlerin toplumsal cinsiyet algısını eşitsizlik bağlamında yeniden ürettiği yer almaktadır. Gerçekleştirdikleri çalışma sonucuna göre; anne baba eğitim düzeyi ilköğretim ve altında olan, annesi çalışmayan ve gelir durumu iyi olmayan öğrencilerin toplumsal cinsiyet duyarlılığının düşük olduğunu belirtmektedirler. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısının toplumda örtük olarak yeniden üretildiğini ve bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin doğal bir süreç olmadığına dikkat çekmektedirler. Eşitsizliğe dair yapısal mekanizmaların belirlenerek, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı müfredat düzenlenmelerinin yapılması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Aslan (2015) öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin metaforik bir çözümleme gerçekleştirmiştir. Metaforların bireylerin gerçek hayattaki davranışlarını etkilediğini ifade etmektedir. Bireylerin değer yargılarını ve davranışlarını anlamada metaforlar

önemli bir araç olduğundan kültüre göre biçimlenen toplumsal cinsiyet algısını anlamada da kullanışlı olduğunu düşünmektedir. 510 öğretmen adayı ile gerçekleştirdiği çalışmasında, öğretmen adaylarının ataerkil yapıyı destekleyen toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sahip olduklarını tespit etmiştir. Katılımcıların, kadınlar için en çok “çiçek” metaforunu kullandıklarını ve kadınları zayıf, hassas ve ilgiye muhtaç olarak nitelediklerini; erkekler için ise en çok “odun” metaforunu kullandıklarını ve erkekleri kaba, sert ve duygusuz olarak nitelediklerini vurgulamaktadır. Sonuç olarak her iki cinsin de kendine karşı algılarının büyük oranda olumlu olduğunu karşı cinse karşı ise büyük oranda olumsuz oldukları ortaya çıkmıştır. Eğitim fakültelerinden başlamak üzere toplumun tüm kesimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik politikalar yürütülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Arslangiray (2013) üniversite öğrencilerinin beden imajının yordayıcısı olarak toplumsal cinsiyet rollerini araştırdığı çalışmasında toplumsal cinsiyet oluşumu ölçeği kullanmıştır. Yaptığı araştırma sonucuna göre geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin puanlar ile beden imajı puanları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Eşitlikçi cinsiyet rolleri açısından ise manidar bir sonuç elde edilemediğini belirtmektedir. Bu durumun beden imajı ile algılanan sosyal baskının yakından ilişkili olmasından kaynaklandığını düşünmektedir. Ayrıca toplumsal cinsiyet rollerini eşitlikçi algılama düzeyi yüksek olan bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin de yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Kodan Çetinkaya (2013) üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi için yapmış olduğu araştırmada 300 üniversite öğrencisine şiddet eğilim ölçeği ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutum ölçeği uygulamıştır. Çalışma sonucunda erkeklerin kızlara göre şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğunu, kızların erkeklere göre daha eşitlikçi bir tutum sergilediğini ifade etmektedir. Bu durumu toplumun erkeğe yüklemiş olduğu rol ile açıklamakta ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha geleneksel kalıp yargılara sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Geleneksel kalıp yargılara göre kız ve erkeklerin yetiştirilme biçimlerinin farklı olduğunu, aileler ve toplum tarafından erkeklere saldırgan ve yarışmacı olmaları, kızlara sakin ve destekleyici olmalarının öğretildiğini belirtmektedir. Çalışma sonucunda toplumsal cinsiyet rollerine bağlı ortaya çıkan şiddet eğilimleri ile ilgili olarak daha kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini önermektedir.

Öngen ve Aytaç (2013) üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ve yaşam değerleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmalarında toplumsal cinsiyet rolleri tutum ölçeği ve yaşam değerleri ölçeği kullanmışlardır. Toplumun eşitlikçi biçimde gelişmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak politikaların geliştirilmesi açısından üniversite öğrencilerinin konu ile ilgili görüşlerini araştırmışlardır. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısının ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarının gelecek nesiller için önem ifade ettiğini vurgulamaktadırlar. Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kız ve erkek öğrencilerin farklı

tutumlar sergilediklerini ifade etmektedirler. Araştırma sonucunda öğrencilerin yaşam değerleri boyutu ile toplumsal cinsiyet algısı alt boyutları olan eşitlikçi cinsiyet rolü ve evlilikte cinsiyet rolü arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin kadın ve erkeğin toplumda eşitlikçi rollere sahip olduğu yönünde bir tutum gösterdiği buna karşın erkek öğrencilerin gelenekçi tutuma sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Sonuç olarak öğrencilerin toplumsal cinsiyet bakış açılarındaki bölgesel farklılıkların derinlemesine incelenmesi gerektiği ve toplumsal cinsiyet algılarının eşitlikçi yönünde değişmesi için çalışmalar yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Ayrıca konu ile ilgili bölgesel farklılıkları ortaya çıkaracak farklı çalışmalar yapılmasını önermektedirler.

Arıcı (2011) üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının ve psikolojik iyi oluş düzeylerinin incelenmesi amacıyla yaptığı betimsel çalışmada 690 öğrenciye Toplumsal Cinsiyet Oluşumu Ölçeği ve Psikolojik İyi Oluş Ölçeği uygulamıştır. Araştırmacı kadınların toplumsal cinsiyet rollerini eşitlikçi algılama düzeylerinin erkeklerden yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerini geleneksel algılama düzeylerinin kadınlarınkinden yüksek olduğunu da belirtmektedir. Araştırma sonucunda katılımcılardan toplumsal cinsiyet rollerini eşitlikçi algılama düzeyi yüksek olanların araştırmanın tüm alt boyutlarında psikolojik iyi oluş düzeylerinin de yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Aşılı (2001) üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ve ego (ben) durumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmasının çalışma grubunu üniversite içinden random olarak seçilen 14 fakülteden 3. ve 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak cinsiyet rolü değerlendirme envanteri ve ego durumları ölçeğinden yararlanılmıştır. Farklı alt amaçlar için gerçekleştirilen çalışmanın temel bulgusu katılımcıların cinsiyet rollerinin biyolojik cinsiyetlerinden etkilendiğinin görülmesidir. Sonuç olarak erkeklerin baskın şekilde maskülen cinsiyet rollerine kızların ise feminen rollere sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Üniversite öğrencileri ile gerçekleştirilmiş çalışmalar incelendiğinde katılımcıların geleneksel cinsiyet rollerine ait kalıp yargılara sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerin sahip oldukları geleneksel yargılar beden imajları, karşı cins ile ilişkiler, şiddet eğilimi, liderlik algısı ve psikolojik iyi oluş hali gibi farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlanması gerektiğini göstermektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri algısının doğuştan gelen bir özellik olmadığı ve yapılacak çalışmalar ile bu algının değişebileceği bilinmektedir. Cinsiyet rolleri açısından eşitlikçi bir bakış açısı sağlamak için müfredatta yapılacak değişiklikler, toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı eğitimleri ve konunun derinlemesine incelendiği çalışmalar yapılması önerilmektedir. Bu konuda ortaöğretim öğrencileri ile yapılmış çalışma örneklerine aşağıda yer verilmektedir.

Acar Erdol ve Gözütok (2017) ortaöğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği öğretim programına olan, eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bir Anadolu Lisesi örneği üzerinden gerçekleştirdikleri nitel araştırmada verileri yarı yapılandırılmış odak grup görüşmeleri, katılımcı gözlem ve doküman incelemesi yolu ile toplamışlardır. Bulguları değerlendirdiklerinde toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal cinsiyet rolleri, kadına yönelik şiddet, kadınların çalışma hayatına ve karar alma mekanizmalarına katılımı konularında öğrencilerin eğitim ihtiyaçları olduğunu belirtmektedirler. Yapılan toplumsal cinsiyet eşitliği öğretim programı ihtiyaç analizi sonuçlarına göre, öğrencilerin geleneksel cinsiyet rollerini ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını benimsediklerini tespit etmişlerdir. Ergenlik döneminin önemli değişmelerin yaşandığı, bireyin kim olduğu ve gelecekte ne olacağı gibi birçok soruya yanıt aradığı dönem olması nedeniyle çalışmalarında ortaöğretim öğrencilerini tercih etmişlerdir. Yapılan çalışma sonuçlarına göre müfredat ile ilgili düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Öğrencilerin okul ortamında geçirdikleri zamanın ne kadar fazla olduğu düşünüldüğünde okul ortamlarının toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir çevre olarak düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

Sayılan ve Özkazanç (2009) okulların toplumsal ve kültürel yeniden üretimi nasıl gerçekleştirdiğini araştıran çalışmalarında eleştirel etnografik bir yaklaşım ile örnek olay incelemişlerdir. Çalışmalarında eğitimin, tarihsel süreç içerisinde cumhuriyetin ilk yıllarındaki işlevinden farklı bir işlev kazandığını ifade ederler. Bu değişimin son yıllardaki neo-liberal dönüşümlerin eğitim ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini de etkilemesinden kaynaklandığını düşünmektedirler. Bir devlet lisesinde yaptıkları 5 aylık saha çalışmaları sırasında 40 öğrenci 15 öğretmen ve idareciler ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada okulun eril bir direniş kültürünü kışkırttığını belirtmektedirler. Sonuç olarak okulların toplumsal cinsiyet sorunlarını yok saymalarından kaynaklı olarak toplumsal cinsiyet ilişkilerini yeniden ürettikleri görülmektedir.

Öksüz Çal ve Balcı Karaboğa (2017) kız öğrencilerin ortaöğretime devamları önündeki engelleri tespit etmek için gerçekleştirdikleri nitel araştırmalarında, 26 kız öğrenci ile görüşme yapmışlardır. Araştırma sonucunda kız öğrencilerin ortaöğretime devamları önünde aile, cinsiyet, öğrenci, okul ve sosyal çevre özelliklerine bağlı engeller olduğunu tespit etmişlerdir. Sosyal çevrenin cinsiyet kalıp yargıları kız öğrenciler için dezavantaj oluşturmaktadır. Kız çocuklarına ilişkin cinsiyet rolleri beklentilerinden dolayı kızların zaten başarısız olacağı, ekonomik yatırım yapmamak gerektiği ve evlilik gerçekleştirmeleri beklentisi gibi düşüncelerin kız öğrencilerin ortaöğretime devam etmeleri önünde önemli engeller oluşturduğunu vurgulamaktadırlar.

Karagöz (2016) öğrencilerin görsel kültür okumaları ile toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi üzerine yaptığı çalışmasında 11-15 yaş arası 101 öğrenci ile çalışmıştır. Nicel

araştırma yönteminin tercih edildiği çalışmada 12 görsel, 11 açık uçlu ve 4 çoktan seçmeli sorudan oluşan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını anlamaya yönelik anket formu kullanmıştır. Katılımcıların anket formunda yer alan görselleri, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden değerlendirdiğini ve biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki farkı tam olarak anlayamadıklarını tespit etmiştir. Çalışma sonucuna göre algıların öğrenilmiş kültürden bağımsız ve cinsiyetçi tanımlardan arındırılmış olması gerektiğini ifade etmektedir.

Aslan (2007) lise son sınıf kız öğrencilerin cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerini belirlemeye yönelik gerçekleştirdiği çalışmada 120 öğrenciden oluşan örneklem grubuna anket uygulamıştır. Çalışmada katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünce ve görüşlerinin farklı sosyo-demografik değişkenler bağlamında değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmanın önemli bulgularından birisi olarak aile içinde kız çocuklarına uygulanan baskının babadan çok anneden kaynaklandığı görüşüdür. Bu durum kadının konumuna ilişkin toplumdaki yeniden üretim sürecinde kadının rolünü ortaya koymaktadır.

Gülbasar Şire (2009) lise öğrencilerinin toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin düşüncelerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmada 15 yaş üzerindeki 426 lise öğrencisine anket uygulamıştır. Ev içi rollerde kızların, kamusal alan olarak nitelenen alanlarda ise erkeklerin aktif olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Toplum tarafından belirlenen cinsiyet rolleri ve buna bağlı olarak ortaya çıkan cinsiyetçi iş bölümünün lise öğrencilerinin düşüncelerinde ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmada gençlerde toplumsal cinsiyet farkındalığını uyandırmak için okullarda temel ya da seçmeli ders olarak toplumsal cinsiyet eğitiminin yaygınlaştırılması ve kalıcı hale getirilmesi için toplumsal cinsiyetle ilgili araştırma sayısının artırılması önerilmektedir.

Damarlı (2006) ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasını 572 ergen bireyden elde ettiği bulgulara göre gerçekleştirmiştir. Araştırmacı bireylerin yaşamında benlik kavramının oluşum süreci ile toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesi sürecinin birbirine paralel olduğunu düşünmektedir. Elde ettiği sonuçlarda olumlu benlik kavramı ile erkeksilik arasında olumlu bir korelasyon olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum araştırmacı tarafından toplumda erkeksilik özelliklerinin daha önemli görülmesi ile ilgili olduğu biçiminde yorumlanmıştır..

Kantoğlu (2017) gerçekleştirdiği çalışmada ergenlerin toplumsal cinsiyet algısı ile sosyodemografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu kapsamda yaşları 12 – 17 arasında değişen 100 katılımcı ile çalışmıştır. Toplumsal Cinsiyet Roller Tutum Ölçeği ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin kullanıldığı çalışmada yaş, cinsiyet, ekonomik durum gibi sosyodemografik özellikler incelenmiştir. Çalışma sonucunda toplumsal cinsiyet algısı ile sosyodemografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda

bilinçlenmeleri ve değer yargılarının oluşmasında eğitimcilerin gerekli çalışmaları yapması önerilmektedir.

Ortaöğretim öğrencileri ile gerçekleştirilen cinsiyet rollerine ilişkin çalışmalar bireylerin geleceği için toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlanmasının önemini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmaların ortak sonucu olarak ortaöğretim müfredatında bu alana yönelik bir ders olması ve okul toplumunun cinsiyet eşitliğini sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği söylenebilmektedir. Okullar eğitimcilerin tutumlarından kullanılan materyallere kadar cinsiyetçi söylem ve içeriklerden arındırılmalıdır. Bu konuda yapılan çalışmaların önemli bir kısmını ders araç gereçlerinin cinsiyet rolleri açısından incelenmesi oluşturmaktadır.

Ders kitapları hem öğretmenler hem de öğrenciler açısından önemli eğitim materyalleridir. Geleneksel cinsiyet rollerinin edinilmesi öncelikle ailede başlayıp sonrasında okul ortamında devam eden bir süreçtir. Bu nedenle ders kitaplarının cinsiyet rollerinin öğrenilmesi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Çocuklar ders kitaplarından edindikleri bilgiler ile yaşamlarını şekillendiren davranış kalıplarına sahip olabilmektedir. Ders kitaplarının cinsiyet rolleri açısından incelenmesine dair yapılmış çalışmalardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ortaokul Türkçe ders kitapları metin ve görsellerde yer alan toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmiştir (Kırbaçoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Kitiş Çınar, 2013; Yeşil, 2014; Özdemir, 2019). Araştırmacılar doküman incelemesi ve içerik analizi şeklinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında metin ve görsellerde yer alan toplumsal cinsiyet rollerini belirlemeye çalışmışlardır. Diğer derslerde araç olarak kullanılan dil Türkçe dersi için ana malzeme olduğundan bu kitapların incelenmesi önem kazanmaktadır. Araştırmacılar metinlerde yer alan ana karakterlerin daha çok erkekler olduğu ve bu durumun erkeklerin görünürlüğünü arttırdığını belirtmektedirler. İncelenen kitaplarda aile içi rollerde kadınların erkeklere oranla daha çok temsil edildiği ve erkeklerin daha çok kamusal alanlarda temsil edildikleri belirlenmiştir. Meslek rolleri bakımından erkeklerin çeşitli meslekler ile temsil edilmesine karşın kadınların sınırlı meslekler ile temsil edildiğini daha çok ev çevresinde ve çocuğa yönelik eylemler ile betimlendiklerini tespit etmişlerdir. Kişilik ile ilgili cinsiyet rollerinde ise kadınların zayıf ve pasif, erkeklerin güçlü ve zeki bireyler olarak gösterildiklerini ifade etmektedirler. Araştırmacılar çağdaş toplumlarda kitapların kadın erkek eşitliğine vurgu yapacak şekilde düzenlenmesi ve kitaplarda yer alan metinlerin öğrencilere rol modeller açısından geniş bir bakış açısı kazandırması gerektiğini belirtmektedirler. Ders kitaplarının önemli bir ders materyali olduğu, eğitim materyallerinin cinsiyetçi öğelerden uzak olması ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yeniden üretmemeleri gerektiği belirtilmektedir. Bu durumun CEDAW sözleşmesine taraf olan ülkelerde yasalar ile düzenlendiği de ifade edilmektedir. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet

açısından son yıllarda daha duyarlı bir yaklaşımın sergilendiği ancak bu durumun henüz yeterlilik kazanmadığı görülmektedir.

Yürek ve Balcı Karaboğa (2018) ortaokul ders kitaplarında hegemonik erkekliği ortaya koymayı amaçladıkları çalışmalarında erkek kahramanların özelliklerini incelemişlerdir. Aileden sonra sosyalleşmenin sağlandığı ikinci kurum olarak okulların; çocukların kişilikleri, duygusal ve düşünsel algılarına önemli etkileri olduğu üzerinde durmaktadırlar. Literatürdeki hegemonik erkeklik tanımları üzerinden belirlenen özelliklerin Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki erkek kahramanlarda görünürlüğünü araştırmışlardır. Araştırma sonucunda iktidar ideolojilerini yansıtan eğitim materyallerinin hegemonik öğeler taşıdığını tespit etmişlerdir. Erkek kahramanların hem diğer insanlar hem de hayvanlar ve doğa üzerinde otoriter oldukları, beden imgesi olarak fiziksel güç ifade edecek şekilde çizildikleri tespit edilmiştir. Hegemonyanın bir sistem sorunu olduğu, erkek karakterlerin toplumsal hiyerarşiye itaat ettikleri de belirlenmiştir. Böylece hegemonik erkeklik ders kitaplarındaki erkek karakterler aracılığı ile övülerek yüceltilmektedir. Eğitim kurumlarının önemli araçlarından olan ders kitaplarındaki metinlerin, erkek hegemonyası içermeyecek ve kadın erkek sosyal eşitliğine uygun şekilde kurgulanması gerektiğini ifade etmektedirler.

Özdemir ve Balcı Karaboğa (2019) ortaokullarda okutulan matematik ders kitaplarını, içerdikleri cinsiyetçi unsurlar açısından incelemişlerdir. Matematik ders kitaplarında yer alan görsel unsurların içerik çözümlemesinin yapıldığı doküman incelemesi tekniğini içeren nitel bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda ortaokul matematik ders kitaplarında yer alan erkek figürlerin sayısının kadın figürlerden fazla olduğu, yetişkin kadın ve erkek eylemlerinde geleneksel cinsiyetçi rollerin pekiştirildiği ifade edilmektedir. Cinsiyet eşitsizlikleri ve ayrımcılığın önlenmesi ile ilgili olarak ders kitaplarının hazırlanmasında cinsiyet eşitliği farkındalığı yaratmanın göz önünde bulundurulması ve kitap hazırlama komisyonlarında uzman kişilerin görevlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitabının cinsiyet rolleri açısından incelenmesi ile ilgili çalışmalar da gerçekleştirilmiştir (Bilgin, 2019; Fidan, 2019). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kadınlara yönelik her alanda birçok cinsiyetçi ifadeye yer verildiği tespit edilmiştir. Ders kitaplarında erkeklerin kamusal alandaki görünürlüklerinin fazlalığı dikkat çekici sonuçlardandır. Kız çocuklarının eylemlerinin ev ve okul çevresiyle sınırlı olması ise “kadının yeri ailesi ve evidir” şeklindeki cinsiyetçi mesajın örtük bir şekilde verilmesi şeklinde yorumlanmaktadır. Ayrıca yaşlılık, acizlik ve çaresizlik kavramlarının kadınlar ile ilişkilendirildiği ve erkeklerin bu şekilde gösterilmemiş olması cinsiyetçilik açısından önemli bir sonuç olarak görülmektedir.

Helvacıoğlu (1994) ders kitaplarında cinsiyetçilik ile ilgili yaptığı çalışmada 1928’den 1994’e ilk ve ortaokul kitaplarını incelemiştir. Araştırmasında Latin harflerine geçiş yılı

olduğundan 1928'den başladığını ve lise kitaplarını dahil etmediğini vurgulamaktadır. Lise kitaplarını dahil etmemesinin nedeni olarak aile kurumundan sonra en önemli toplumsallaştırıcı işleve sahip okulların, ilk ve ortaokulda cinsiyete ilişkin rol kalıplarını benimsetmesi nedeniyle bireylerin lise dönemine kadar toplumsal rol kalıp yargılarını öğrendiği şeklinde açıklamaktadır. Çalışma sonucunda 1928 ve 1945 yılları arasında ders kitaplarında kadına, ülkenin kuruluşuna katkıda bulunması açısından önemli toplumsal sorumluluklar verildiği ve aile içi geleneksel rollerinin vurgulanmadığını tespit etmiştir. 1945'ten sonra ise annelerin mutfak önlüğü ile mutfakta ve yanlarında kızları ile resmedilmeye başladığını, kadınlara edilgen erkeklere etken roller verildiğini belirtmektedir. Sonuç olarak 1945-1950 arası yıllarının bir geçiş dönemi olduğu ve 1950'li yıllarda artık tamamen kadının ev içi rollerde gösterildiğini ifade etmektedir.

Okul öncesi dönemde kullanılan kaynaklarda toplumsal cinsiyet olgusunun çalışıldığı araştırmalarda cinsiyet rollerinin aktarılması incelenmiştir (Köseler, 2009; Kaynak, 2017; İshakoğlu, 2020). Yapılan çalışmalarda kaynaklarda yer alan kahramanlar, mekan, meslek türleri, aile içi yaşantılar ve kadın erkek figürleri incelemiştir. Çalışma sonuçlarına göre modern aile yapısında dahi geleneksel toplumsal rollere uygun anlatımlar olduğu görülmektedir. Kitaplarda yer alan kadın karakterlerin daha çok ev içi rollerde ve anne-çocuk ilişkisi şeklinde betimlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca iyi kadın karakterlerin edilgen, saf, naif, namuslu, beyaz veya pembe renkli kıyafetler tercih eden kadınlar olarak aktarıldığı da ifade edilmektedir. Araştırmacılar tarafından kitaplarda yansıtılan kadın ve erkek kimliklerinin çocukların sosyalleşmesinde etkili olduğunu, kitapların toplumsal değerleri yansıttığı ve kitaplardaki karakterlerin toplumsal yaşamda etkin roller üstlenen karakterler olması gerektiği ifade edilmektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin düzenlenmesinde sadece kitaplar değil, eğitimin tüm araçlarında, medya da dahil olmakla birlikte bir çok alanda yeni politikaların üretilmesi gerektiği de vurgulanmaktadır.

Karabekmez ve diğerleri (2018) okul öncesi dönemde çocukların mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algılarını inceledikleri çalışmalarında nitel araştırma yöntemi kullanmışlardır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmalarında 48 – 60 ay arası 30 çocuk ile görüşmüşlerdir. Çocukların mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algılarının oluşumunda anne öğrenim durumu, baba öğrenim durumu ve anne çalışma durumu arasındaki ilişkileri tespit etmeye çalışmışlardır. Anne öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların mesleklere yönelik cinsiyet algılarında kalıp yargı düşüncelerinin azaldığını tespit etmişlerdir. Buna karşın babaların sahip olduğu eğitim düzeyleri ve çocukların mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını, annenin öğrenim durumu değişkeninin etkisinin babanın öğrenim durumu değişkeninin etkisinden daha güçlü olduğunu belirtmektedirler.

Okul öncesi dönemde çocukların cinsiyet kavramını öğrenerek farklı cinsleri ayırt edebildiği bilinmektedir. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi de bu yaşlarda başlayarak daha sonraki yaş dönemlerinde de devam etmektedir.

İlköğretim döneminde okul ortamı ve arkadaşların etkisi ile çocukların sosyalleşmesi üzerine çevrenin etkisi artmaktadır. Toplumsal kalıp yargılarının, kuralların ve değerlerin öğrenilmeye ve davranışlara yansıtılmaya başlandığı dönem olması açısından aşağıda cinsiyet rollerine ilişkin ilköğretim dönemindeki katılımcılar ile gerçekleştirilmiş çalışma örneklerine yer verilmektedir.

Kılıç ve diğerleri (2014) okul çağı çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarını araştırdıkları çalışmalarında 7-15 yaş arası 33 kız 33 erkek öğrenci ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirmişlerdir. Karma gruplarla gerçekleştirdikleri 12 odak grup görüşmesi sonucuna göre çocukların toplumsal cinsiyet rollerini çevrelerinden öğrenerek kendi yaşamlarına uygulayıp sabitlediklerini ileri sürmektedirler. Çalışma çocukların toplumsal cinsiyet algılarının dayandığı cinsiyetçi kalıp yargıların nedenlerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiş olup, bu kalıp yargıların nasıl değiştirilebileceği hakkında görüşler de alınmıştır. Kadınlık rollerinin zorluklarına rağmen yetişkin sorumluluğu açısından erkek olmanın daha zor olduğunun ifade edildiği bulgular, geleneksel toplumsal cinsiyet algısı ile açıklanmaktadır. Odak görüşmeler sırasında öğrencilerin okulun cinsiyetçi etkisinden hiç bahsetmedikleri görülmekle birlikte, cinsiyetçi kalıp yargıları esnetebileceği iddia edilen araçların okul ve eğitim sistemindeki etkin araçlar olarak belirlendiği ifade edilmektedir. Sonuç olarak okul ve eğitim sisteminin çocukların hayatının büyük bir kısmını kapladığı gerçeğinden yola çıkılarak toplumsal cinsiyet farkındalığı ile ilgili yapılacak çalışmaların okula odaklanması gerektiği belirtilmektedir. Çocukların kendi bireyselliklerini geliştirmelerini sağlayacak ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının kırılmasına neden olacak özgür öğrenme ortamlarına ihtiyaçları bulunmaktadır. Çocuk hakları yaklaşımına da uygun olarak, öğrenme alanları genişlediğinde farklı modeller ve düşünme sistemleriyle karşılaşan bireyler olmak istedikleri gibi olma şansına daha fazla erişeceklerdir.

Koca ve Demirhan (2005) ilköğretim öğrencileri ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında beden eğitimi derslerinde toplumsal cinsiyet yeniden üretim sürecinin nasıl gerçekleştiğini incelemişlerdir. Veriler ders gözlemi, odak grup görüşmesi ve derinlemesine bireysel görüşmeler ile toplanmıştır. Veri analizi sonucunda kadınlık ve erkeklik tanımları, spor ve toplumsal cinsiyet uygunluğu, hegemonik erkeklik olmak üzere 3 farklı kategori belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre beden eğitimi dersinde kız öğrencilerin edilgen ve direnen konumda olduğunu, etkin hale gelebilmeleri için beden eğitimi öğretmenlerine önemli roller düştüğünü ifade etmektedirler.

Saldıray (2017) bir ilkokulda örtük programın toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında taşıdığı mesajları incelediği araştırmasında öğretmenlerin ders içi ve ders dışındaki davranış ve uygulamalarını, öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci, öğretmen-öğretmen iletişimde kullanılan dili değerlendirmektedir. Ayrıca teneffüslerde, serbest etkinlik ya da oyun ve fiziki etkinlik derslerinde öğrencilerin oynadıkları oyunları toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından incelemektedir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmen davranış ve uygulamalarının, kullanılan dil ve oyunların toplumsal cinsiyet ilişkileri bakımından eşit olmayan bir içeriğe sahip olduğu ve eşit

olmayan bu ilişkinin erkek öğrencilerin lehine, kız öğrencilerin aleyhine olduğunu ifade etmektedir.

Çelik Demirtaş (2019) ergenlerde toplumsal cinsiyeti incelediği araştırmasında 8. sınıf öğrencileri ile çalışmaktadır. Tarama yöntemi ile katılımcıların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını ölçmeyi amaçladığı çalışmasında Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri ve Cinsiyet Kalıp Yargıları Envanteri kullanmıştır. Araştırmacı ergenlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin algıları ile sosyo-demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Cinsiyet, anne baba eğitim durumu, anne-baba meslekleri, ailenin ekonomik durumu gibi sosyo-demografik özelliklerin kadınlık rollerine ilişkin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarında belirgin biçimde etkili olduğu, buna karşılık öğrencilerin erkeklere ilişkin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarında bu demografik özelliklerin daha az etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen araştırmalar sonucunda ergenlik dönemi ve özellikle bu dönemin başlangıcı olarak kabul edilen erinlik döneminde gerçekleştirilen çalışmaların oldukça az sayıda olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan araştırmaların uygulamalı çalışmalar olmadığı da tespit edilmiştir. Toplumda var olan cinsiyetçi yaklaşımların görünürlüğünü sağlamak açısından bireylerin bu konudaki düşüncelerini tespit etmek gerekmektedir. Gerçekleştirilen uygulamalı çalışmalar arttıkça cinsiyetçi yaklaşımların azalacağı düşünülmektedir. Eğitim kademelerinde yer alan bireyler ile ilgili olarak yapılan çalışmalar dışında ebeveynler ile gerçekleştirilen, kullanılan dil ve medyada yer alan cinsiyetçi söylemler üzerine yapılan çalışmalar da cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önemli kazanımlar sağlamaktadır.

Kılıç (2013) çocukların cinsiyet rollerine ait algılarının şekillenmesi üzerine ailenin etkisini araştırdığı çalışmasında ebeveynlerin bu konuya bakış açılarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısı ve bu algının çocuk yetiştirmeye etkileri konusunda yaptığı çalışma sonuçlarına göre, kadın ve erkeklerin çoğunluğunun kadın ve erkeğin eşit olmadığı görüşünde olduklarını tespit etmiştir. Katılımcıların, erkeklerin fiziksel olarak daha güçlü olmasından kaynaklı eşit olunamayacağı algısına sahip olduklarını belirtmektedir. Ebeveyn bakış açılarında biyolojik farklılıkların temel ayrım noktası olduğu ve toplumsal cinsiyet kalıplarının içselleştirilmiş olduğunu ifade etmektedir. Ebeveynlerin ortak bir cinsiyetçi algıya sahip olsa bile bunu cinsiyetçilik olarak algılamadığı, anne ve babaların içinde yetiştiği topluma uygun çocuklar yetiştirerek sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırken cinsiyetçi rejimi de yeniden üretmiş oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Güden (2006) Türkçe'nin içerdiği eril ve dişil ifadeler bakımından yaptığı dilde cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili çalışmasında, toplumsal hareketlerin dilin gücünden yararlanarak toplumda yer edindiklerini belirtmektedir. Dil ile gerçekliğin birbirinden bağımsız düşünülemeyeceğini, birindeki değişimin diğerini etkileyeceğini ifade etmektedir. Araştırmasında erkek egemen ideolojinin dili kontrol altında tuttuğunu ve acımasızca kadını ötekileştirdiğini tespit etmiştir.

Dilimizde bulunan devlet adamı, insanoğlu, kadının namusu, şirret kadın, şefkatli anne gibi ifadeleri bu duruma örnek olarak göstermektedir. Ayrıca ataerkil ideolojinin dili kullanarak kadınları kamusal alandan silikleştirdiğini de ifade etmektedir. Kullanılan dil ile gerçekliğin paralel olduğunu ve dilin gerçekliği yansıtmaması nedeniyle kamusal alanda kadın görünürlüğünün artmasıyla bu durumun değişeceğini düşünmektedir. Cinsiyet ayrımcılığından arındırılmış bir dilin kısa sürede oluşmayacağını fakat dil kullanımında “bilim insanı” gibi cinsiyetçilik içermeyen nötr kelimelerin kullanılmasını önermiştir.

Demiray ve Dünder (2018) en fazla platformda yayın yapma hakkına sahip olan iki adet çocuklara yönelik yayın yapan televizyon kanalı belirleyerek rastlantısal yöntemle seçtikleri 20 adet reklamı toplumsal cinsiyet açısından çocuklara sundukları kimlikleri incelemişlerdir. Seçilen reklamlarda metin dökümü yaparak ve görsel unsurlar açısından da kişilerin cinsiyet, yaşı, giysisi, bulundukları mekân olarak analizler yapmışlardır. Araştırma sonucunda kadın kimliklerini uysal, sevecen, çocuğu ile ilgilenen, mutlu anne ve ev hanımı olarak; erkek kimliklerini ise güçlü, başarılı, hükmeden, mücadeleci ve yenilmez olarak tespit etmişlerdir. Çocuklara reklamlar aracılığı ile cinsiyetlerine uygun rol modellerin oluşturulduğunu belirtmektedirler.

Alanyazında televizyon kanallarında yayınlanan programların incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır (Erdal, 2010; Hülür ve Kalafat Çat, 2018; Özgür, 2010). Televizyon ekranlarında yer alan reklam, dizi ve diğer programlarda toplumsal cinsiyet bağlamında kadın imgesi sıklıkla incelenmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen bulgulara araştırmacılar incelenen programlarda toplumsal cinsiyet rollerinin sert bir biçimde ayrıldığını ve kadının eviyle, eşiyle ve çocuklarıyla sınırlandırıldığını tespit etmişlerdir. Araştırmacılar sonuç olarak erkek egemen ideolojinin baskın bir şekilde yer aldığını belirtmektedirler. Televizyon eril ve dişil özelliklerin benimsenmesinde, toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılmasında ataerkil ideolojik yapıya uygun temsiller sunarak izler kitleye iletiler göndermektedir. Araştırmacılara göre ekranlarda izlenen görüntülerin basit içeriklere sahip olduğu düşünülse de aslında cinsiyet rollerine dair geleneksel tutum ve inanışları pekiştirici bir rol üstlenmekte ve yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

CEDAW taraf devletleri ülkelerinde politika ve kamu hayatında kadınlara erkekler ile eşit her türlü hakları sağlayacağını kabul etmiş bulunmaktadır (CEDAW, 2019). Bu nedenle ulusal ve uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmalar önem kazanmaktadır. Aşağıda uluslararası alanda yapılan çalışmalara yer verilmektedir.

2.3.2. Uluslararası Çalışmalar

Toplumsal cinsiyet rolleri dünya üzerinde farklı coğrafyalarda ve kültürlerde, hatta bireyden bireye farklılık göstermektedir. Son yüzyılda toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili evrim niteliğinde gelişmeler olduğu görülmektedir (Sınmaz Uzgan, 2018). Dünya genelinde özellikle

sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişmesi ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları hız kazanmıştır. UNDP 2000 yılından itibaren uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunu çalışmalarının merkezine aldığını belirtmektedir (UNDP, 2020). Subrahmanian (2005) eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunun bin yıl hedefleri içinde yer aldığını vurgulamaktadır. Bu bölümde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzunda yer alan konu ile ilgili yapılan çalışmalara yer verilmektedir (ETCEP, 2016).

Aşağıda dünya üzerinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gerçekleştirilmiş farklı çalışmalar sıralanmıştır.

- Afrika ülkelerinde yapılan bazı uygulamalar aşağıdaki gibidir:
 - ✓ Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Pedagoji Projesi kapsamında öğrenme ve öğretme süreçlerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı hale gelmesi için öğretmen el kitabı hazırlanmış, pilot uygulama yapılarak kılavuza son hali verilmiş,
 - ✓ Kız öğrencilerin fen bilimlerine erişim ve katılımını arttırmak amacıyla “Fen, Matematik ve Teknoloji Modeli” uygulanmış,
 - ✓ Kız Çocuk Dostu Okul Projesi kapsamında hem anne hem çalışan kadın olarak başarılı olan 3 kişinin deneyimlerini paylaşarak farkındalık oluşturmaları sağlanmış,
 - ✓ Gençliği Güçlendirme Projesi kapsamında yaratıcı drama çalışmaları ile öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerinin paylaşılması sağlanmıştır.
- Avusturya’da kadınlar “Kendi Yolunuzu Bulun Kampanyası” kapsamında farklı kariyer fırsatları konusunda bilgilendirilerek, kalıp yargılar içermeyen kariyer seçimlerine yönlendirilmişlerdir.
- Belçika’da “Erkekler İçin Toplumsal Cinsiyet Tık’ı Projesi” ortaöğretim 4. ve 6. sınıf öğrencilerinin işbirliği ile etkileşimli süreçler içinde düşüncelerini paylaşmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda öğretmenlere de bilgilendirme için karma grup toplantıları düzenlenmiştir.
- Almanya’da “Okul Hayatını Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Kılmak” çevrimiçi seminerleri ile öğretmenlerde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılık oluşturulmak istenmiştir.
- Yunanistan’da eğitimde toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile mücadelede öğretmenlerin farkındalıklarını arttırmak için çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca farklı okullardan katılan öğrenciler ile de araştırmalar gerçekleştirilmiştir.
- Macaristan’da zorunlu öğretim programlarına toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili tutumlar ve bilgiler eklenmiştir.
- Hollanda’da geleneksel olarak fen bilimlerini tercih eden kızların sayısı diğer ülkelere göre oldukça geri olduğundan, kadın rol modeller ile uygulamalar gerçekleştirilmiş; öğretmen ve yönetici eğitimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği politikası danışmanlığı verilmiştir.
- Polonyo’da “Patron Benim Projesi” kapsamında cinsiyet ve kadın çalışmaları, temel eğitim ve orta öğrenim öğretim programlarına entegre edilmiştir.

- İspanya’da çocuk hakları günü “Haklarda Eşitlik” sloganı ile toplumsal cinsiyet kapsamında değerlendirilmektedir.
- İsveç’te “Okullarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Teşviki” programı kapsamında okul öncesinden başlayarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla eğitim sisteminde “Toplumsal Cinsiyet Pedagogu” kavramı geliştirilmiştir.
- İngiltere’de velilere yönelik “Kızınızın Geleceği” kılavuzunda kız öğrencilerin kariyer seçimlerinde cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldıracak öneriler yer almıştır.
- Kıbrıs’ta Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından hazırlatılan eylem planında hizmet içi eğitimlere cinsiyet eşitliğinin entegre edilmesi ve velilerin bilgilendirilmesi hedeflenmektedir.
- Finlandiya’da “Erken Çocukluk Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığı” projesi kapsamında yükseköğretim kurumu tarafından derslerin verildiği bir eğitim sitesi oluşturulmuştur. Projeye katılan 3 okul ile farklı etkinlikler gerçekleştirilmiş ve izlenmiştir.
- Fransa’da “Okullarda Kız ve Erkekler Arasındaki Eşitlik İçin Eylem Planı” kapsamında öğretmen ve idarecilere yönelik hizmet içi eğitimler ve materyaller sağlanmıştır.
- İskoçya’da “Eşitlik Yasası” ile okullarda ayrımcılık ile mücadele etmek ve eşitliği teşvik etmek için çalışmalar yapılmıştır.

Küresel hedefler kapsamında yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı çalışmaları son yıllarda oldukça hız kazanmıştır. Bu kapsamda yürütülen birçok proje çalışması ile toplumda cinsiyet rollerine ilişkin ve cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlamaya yönelik olumlu gelişmeler elde edilmektedir. Uluslararası alanda proje çalışmalarının yanında geçmişten günümüze devam eden cinsiyet eşitliği mücadelesi ile ilgili akademik çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Son 20 yıl içinde bu konudaki akademik çalışmaların da hız kazandığı görülmektedir. Aşağıda gerçekleştirilmiş akademik çalışmalardan örnekler yer almaktadır.

Correl (2001) bireylerin kariyer tercihleri üzerine cinsiyet kültürünün etkisini araştırdığı çalışmada kadın ve erkeklerin farklı meslek tercihleri olduğunu ifade etmektedir. Correl araştırmasında bireylerin meslek tercihleri üzerinde etkili olan cinsiyet kültürünün oluşturduğu bir yetenek inancı olduğunu tespit etmiştir. Aynı zamanda bu yetenek inancının bireylerin başarılarındaki eşitsizlikleri ortaya çıkardığını da ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet kültüründen etkilenen bireylerde oluşan yetkinlik algısının fen, matematik ve mühendislik alanlarının erkeklere ait bir alan olarak görülmesine neden olduğunu belirtmektedir. Bireylerin yetkinlik algısının kadın ve erkeklerin yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren meslek tercihlerinde ve daha sonraki kariyer gelişiminde verecekleri kararlarda etkili olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Mahaffy ve Ward (2002) toplumsal cinsiyet rollerinin ergenlerin gelecek planlarına etkisini inceledikleri çalışmalarında kız ve erkeklerin gelecek eğitim planlarının farklı olduğunu belirlemişlerdir. Burt ve Scott (2002) ise çalışmalarında toplumsal cinsiyet rollerinin karmaşık ve sosyal olarak belirlenmiş normlar olarak hem yetişkin hem de ergenlerin

yaşamlarını etkilediğini tespit etmişlerdir. Araştırmalarında inceledikleri literatürde yetişkinlerle ilgili olarak belirlenmiş cinsiyet farklılıklarının erken ergenliğe kadar uzandığını ifade etmektedirler.

Bryant (2003) üniversite öğrencilerinin zaman içinde geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarında değişiklik olup olmadığını incelemeyi amaçladığı çalışmasında, üniversite öğrencilerine 4 yıl ara ile toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili ölçek uygulamıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin 4 yıl içinde geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerinde bir düşüş olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınların erkeklere göre daha eşitlikçi görüşe sahip olduklarını tespit etmiştir. Bu çalışmada bireylerin sosyal çevresi, akademik çalışmaları, kadın çalışmaları aktiviteleri ve öğrencilerin yaşantılarındaki çeşitli deneyimlerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ait görüşlerini etkilemekte olduğuna ilişkin bulgular da elde edilmiştir.

Frieze, Ferligoj, Kogovsek, Renner, Horvat, ve Sarlija (2003) Amerika, Slovenya ve Hırvatistan'daki üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolü tutumlarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında, erkeklerin kadın öğrencilere göre daha cinsiyetçi ve daha az eşitlikçi olduğunu tespit etmişlerdir. 1991-2000 yılları arasında kapsayan, ölçek ve anket kullanılarak gerçekleştirdikleri çalışmalarında Hırvatistan'ın diğer iki ülkeye göre toplumsal cinsiyet rol tutumlarında daha geleneksel olduğu görülmüştür. Forde, Kane, Condi, McPhee ve Head (2003) İskoç okullarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ilişkin incelemelerinde İskoç okullarının oldukça gelenekçi olduğunu ifade etmektedirler. Hem öğrencilerde hem öğretmenlerde cinsiyetçi kalıp yargılarının bulunduğunu belirtmektedirler. Okullardaki yönetim kadrolarında ve bilim alanına yönelme konusunda cinsiyet dengesizlikleri olduğunu ve bu alanların erkek alanı olarak görüldüğünü tespit etmişlerdir. Sonuç olarak okul toplumlarında cinsiyet kültürü konusunun değerlendirilmesi ve kullanılan cinsiyet stratejilerinin gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

Buchmann, DiPrete ve McDaniel (2008) erken çocukluktan genç yetişkinliğe kadar eğitimde görülen cinsiyet eşitsizliklerini araştırdıkları çalışmalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde son 10 yılda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin eşitlikçi görüşler yönünde değiştiğini ifade etmektedirler. Ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nde ve diğer sanayileşmiş devletlerde kadın ve kız çocuklarının eğitim alanındaki dezavantajlarının azaldığını da belirtmektedirler. Bunun yanında geleneksel paradigmanın eğitimdeki cinsiyet eşitsizliklerini açıklamada yetersiz olduğunu düşündüklerinden konu ile ilgili daha farklı ve fazla sayıda çalışma yapılmasını önermektedirler.

Allana, Asad ve Sherali (2010) eğitimcilerin öğrencilerin cinsiyet rollerini şekillendirme üzerinde etkisi olduğunu ileri sürmektedirler. Eğitimciler için cinsiyet eğitimi verilerek cinsiyet duyarlılığı kazandırmak ve cinsiyet analizi yapma kapasitelerinin artırılmasını sağlamayı amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Öğretmen farkındalık oturumları, çalıştaylar, video

klipleri, aktiviteler ve vaka çalışmalarını içeren araştırmalarında gerçekleştirdikleri çalışmaların okul toplumunda kendini yineleyen sürekli bir etki oluşturmalarını beklemektedirler. Araştırmacılar öğrencilerin cinsiyet rolleri kazanımlarında öğretmenlerin rol model olduğunu bu nedenle öğretmenlerin cinsiyet eşitliği hassasiyetine sahip olması gerektiğini ifade etmektedirler. Ayrıca okul kültürü içerisinde kullanılan müfredatın, öğretme ve öğrenme uygulamalarının ve liderlik eğitiminin cinsiyete duyarlı olması gerektiğini de belirtmektedirler.

Osad'an (2012) Slovakya ilköğretim öğretmenlerinin cinsiyet kalıp yargılarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada 280 ilköğretim öğretmenine anket uyguladığı nicel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet eşitliği probleminin hala sorun olarak varlığını sürdürdüğünü tespit ettiği görülmektedir. Slovak ilkokullarında güçlü sosyal cinsiyet rollerinin olduğu ve Slovak öğretmenlerin cinsiyet kalıp yargılarına sahip davranışlar gösterdiğini ifade etmektedir. Ayrıca öğretmenlerin toplumu yansıttığını ve cinsiyet önyargılarını ve ideolojilerini eleştirel olarak sorgulamaları gerektiğini belirtmektedir.

Kuurme ve Kasemaa (2015) toplumsal cinsiyet eşitliğini toplumsal sürdürülebilirliğin temeli olarak görmektedirler. Ortaokul öğrencilerinin günlük yaşamlarında ve okul yaşantılarında cinsiyet ile ilgili deneyimlerini ve düşüncelerini belirlemek için bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Elde ettikleri sonuçların uluslararası alanda yapılan çalışmalara paralel olduğunu tespit etmişlerdir. Sonuç olarak erkekler ve kadınlar için uygulanan farklı normların eşitsizliğe yol açtığı ve bu durumun görünür kılınması için çalışmalar yapılması gerektiğini ifade etmektedirler.

Chen, Sonnert ve Sadler (2020) kız ve erkek öğrencilerin lise döneminde bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM) alanında eşit şartlarda olmasına rağmen, üniversite tercihlerinde STEM alanına ilgi açısından bir cinsiyet farkı olduğunu düşünmektedirler. Öğrencilerin yaşamlarının ilerleyen yıllarında kazanacakları bilim kimlikleri açısından lise döneminin kritik dönem olduğu üzerinde durmaktadırlar. STEM alanında erkek egemen bir kültürün varlığını kabul etmekle birlikte bu konuda öğretmen rol modellerinin önemli olduğunu ifade etmektedirler. Elde ettikleri bulgulardan cinsiyet rolü modellerinin varlığının, okulda ve toplumsal düzeyde öğretim ve işgücünde öğrencilerin bilimsel kimliğinin oluşmasında etkili olduğu sonucunu çıkarmaktadırlar.

Uluslararası yapılan çalışmaların ekonomik ve politik kaynaklı olduğu görülmektedir. Moreau, Osgood ve Halsall (2008) dünya üzerinde gerçekleştirilen tüm bu çalışmaların kadınların toplumdaki konumu ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda sınırlı katkı sağladığını ileri sürmektedir. Bu durum UNESCO'nun 2012 yılında açıkladığı Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Atlasında dünya genelinde kadın ve erkeklerin bulunduğu durum hakkında verilen istatistiki bilgilerde yükseköğrenime katılan öğrenci sayısındaki çok büyük artışlara rağmen kadınların yararına olmaması şeklinde açıklanmaktadır (David, 2015). Gerçekleştirilen çalışmaların

toplumlarda kadın ve erkeğe bakış açısını değiştirebilecek dönüşümleri yaratabilecek düzeyde olması gerekmektedir.

3.YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma deseni, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma süreci ve toplanan verilerin analizine dair bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Deseni

Araştırmanın sınıfın doğal ortamında gerçekleşmesi, sürecin gerçekçi ve bütüncül olarak aktarılması amaçlandığından yöntem olarak nitel araştırma ve araştırma deseni olarak ise eylem araştırması tercih edilmiştir. Cinsiyet eşitliği toplumdaki sosyal alanlar ile doğrudan ilgili bir konudur. Eylem araştırması sosyal alanlardaki değişim ve gelişim uygulamalarını bilimsel araştırma yöntemleri ile bütünleştiren bir model olarak bilinmektedir (Balcı, 2016). Göfner (2017) kendi çalışmasında kullandığı eylem araştırması deseninin rolünü eğitim araştırmaları ile öğretim uygulamaları arasındaki boşluğa köprü kurmak olarak değerlendirmektedir. Ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmayı hedefleyen bu çalışmada da toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili teorik bilgilerin pratikte öğretim ortamında uygulanması amaçlanmıştır.

Araştırmacı doğal öğrenme ortamını kullandığından araştırma sürecine dâhil olmuştur. Eylem araştırması deseninde kurumda bulunan tüm paydaşlar uygulama yapabildiğinden, okulda yapılan bir araştırmada öğretmen, yönetici, eğitim uzmanı gibi kişiler uygulamalara katılabilmektedir (Yüksel, 2010). Bu bağlamda Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2012) “lisansüstü eğitim alan öğrencilerin çalıştıkları alanın uygunluğuna göre karşılaştıkları mesleki sorunları çözmek veya yaptıkları işlerin niteliğini yükseltmek amacıyla eylem araştırmalarına yönlendirilmeleri” gerektiğini ifade etmektedir (s.279). Eylem araştırmalarında öğretmenler yaptıkları işi nasıl daha iyi yapabileceklerine yönelik araştırmalar yaparlar ve doğrudan katılım sağladıklarından kendi uygulamaları hakkında en iyi kendileri bilgi edinerek çözüm üretebilmektedirler (Artvinli, 2010).

Disiplinden disipline ve araştırmacıdan araştırmacıya eylem araştırmasının basamakları değişebilmekle birlikte genel olarak gözlem, yansıtma ve eylem basamaklarından oluşmakta, eylem basamağında ise planlama, uygulama ve değerlendirme yer almaktadır (Glesne, 2015). Mevcut araştırmada da aşağıda Şekil 3.1.’de verildiği gibi araştırma basamakları 1.Sorunu tanımlama ve eylem planı, 2.Uygulama, 3.Gözlem ve 4.Yansıtma ve değerlendirme şeklinde planlanmıştır.

Şekil 3.1. Eylem Araştırması Döngüsü

Kaynak: *Bal ve Doğanay, 2014.*

Kurumları daha verimli hale getirmek için kullanılan eylem araştırması özellikle eğitim alanında uygulamayı geliştirmenin bir yolu olarak kullanılabilmektedir (Glesne, 2015). Yıldırım ve Şimşek (2013) eylem araştırmasını aşağıdaki gibi tanımlamakta ve açıklamaktadır:

Eylem araştırması, bir okulda çalışan yönetici, öğretmen, eğitim uzmanı veya diğer tür kuruluşlarda çalışan mühendis, yönetici, planlamacı, insan kaynakları uzmanı gibi bizzat uygulamanın içinde olan bir uygulayıcının doğrudan kendisinin ya da bir araştırmacı ile birlikte gerçekleştirdiği ve uygulama sürecine ilişkin sorunların ortaya çıkarılması ya da hali hazırda ortaya çıkmış bir sorunu anlama ve çözmeye yönelik sistematik veri toplamayı ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır (s. 333).

Bu çalışmada nitel araştırmada kullanılan diğer desenler ile karşılaştırıldığında konu ve uygulamaya uygunluğu bakımından eylem araştırması tercih edilmiştir. Aksoy (2003) eylem araştırmasını diğer sosyal araştırmalardan ayıran özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

- 1) Eylem araştırmasının amacı uygulamayı iyileştirmek olduğundan kuramsal bilgi üretmek öncelikli değildir.

- 2) Uygulamayı yapan birey doğrudan katıldığı için birincil kaynaklı öğrenme sağlar.
- 3) Gerçek yaşamda var olan sorunu çözmek amaçlanır.
- 4) Doğrudan katılım sosyal değişmeyi getirir.
- 5) Doğrudan katılım uygulama sürecindeki direnci ortadan kaldırır (s. 477-478).

Farklı toplumsal süreçlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bulunduğu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin okullar yoluyla yeniden üretildiği sayıltısı ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle araştırma eleştirel bir bakış açısı taşımaktadır. Eylem araştırması farklı biçimlerde sınıflandırılarak kullanılabilir. Berg (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2013) aşağıdaki gibi sınıflandırma yapmıştır.

- 1) Teknik/bilimsel/işbirlikçi eylem araştırması,
- 2) Uygulama/karşılıklı işbirliği/tartışma odaklı eylem araştırması,
- 3) Özgürleştirici/geliştirici/eleştirel eylem araştırması (s. 334).

Bu çalışmada Berg'in sınıflandırmasında yer alan "özgürleştirici, geliştirici, eleştirel eylem araştırması" tercih edilmiştir. Çünkü bu yaklaşımda araştırmacı uygulayıcı konumunda olup, kuram ile uygulamayı birleştirme çabası gütmektedir. Aynı zamanda mesleğinde daha yetkin hale gelerek, kendi alanı ile ilgili politikalara ilişkin görüşler de geliştirebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmacı gerçekleştirilen çalışma ile ilgili sonuç ve önerilerde bu duruma ait görüşlerine yer vermektedir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2018 - 2019 eğitim öğretim yılında Mersin ili Silifke ilçesinde bulunan bir kamu ortaokulunda 6. sınıf öğrencisi olan 29 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın yapıldığı kurum 1950'li yıllardan itibaren eğitim veren, ilçe merkezine 14 km uzaklıkta bir kasabada bulunan, 9 derslik, 2 idari oda, 1 rehberlik servisi, 1 kantin ve 1 yemekhaneden oluşan tek katlı geniş bir bahçeye sahip taşınmaz eğitimin yapıldığı bir kurumdur. Kurumda 19 öğretmen ve 157 öğrenci bulunmaktadır. Sınıfların mevcudu ortalama 15 kişi olduğundan bu durum uygulamalı etkinlikler açısından elverişli olmaktadır. Sosyo-ekonomik durum bakımından benzer özelliklere sahip öğrencilerden oluşan çalışma grubu 11-12 yaş aralığında ve 15'i kız 14'ü erkek öğrenciden oluşmaktadır. Veli profiline bakıldığında genellikle ilköğretim mezunu, çiftçilik ve seracılık ile uğraşan, kadınların tarlada çalıştığı, aile gelir düzeyinin ortalama olarak asgari ücret düzeyinde olduğu görülmektedir. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Bu örnekleme yönteminde araştırmacı hız ve pratiklik kazanmak amacıyla, yakın olan ve erişilmesi kolay bir durumu tercih etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Eylem araştırmaları öğretmenlerin kendi

sınıflarında araştırma yapma olanağı sağladığından, araştırmacının kendi sınıflarında çalışma yapması uygun görülmüştür. Etkili bir öğretimin sağlanması için araştırmacının kendi sınıfında karşılaştığı bir problemi tanımlayıp buna uygun plan geliştirmesi ve çözüm yollarını denemesi istenilen bir durumdur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Eylem araştırmasında kasıtlı olarak belirlenmiş bir grupla çalışıldığından genellenebilir sonuçlara varmak mümkün olmayabileceği gibi, evren ile örneklem de aynı olmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012).

Bireyler daha doğmadan erkeklere mavi kızlara pembe renkli kıyafetler alınarak hazırlık yapılması şeklinde cinsiyet ayrımcılığı başlamaktadır. Bu ayrım oyuncaklar, saç biçimi, meslek seçimi gibi farklı şekillerde yaşam boyu devam etmektedir. Kadın ve erkeğin ne düşüneceği, nasıl hissedeceği ve nasıl davranacağı ile ilgili toplum tarafından belirlenen rollere cinsiyet rolleri denilmektedir. Bu roller öncelikle anne baba daha sonra okul ve arkadaş ilişkileri aracılığı ile bireylere aktarılmaktadır. Sosyal gelişim kuramına göre birey toplum tarafından kabul edilen, kendinden beklenen rolleri öğrenmektedir. Çocuklar etrafını gözlemleyerek cinsiyet rollerini taklit ederek öğrenirler (Yiğitel, 2009). İki yaş civarında çocuklar cinsiyetin ne olduğunu fark ederek, 5-6 yaşlarından itibaren anatomik farklılıklar ile toplumsal cinsiyet rollerini özdeşleştirmektedirler. Vatandaş (2007) toplumdaki cinsiyet kalıplarına ait inanç ve önyargıları kişiliğin gelişimini etkileyen önemli bir boyut olarak görmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları sorgulanmadığı takdirde ileri yaşlarda bireyin gelişimini engelleyici olabilmektedir. Ancak bu durum sorgulandığı takdirde ayrımcılık ve eşitsizlik fark edilerek eşitlikçi yönde bir gelişme olmaktadır.

Fen Bilimlerinde 6. sınıf düzeyi ergenliğe giriş olarak bilinen erinlik dönemi olarak ifade edilmektedir. Soyut düşünme becerisinin kazanılmaya başlandığı bu dönemde bireyler kendileri ve dış dünya ile ilgili olması gereken idealler üzerine düşünürler. Yetişkinliğe özlem duyarak onlar gibi düşünebileceklerine inanırlar (Durdu, 2013). İnsan gelişim dönemlerinde önemli bir evre olan ergenlik, çocukluktan erişkinliğe geçişte fiziksel büyüme ve cinsel gelişmenin yanında psikososyal olgunlaşmanın gerçekleştiği bir dönemdir (Akçan Parlaz, Tekgül, Karademirci ve Öngel, 2012). Bu nedenle 11 – 12 yaş grubunda genel olarak fiziksel, psikolojik ve davranışsal değişimin görülmeye başlandığı ergenliğe geçiş aşamasında, toplumsal kimliği kazanma ve rollere adapte olma görülmektedir. Tuna (2008) bu dönemde bireylerin sosyalleşme sürecinde taklit ve tekrarların önemli olduğunu, deneme yanılma yoluyla davranışların öğrenildiğini belirtmektedir. Derman (2008) kimlik duygusunun cinsel, toplumsal ve mesleki bileşenleri bulunduğunu ifade etmektedir. Ergenlik döneminde “Ben kimim?” “Nasıl davranmalıyım?” gibi sorulara cevap arayan bireyler çevrelerindeki kişilerin değer yargılarından etkilenmektedirler (Vatandaş, 2007).

Ergenlik döneminde hem fiziksel hem de zihinsel değişim gözlemlendiğinden, ergenlikle birlikte yetişkinlere benzer düşünme yapısı, akıl yürütme ve değer geliştirme özellikleri

görülmektedir. 11 – 12 yaş grubu hala çocuk olmakla birlikte mantıklı düşünerek yetişkin gibi davranabilmektedir. Aynı zamanda düşünme yeteneğinin gelişimi ile birlikte duygu ve düşüncelerini inanarak savunmaktadırlar (Doğan, 2007). Bu yaş grubu merak duygusunun oldukça arttığı, cinsiyetin tam olarak farkında olduğu ve kızların erkeklerin gruplar halinde vakit geçirmeye başladığı bir dönem olarak görülmektedir. Grup tarafından kabul edilmek istenen çocuklar beklenen davranışları gösterme yolunu tercih ederler. Sosyal rolleri benimseyerek kendi rollerinin nasıl olması gerektiğini öğrenirler. Hızlı değişim kızlarda erkeklere göre daha erken gerçekleşmektedir. Akranlarına göre erken gelişen erkeklerde bu durum ruh sağlığı açısından olumlu olarak sonuçlansa da erken gelişen kızlarda düşük benlik saygısı ortaya çıkmaktadır (Derman, 2008). Kızlar fiziksel olarak erkeklere göre daha hızlı gelişim göstermesine rağmen erkeklerde cinsiyet rollerinin yerleşmesi daha erken oluşmaktadır. Eğer cinsiyet rolleri dar kalıplar içinde tanımlanırsa ergen erkekliğini veya kadınlığını kanıtlama ihtiyacı hissetmektedir (Doğan, 2007).

Bireyin kalıtsal ve edinilmiş tüm yetenek ve davranışlarını ifade eden kişilik; yaşanan çevre ve içinde bulunulan toplumdan etkilenmektedir (Vatandaş, 2007). İnsanlar kendilerini ve çevrelerini benliklerine göre algılamaktadırlar. Olumlu bir benlik algısı için ergenlik dönemi görevlerinin başarıyla atlatılması gerekmektedir. Ergenlik dönemi gelişimsel görevleri içinde başarılı bir meslek seçimi yapabilmesi de yer almaktadır. Meslek seçimi ergenliğin sonunda yetişkinliğin başında yapılmakla birlikte erken dönemlerde kalıp cinsiyet yargıları sorgulanmadığında verimli olarak başarılamamaktadır. Okul yaşantısı verimli bir meslek seçimi için bu dönemde önemli olmaktadır (Dinçel, 2006). Ortaokul dönemi bireyin yaşamında sorgulamaların yaşandığı, toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirildiği bir dönem olması bakımından bu çalışmada ortaokul 6. sınıf öğrencileri ile çalışılması tercih edilmiştir.

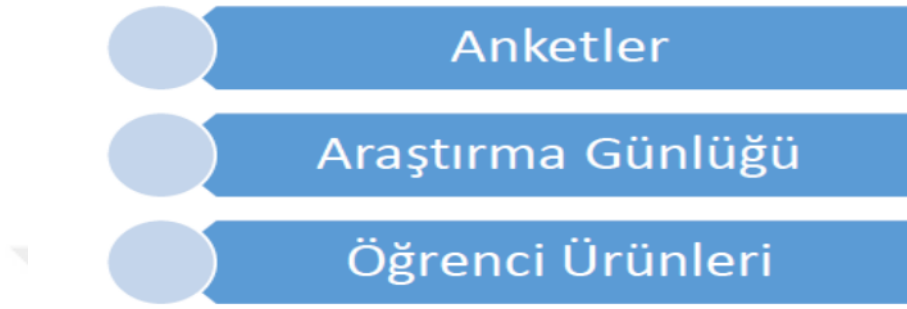
3.3. Veri Toplama Araçları

Eylem araştırmasında araştırmanın içeriğine uygun farklı ve çok çeşitli veri toplama araçları kullanılabilir. Kuzu (2009) eylem araştırmasında kullanılacak veri toplama araçlarını şu şekilde açıklamaktadır:

Eylem araştırması sürecinde veri toplama teknikleri araştırma sorularına, araştırmanın durumuna ve araştırmacının bireysel yeterliklerine göre değişkenlik gösterebilir. Yaygın olarak kullanılan bu teknikler; deneyimlere dayalı teknikler, sorgulamaya dayalı teknikler ve incelemeye dayalı teknikler olarak sınıflandırılabilir. Araştırmacının veri toplama sürecine bizzat katılım gösterdiği aktif ve pasif katılım, katılımcı gözlem, saha notları, toplantı tutanakları ve gözlemler vb. veri toplama araçları denetimlere dayalı teknikler arasında sayılabilir. Sorgulamaya dayalı teknikler; yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşmeler, standart testler, anketler, tutum ölçekleri, kontrol listeleri, öz değerlendirme formları vb. veri toplama araçlarını içerirken

incelemeye dayalı teknikler ise ses ve video kayıtları, günlükler, internet kayıtları, e-postalar, öğrenci ürünleri, haritalar, planlar, arşiv kayıtları vb. veri toplama araçlarını içerir (s. 428).

Bu araştırmada kullanılan veri toplama araçları Şekil 3.2.'de gösterilmektedir. Katılımcılara ön ve son anket uygulanarak, araştırma sırasında öğrencilerden etkinliklere ait günlükler toplanarak ve öğrenci performans ürünleri yaptırılarak veriler toplanmıştır.

Şekil 3.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Kaynak: Göfner, 2017.

Eylem araştırmaları yerel nitelikte gerçekleştirildiği ve verileri kendine özgü olduğundan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları nicel araştırmalardan farklılık göstermektedir (Kuzu, 2009). Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarındaki değişimi görebilmek için anket formları, düşüncelerini özgürce ifade edebilmeleri için günlük formlar ve çalışmanın etkili ve kalıcı olması açısından öğrenci ürünleri tercih edilmiştir.

3.3.1. Anketler

Araştırmanın durum tespiti basamağında öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili var olan farkındalıklarını belirlemek amacıyla bir anket formu uygulanmıştır. Bu anket formu iki bölüm içermektedir (Ek. 1). Anket formunun ilk bölümü öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşünceleri, kadın erkek cinsiyetine yönelik metaforlar ve sorumluluklar ile ilgili görüşlerini, ikinci bölüm ise öğrencilerin sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yaşantılarını içermektedir. Birinci bölüm öğrencilerin genel olarak toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili düşüncelerini içerirken, İkinci bölüm ise toplumsal cinsiyet kavramının ev içi roller, meslek seçimi gibi alanlar üzerinde oluşturduğu belirleyiciliği içermektedir. Eylem araştırmasında, var olan bir sorunun çözümüne yönelik bir çalışma yapıldığından, bu araştırmanın uygulama

basamağından sonraki değişiklikleri belirlemek için gözlem basamağında anket formu tekrar uygulanmıştır.

Anket soruları alan yazında yapılmış uygulamalar doğrultusunda hazırlanmış ve pilot uygulamadan sonra tekrar düzenlenmiştir. Bazı sorularda tekrara düşüldüğü görülerek anketten çıkarılmıştır. Kadın ve erkek ile ilgili metaforların elde edilmek istendiği ifadenin devamına “Çünkü” şeklinde kısa açıklama bölümü eklenmiştir. Anket içeriği ile daha sonra yapılacak video ve afiş uygulamasının içeriği örtüşecek şekilde düzenlenmiştir. Anket uygulanması bir ders saati olan 40 dakikada gerçekleştirilmiş ve anket uygulamasından önce katılımcılara konu hakkında bilgi verilmemiştir. Öğrencilere bunun bir sınav olmadığı ve puan kaygısı taşımamaları gerektiği bildirilmiştir. Bu uygulama ile katılımcıların hazır bulunuşlukları belirlenerek toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıkları hakkında veriler toplanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan eylem planı ile uygulamaların yapılmasının ardından, eylem planının 15. haftasında anket formu tekrar uygulanmıştır. Son anket uygulaması ile katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarında değişim olup olmadığı, oldu ise nasıl bir değişim gerçekleştiği ve eylem planının uygulanması ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

3.3.2. Araştırma Günlüğü

Eylem araştırmasının uygulama basamağında toplumsal cinsiyet eşitliği temalı videolar öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamak amacıyla izletilerek, video sonunda günlükler yazdırılmıştır. Katılımcılarda eğitim, istihdam, siyasi katılım, meslek seçimi, sosyo-kültürel yaşam alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili farkındalık sağlamak için seçilen 7 video her hafta bir ders saati olan 40 dakika içinde izletilmiştir. Videoların süresi 2-8 dakika arasında değişmektedir. Videoların izlenmesinden sonra doldurulan günlük form örneği Ek 2’de yer almaktadır.

Araştırma günlüğü öğrencilerin uygulama aşamasında izledikleri videolar sonrasında düşüncelerini ve duygularını ifade ettikleri öğrenci günlükleri olarak elde edilmiştir. Günlük formlarda aşağıdaki gibi 3 açık uçlu soru yer almaktadır:

- 1) Videoda neler anlatılıyordu?
- 2) Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?
- 3) Video ile ilgili düşüncelerin, olmasını istediğin veya olması gereken durumlar nelerdir?

Araştırma günlüğünde yer alan bu sorular ile katılımcıların video içeriğini yorumlayarak analiz etmesi, video içeriğindeki durumlar ile günlük yaşamda karşılaştığı durumlar hakkında karşılaştırma yapabilmesi ve kendi düşüncelerini içeren toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlayacak yorumlar yapması beklenmiştir.

3.3.3. Öğrenci Ürünleri

Eylem araştırması katılımcıların etkin olduğu bir araştırma çeşididir ve uygulamalar içermektedir. Var olan durumun değişimi ve gelişimi üzerine yapılan bir araştırma çeşidi olduğu bilinmektedir (Adıgüzel, 2019). Karagöz (2016) çağdaş yaşamın her alanında görsel imajların olduğunu, bir şeyi öğrenmek isteyen bir kişinin bunu resmetmesi ve görsel bir imaj kullanması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle öğrencilerin aktif katılımını desteklemek üzere afiş çalışması etkinlikleri tercih edilmiştir.

Erken ergenlik dönemi öğrencilerinin kendilerini ifade etme şekli olarak sanatsal faaliyetleri tercih etmesi bakımından bu etkinlik önemlidir. Bu nedenle afiş yapımı, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını ifade ederken bu konuda farkındalık sağlaması ve farkındalığını ortaya koyması açısından gereklidir. Bu uygulama iki hafta olmak üzere ve her hafta iki ders saati (80 dakika) olacak şekilde öğrencilerin işbirlikli grup çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen afiş örnekleri Ek 3’de yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Aşağıda verilen Tablo 3.1.’de bulunan çalışma takvimine uygun olarak eylem planının uygulandığı eylem araştırması yapılmıştır. Verilerin toplanması Mart ve Haziran ayları arasında 15 haftalık sürede gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.1.
Ortaokul Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Oluşturmaya Yönelik Gerçekleştirilen Eylem Araştırması Çalışma Takvimi

ÇALIŞMA TAKVİMİ	2018 / 2019 Eğitim Öğretim Yılı
EYLÜL	Alanyazın Taraması
EKİM	Alanyazın Taraması
KASIM	Pilot Çalışmanın Değerlendirilmesi
ARALIK	Pilot Çalışmanın Değerlendirilmesi
OCAK	Veri Toplama Araçlarının Düzenlenmesi
ŞUBAT	Veri Toplama Araçlarının Düzenlenmesi
MART	Anket Uygulama
NİSAN	Video Etkinlikleri (7 hafta)
MAYIS	Afiş Hazırlama
HAZİRAN	Anket Uygulama
HAZİRAN	Verilerin Analizi

Araştırma öncesinde Milli Eğitim Müdürlüğü ve okul idaresinden gerekli izinler alınmış, ayrıca öğrenci velileri ile görüşülerek veli izin belgesi toplanmıştır. Araştırma izni Ek 4’te ve Veli İzin Formu örneği Ek 5’te sunulmuştur. Eylem araştırmasında araştırmacı uygulamayı kendisi

yaptığından araştırma ortamında katılımcı gözlemci olarak yer almış ve araştırmacı ve katılımcılar aktif uygulamalara katılmıştır.

Eylem araştırmasında nicel araştırmalarda kullanılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları doğrudan uygulanamadığından, geçerlik ve güvenirlik çalışması olarak pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı mevcut durumu belirleyerek bu duruma uygun eylem planını hazırlamış; uygulama öncesi, uygulama süreci ve uygulama sonrasında verileri toplayarak analizini gerçekleştirmiştir.

3.4.1. Pilot Çalışma

Ortaokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamaya yönelik gerçekleştirilen bu eylem araştırmasında kullanılacak veri toplama araçlarının uygunluğunu, yapılacak etkinliklerin verimliliğini görmek amacıyla pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma araştırmaya katılacak asıl çalışma grubundan farklı olarak, 2017 – 2018 eğitim öğretim yılı bahar döneminde 6. sınıfta öğrenim gören 39 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Kullanılan anket formu ve öğrenci günlüğü pilot çalışma sonucunda elde edilen verilere göre yeniden düzenlenerek son halini almıştır. Bu düzenleme sırasında bazı ifadelerde katılımcılar tarafından tam olarak anlaşılamadığı ile ilgili sonuçlar elde edildiğinden değişiklikler yapılması uygun görülmüştür. Eylem planı sırasında kullanılacak olan videolar katılımcıların yaş seviyelerine uygun olarak seçilmiştir. Ayrıca pilot çalışmadan elde edilen sonuçlarına göre video içerikleri tekrar incelenerek videoların izletilme sırası yeniden düzenlenmiştir. Pilot uygulamada renklerin, müziğin, filmlerin, sporun, kıyafetlerin, mesleklerin, ev işlerinin, eğitimin, oyuncakların, dansın cinsiyeti yoktur temalı afişlerin hazırlanması sırasında öğrencilerin yaparak, yaşayarak aktif öğrenme gerçekleştirdiği ve bu durumdan keyif aldığı gözlenmiştir. Görsel materyaller ve işbirlikli çalışma etkinliklerinin araştırma açısından verimli olduğu tespit edilmiştir.

3.4.2. Çalışmanın Uygulanması

Ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmayı amaçlayan bu eylem araştırması farklı zamanlarda hızlı bakış oluşturacak şekilde planlanmış ve çalışma odağının dağılmaması açısından çok fazla veri toplama aracı tercih edilmemiştir. Eylem araştırmalarında verilerin toplanması sistematik olarak düzenlenebilmekte ve farklı zamanlarda ya da mekânlarda birbirini destekler nitelikte veriler toplanabilmektedir. Eylem araştırmasının birinci basamağı olan durum tespiti için veri toplama aracı olarak ön anket uygulanmıştır. Uygulanan anket formu katılımcıların toplumsal cinsiyet kavramına yönelik düşüncelerini, kadın

erkek rol ve sorumluluklarına ilişkin görüşleri ve sosyal yaşamda toplumsal cinsiyet algılarını ifade edecek şekilde düzenlenmiştir. Uygulama basamağında gerçekleştirilen etkinliklerden sonra anket formu eylem araştırmasının gözlem basamağında tekrar uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın uygulama aşamaları 2019 Mart – Nisan – Mayıs ve Haziran aylarını içeren 15 haftalık bir periyotta gerçekleştirilmiştir. Çalışma takviminde anket uygulamaları, video etkinliği ve afiş çalışması arasında dört hafta etkinlik yapılmayan boş hafta bulunmaktadır. Bu haftalarda etkinlik yapılmaması uygulamanın zamana yayılması ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı kazanımının pekiştirilmesi için uygun görülmüştür. Eylem araştırmasının uygulama basamağı çalışma sürecinde video izleme sonrasında günlük tutma ve afiş hazırlama etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma Tablo 3.2.'de yer alan çalışma takvimine uygun şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.2.

Ortaokul Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı Sağlamaya Yönelik Eylem Araştırması Uygulama Takvimi

ÇALIŞMA TAKVİMİ	UYGULAMALAR
1. Hafta 4 – 8 Mart 2019	Çalışmanın ilk aşamasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik anket uygulanmıştır.
2. Hafta 11 – 15 Mart 2019	Etkinlik yapılmayan boş hafta
3. Hafta 18 – 22 Mart 2019	1.video “Bizim Ailede Olmaz” videosunun izlenmesi ve video günlüğünün doldurulması https://www.youtube.com/watch?v=XaXuRWAt03g
4. Hafta 25 – 29 Mart 2019	2.video “Aramızda Ne Fark Var” videosunun izlenmesi ve video günlüğünün doldurulması https://www.youtube.com/watch?v=9EHBmhJQWvE
5. Hafta 1 – 5 Nisan 2019	3.video “Eşitiz Beraberiz” videosunun izlenmesi ve video günlüğünün doldurulması https://www.youtube.com/watch?v=NN09k4EFL8s
6. Hafta 8 – 12 Nisan 2019	4.video “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Olmadan Kalkınma Olmaz” videosunun izlenmesi ve video günlüğünün doldurulması https://www.youtube.com/watch?v=Cl4WaOHS6S8
7. Hafta 15 – 19 Nisan 2019	5.video “İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet” videosunun izlenmesi ve video günlüğünün doldurulması https://www.youtube.com/watch?v=4PShei5UOvE

8. Hafta 22 – 26 Nisan 2019	6.video “Pembemavi” videosunun izlenmesi ve video günlüğünün doldurulması https://www.youtube.com/watch?v=JwiVXvbGX2k
9. Hafta 29 Nisan – 3 Mayıs 2019	7.video “Bi Maruzatım Var” videosunun izlenmesi ve video günlüğünün doldurulması https://www.youtube.com/watch?v=mNVfYrengqs
10. Hafta 6 – 10 Mayıs 2019	Etkinlik yapılmayan boş hafta
11. Hafta 13 – 17 Mayıs 2019	Afiş çalışması
12. Hafta 20 – 24 Mayıs 2019	Etkinlik yapılmayan boş hafta
13. Hafta 27 – 31 Mayıs 2019	Afiş çalışması
14. Hafta 3 – 7 Haziran 2019	Etkinlik yapılmayan boş hafta
15. Hafta 10 – 14 Haziran 2019	Çalışmanın son aşamasında öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik anket formu tekrar uygulanmıştır.

3.4.3. Videoların İçeriği

Ortaokul dönemi bireyin ergenlik döneminin başlangıcını kapsar. Ergenlik döneminde önemli değişimler yaşanır. Bireyin kim olduğu ve gelecekte ne olacağı gibi pek çok soruyu sorgulamaya başladığı bir dönemdir. Bireyin yetişkinlik ve yaşlılıkta sahip olacağı biyolojik, zihinsel ve psikososyal özellikler bu dönemde kazanılmaya başlar. Ergenin duyuşsal gelişimi bakımından başarılı olma, güvende hissetme ve tecrübeler kazanma gibi ihtiyaçları bulunmaktadır. Bireylerin kendilerinden beklenenleri öğrendikleri toplumsallaşma sürecinde cinsiyet rolleri de öğrenilmektedir. Okullar bu anlamda temel sosyalleşme kurumlarıdır. Bunun yanı sıra yeteneklerin fark edildiği ve iş için eğitim açısından, giderek önemi artan sosyal kurumlardır. Ahlaki gelişim ve sosyalleşme üzerine okul ve okul dışı faaliyetlerin büyük etkisi bulunmaktadır. Bütün bu durumlar göz önünde bulundurularak katılımcıların eğitim, ev içi ortam, iş yaşamı, siyasi yaşam gibi farklı alanlarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının farkına varacağı ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlayabilecekleri videolar tercih edilmiştir.

Bizim Ailede Olmaz (6.54 dk.): Bu video İsveç Başkonsolosluğu'nun desteği ile Nisan 2012-Eylül 2013 tarihleri arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) tarafından yürütülen "Çocuklar Arasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması İçin Ailelerin Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında hazırlanmıştır. Video içeriğinde ailelerin farkında olmadan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını aktardıkları ifade edilmektedir. Ayrıca ilk öğrenmelerin gerçekleştiği ailede sosyal öğrenme ile toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği görülmektedir.

Aramızda Ne Fark Var (7.51 dk.): Bu video, Terakki Vakfı Okulları tarafından 2011 – 2012 eğitim öğretim yılında ilkokul 1.2.3.4. sınıf ve ortaokul 5.sınıf "Çizgi Film Kulübü" ve "Haklar Sahnesi Kulübü" öğrencilerinin ortak yürüttüğü "Çocuk Hakları Çizgi Film Projeleri" kapsamında hazırlanan "Cinsiyet Ayrımcılığı" konulu videodur. Video içeriğinde çocukların cinsiyet ayrımı olmadan istedikleri oyunlarda oynayabilecekleri ve insanların cinsiyetlerine göre ayrımcılık olmadan kalıp yargılara sokmadan her zaman her yerde birlikte olabilecekleri anlatılmaktadır.

Eşitiz Beraberiz (4.17 dk.): Kadınlar için Daha Çok ve Daha İyi Şeyler: Türkiye'de İnsana Yakışır İş için Kadınların Güçlendirilmesi Projesi için hazırlanmış bir videodur. Uluslararası Çalışma Örgütü ve Türkiye İş Kurumu tarafından ortak yürütülen 2013 Mart – 2018 Mart ayları arasında yürütülen bir projedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği alanında farkındalık yaratmayı hedefleyen bir projedir. Video içeriğinde ülkemizin cinsiyet eşitliği bakımından bulunduğu durum ve yapılabilecekler hakkında kısaca bilgi verilmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Olmadan Kalkınma Olmaz (1.42 dk.): UNDP Türkiye tarafından geleneksel cinsiyet normlarının eşitlikçi bir anlayışa dönüşmesi ve kadınların ekonomik gelişmesine engel olan faktörlerin azalması için paylaşılan bir videodur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir insan hakları meselesi ve ekonomik kalkınmanın ana faktörlerinden birisi olduğu vurgulanmaktadır.

İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet (3.12 dk.): Kocaeli Üniversitesi öğrencileri tarafından Toplumsal Cinsiyet Eşitliği dersi için hazırlanmış bir videodur. Video içeriğinde kadınların bazı meslekleri yapamayacağına dair kalıplaşmış yargılar olduğundan bahsedilmektedir. Bu gibi ön yargıların kadın yaşamı için zorluklar oluşturduğu ifade edilmektedir. Her mesleğin zorlukları olduğu ve kişiler arasında fiziksel farklılıkların olabileceği ama meslek seçiminde cinsiyete bağlı bir ayrımcılık olmaması gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Bi Maruzatım Var (3.15 dk.): Video erkek otoriteler tarafından cinsiyetçi yaklaşım ve kadına karşı önyargıyı anlatmaktadır. Aynı zamanda ataerkil otoriteye karşı birlik olarak kadınların yanında erkeklerin de toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına sahip olarak beraber mücadele etmesi gerektiğini ifade eden bir içeriğe sahiptir.

Pembemavi (8.43 dk.): ETCEP kapsamında İzmir ilinde yapılan video yarışmasında ikincilik ödülü almıştır. Kadın ve erkeğin sosyal çevre tarafından toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile etiketlendiği ve kalıp rollere göre hareket etmesi gerektiği ifade edilmektedir. Toplumsal

cinsiyet kalıp davranış ve rollerinin akran, hemcins, karşı cins ve ebeveynler ile aktarıldığı görülmektedir.

3.5. Verilerin Analizi

Ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik gerçekleştirilen bu çalışmada eylem araştırması uygulanmıştır. Bu çalışma "bireyin belirli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgi dâhilinde toplumsal düzlemde bireyden beklenenlere ve toplumda bireye biçilen konum" (Vatandaş, 2007, s. 36) şeklinde ele alınan toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Kuzu (2009) eylem araştırmasında kullanılan veri analiz yöntemlerini betimsel çözümleme, içerik çözümlemesi ve tümevarım çözümlemesi şeklinde ifade etmektedir. Bu çalışmada betimsel çözümleme kullanılmıştır. Veri toplama araçları olarak kullanılan anket formu, araştırma günlüğü ve öğrenci ürünleri değerlendirilmiştir. Nitel ve nicel betimleyici analizler yapılmıştır. Betimleyici analizler ile veri seti anlamlı hale getirilerek başkaları tarafından da anlaşılır hale gelmektedir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Yıldırım ve Şimşek (2013) nitel araştırmalarda betimsel analizi "veriler sistematik ve açık şekilde betimlenir, betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden sonuç ilişkileri irdelenerek bir takım sonuçlara ulaşılır" (s. 256) şeklinde açıklamaktadır. Elde edilen verilerin araştırma sorusuna yönelik neleri içerdiği ve hangi sonuçları ortaya çıkardığı, katılımcıların görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek ifade edilmiştir. Araştırmada yapılan etkinlikler çalışmanın yapıldığı doğal ortamda gözlemlenmiştir. Araştırmacı ortama katılmıştır ve araştırmacının elinde herhangi bir standart gözlem aracı bulunmamaktadır. Bu nedenle yapılan etkinlikler sonucu öğrencilerden toplanan anket ve görüş formları kullanılmış ve öğrenci görüşlerinin analiz edildiği nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde eylem araştırması şeklinde gerçekleştirilen tez çalışmasından elde edilen bulgular uygulama basamakları izlenerek açıklanmaktadır. Bu nedenle ilk olarak eylem araştırmasının durum tespiti basamağına yönelik olarak yapılan anket uygulamasından elde edilen bulgular, ikinci olarak eylem araştırmasının uygulama basamağında yapılan video ve afiş çalışması etkinliğinden elde edilen bulgular ve son olarak eylem araştırmasının gözlem basamağında yapılan anket uygulanması ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Durum Tespiti Basamağı - Ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rolleri hakkındaki düşüncelerinin mevcut durumu

Araştırmanın ilk alt problemi olan “Ortaokul öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliği hakkındaki düşüncelerinin mevcut durumu nedir?” sorusuna ilişkin değerlendirmeler bu bölümde ele alınmıştır. Bu amaçla eylem araştırmasının birinci basamağı olan durum tespiti için katılımcı öğrencilere anket formu uygulanmıştır. Anket formunun ilk bölümünde öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşünceleri, kadın erkek cinsiyetine yönelik metaforlar ve sorumluluklar ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Anket formunun ikinci bölümünde ise öğrencilerin sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yaşantıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Eylem araştırmasında araştırmacı aktif katılımcı olduğundan, uygulanan anket formundan elde edilen bulgular araştırmacı görüşleri ile birlikte verilmektedir.

Bu aşamada katılımcı öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili görüşleri ve var olan farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın yapıldığı öğrenci grubuna uygulanan veri toplama aracında ilk olarak “Toplumsal cinsiyet kavramını daha önce hiç duydun mu?” sorusu yöneltilmiştir. Sadece 5 kişi toplumsal cinsiyet kavramını daha önce duyduğunu ifade etmiştir. İfadelerin dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.1.

Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramını Daha Önce Duyup Duymadıklarına İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri

Katılımcı Görüşleri	f
Hayır duymadım	22
Hayır, duymadım ama düşüncelerimde var	1
Hiç duymadım ama kız erkek ayrımcılığı olabilir	1
Bir kere duymuştum	3
Evet duydum	2

Elde edilen bulgulara katılımcı öğrencilerin çoğunun toplumsal cinsiyet kavramı ile karşılaşmadıkları ortaya çıkmıştır. Bireylerin ilk öğrenmelerini ailede ve daha sonraki öğrenmelerin büyük çoğunluğunu okulda gerçekleştirdikleri bilindiğinden, sosyal ortamlarında bu kavram ile karşılaşmadıkları söylenebilir.

İkinci olarak katılımcı öğrencilere “Toplumsal cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. 4 öğrenci hiçbir ifade kullanamazken yanıtların çoğunlukla biyolojik cinsiyet kavramını içerdiği görülmüştür. 5 öğrenci toplumsal cinsiyet kavramını “kadın erkek eşitliği” olarak ifade ederken, 7 öğrenci ise “erkek ve kız ayrımcılığı” şeklinde ifade etmektedir. Görüşlerin dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.2.

Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramının Kendilerine Neyi İfade Ettiğine İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri

Katılımcı Görüşleri	f
Cevapsız	4
Duymadığım için bilmiyorum	4
Farklı cinsiyetlerin aynı toplumda yaşamasını ifade etmektedir	1
Bilmem ama cinsiyet kavramı erkeği ve kızları temsil eder	3
Her bireyin kendine özel cinsiyeti olduğunu ifade etmektedir	1
Kadın ve erkeği ifade etmektedir	4
Erkek ve kızın eşit olduğunu	2
Kadın ve erkek eşitliğini ifade edebilir	3
Erkek ve kız ayrımcılığı olmamalı	1
Bildiğim kadarıyla kız ve erkek cinsiyet ayrımcılığı olabilir	5
Duymadım ama cinsiyet ayrımcılığını önlemeyi ifade edebilir	1

Toplumsal cinsiyet kavramı ile daha önce karşılaşmamış olan öğrencilerin kavramın kendilerine neyi ifade ettiği yönündeki soruya verdikleri cevaplarda toplumsal cinsiyet kavramına cinsiyet kelimesi üzerinden ve erkek ve kız/kadın ifadelerine başvurarak daha çok biyolojik cinsiyet çağrışımlarıyla yaklaştıkları görülmüştür.

Üçüncü olarak “Arkadaşların arasında kızların ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlar nelerdir?” şeklinde sorulan soru için eğitim alma, kıyafet seçimi, ev işleri, spor türleri ve meslek seçimi alanlarına ilişkin görüşler elde edilmiştir. Aşağıdaki tabloda yer alan görüşlerin dağılımına göre en fazla eşitsizlik vurgusu yapılan alan ev işleri olarak görülmektedir.

Tablo 4.3.

Katılımcıların Kız ve Erkeklerin Eşit Olduğu ve Olmadığı Durumlara İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri

Kız ve Erkekler	Eşittir	Eşit değildir
Eğitim Alma	28	1
Kıyafet Seçimi	23	6
Ev İşleri	19	10
Spor Türleri	22	7
Meslek Seçimi	24	5

Tablo incelendiğinde katılımcı öğrencilerin kıyafet seçimi, spor yapma, meslek seçimi ve eğitim alma alanlarında çoğunlukla kız ve erkeklerin eşit olduğunu düşündükleri görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin kendi hayatlarında istediği kıyafeti seçebilme, istediği sporu yapabilme, istediği mesleği seçebilme potansiyeline sahip oldukları, araştırmanın yapıldığı okul çevresinde velilerin çocuklarını bu yönde motive ettikleri bilinmektedir. Bu nedenle katılımcıların kız ve erkeklerin verilen alanlarda eşit olduklarını düşündükleri belirtilebilir. Ayrıca araştırmanın yapıldığı okulda öğrenci grubu karma öğrenci grubu ile eğitim aldığından, eğitim alma konusunda kız ve erkeklerin eşit olduğu düşüncesine sahip oldukları söylenebilir. Katılımcı öğrenciler 10-11 yaş aralığındadır. Gelişimsel özellikleri bakımından olayları ve kavramları kendi yaşantılarından bağımsız ele alamadıkları, bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramını soyut olarak değil kendi yaşantıları aracılığıyla değerlendirdikleri düşünülmektedir.

Katılımcıların verdikleri cevaplarda kız ve erkeklerin en fazla eşit olmadıklarını düşündükleri alan olarak ev işleri ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların yaş grubu değerlendirildiğinde bu yaş grubunun çevrelerindeki rol modelleri taklit ederek, toplumda ve bulundukları grupta kabul görmeye uygun davranışlar sergileme eğiliminde oldukları bilinmektedir. Günlük yaşantılarında da ev içi rollerde ebeveynlerinin sergiledikleri toplumsal cinsiyet rollerine tanık olmaları ve onları rol model almaları nedeniyle katılımcı öğrencilerin eşitsizlik ile ilgili görüşlerinin ev işleri konusunda ağırlıklı olduğu söylenebilir.

Ev işlerinden sonra eşitsizliğin ifade edildiği alan olarak ikinci sırada spor türleri ve üçüncü sırada kıyafet türleri gelmektedir. Katılımcı 6. sınıf öğrencilerinin okul ortamında kız ve erkek ayrı gruplar olarak oyun oynama davranışı gösterdikleri ve okul ortamında oynadıkları oyunlar sırasında problemler yaşadıkları doğrudan araştırmacı tarafından gözlenmiştir. Ayrıca bu yaş grubunun kıyafetler konusunda acımasızca birbirini eleştirebildiği de gözlenmiştir.

Araştırmanın durum tespiti basamağında katılımcı öğrencilerin toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile ilgili mevcut düşünceleri metaforlar aracılığı ile de belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde öğrencilerden kadın ve erkek kavramlarına ilişkin metaforlar üretmeleri istenmiştir. Katılımcıların kadın ve erkeği tanımlarken kullandıkları metaforlar ve bunların gerekçeleri Tablo 4.4'te verilmektedir.

Tablo 4.4.

Öğrencilerin Kadın ve Erkek Metaforları ve Bu Metaforları Kullanma Gerekçelerine İlişkin Uygulama Öncesi Görüşleri*

Bana göre kadın demektir.	Çünkü	Bana göre erkek demektir.	Çünkü
Ev hanımı	Hep ev ile uğraşır	Ev işi yapmaz	Hep çalışır
Ev hanımı	Ev işlerini o yapar	İş sorumluluğu	İhtiyaçları karşılar
Ev hanımı	Bütün ev işlerini yapması	Yiğit	O direktir
Ev hanımı	Kadın	Reis	Evin erkeği
Ev işleri yapmak	Kadınlar çoğunlukla ev işleri yaparlar	Futbol oynamak	Erkekler çoğunlukla top oynar
Anne	Ev temizler	Baba	Ev için malzemeler alır
Anne	Anneler her şeydir	Baba	Babalar korumacıdır
Hanımfendi	Hep güzel ve narin	Baba	Babalık görevini yerine getirir
Hayat	Onlar bizi doğurur büyütür	Evin direği	O eve para getirir
Yıldız	Yıldız gibi parlar	Kabadayı	Hiçbir işe yardım etmez
Çiçek	Mis gibi kokarlar	Kurnaz birisi	Çok kurnazlar ve haylazlar
Çiçek	Bazen kırılabilir	Ağaç	Bazen çok sert olabilir
Her şey	Annemi severim	Delikanlı	O evin direği
Çalışkan	Her zaman iş yapar	İşçi	Eve para getirir
Çalışkan	Her zaman çalışır	İşçi	Eve para getirir
Dünyadaki en güzel şey	Her şeyi yapmaya değer	Kendilerinin başkanlarıdır	Hep kendilerini haklı çıkarırlar
Süslü	Makyajsız dışarı çıkmazlar	Güçlü	Erkeklerde kas var
Toplumun geleceği	Geleceği onlar yaparlar	Annenin yardımcısı	Anneye destek olurlar
Temiz	Nazik	Kaba	Sinirli
Özgürlük	Kadınların özgür olma hakkı var	Özgürlük	Erkeklerin özgür olma hakkı var
Çalışmak istiyorsa çalışmalı	Tek ev işi yapmamalı	Çocuklarının yanında durmalı	Çocuklarıyla da vakit geçirmeli
İnsan	İnsan	İnsan	İnsan
İnsan	Canlı	İnsan	Canlı
Birey	-	Birey	-

*5 öğrenci cevap vermemiştir.

Kadın ile ilgili metaforlar ve gerekçelerine bakıldığında ifadelerin ev hanımı ve annelik üzerine yoğunlaştığı, erkek için ise çalışan ve eve para getiren kişi rollerine odaklanıldığı görülmektedir. Katılımcıların çiçek, temiz, süslü gibi tanımlamaları kadınlar için kullandıkları, erkekler için ise kabadayı, kurnaz, güçlü, yiğit, delikanlı gibi ifadeleri kullandıkları dikkat çekmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramını duymamış ve bu kavram ile karşılaşmamış

öğrencilerin kadın ve erkeği ifade ederken toplumsal cinsiyet rollerini bu şekilde ifade edebiliyor olması sosyal öğrenme modeli ile açıklanabilir. Katılımcı öğrencilerin erkek ve kadın için ifade ettikleri metaforlar toplumsal cinsiyet rollerinin yaşantılar yolu ile örtük bir şekilde kazanıldığını düşündürmektedir.

Kadın ve erkeklerin sorumluluklarına ilişkin düşüncelerini öğrenmek üzere öğrencilere “Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?” ve “Sence erkek toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?” soruları yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.5.

Öğrencilerin Kadın ve Erkeklerin Sorumluluklarına İlişkin Uygulama Öncesi Düşünceleri*

Kadın sorumluluklarına ait görüşler	Erkek sorumluluklarına ait görüşler
Ev hanımı	Baba olup çocuklarına bakabilir
Ev temizliğini sağlamak	Ev ihtiyaçlarını karşılamak
Ev işleri gibi şeyler	Evin ihtiyacını giderme
Evi toparlama ve yemek yapma	Eve ekmek getirmeli
Ev işleri, yemek hizmeti	Evli ise ev giderlerini karşılama
Ev işleri yapmalı	İşine gitmeli, eşine yardım etmeli
Ev işlerini yapması	İşine gidip çalışmalı
Ev işlerine	İş sahibi olmalı ve işe gitmeli
Evli ise evi temiz tutma	İşini aksatmamalı
Evine bakabilen, çalışabilen, bir yandan da çocuklarına bakabilen birisi olmalı	İşine gidip çalışmalı, kumar oynamamalı, çocuklarına bakabilmeli
Evdeki sorumluluklarını, işindeki azme sahip olabilirler	Çocuğuna ilgi göstermeli, işine vaktinde gitmeli
Evdeki, iş yerindeki ve toplumdaki sorumlulukları	Kadına yardım
Çocuklarına bakabilmeli	Çocuklarına kızmamalıdır
Çocuğuna bakmalı, işine vaktinde gitmeli	Ders yapmada, bir şeyleri kaldırmada
Anne olup çocuklarına bakabilir	Kibar, nazik, hoşgörülü, ahlaklı olmalı
Açık giyinmemelidir	Kadınlara nazik olmalıdır
Erkeğine sahip evine hanım	Sabah kalktığında yatağını toplamalıdır
Evli ise başka erkekler ile buluşmayacak	Kadınlara iyi davranmalı, erkekler güçlü kızlar zayıf diye düşünmemeli
Akıllı, ahlaklı, anlayışlı, eli yüzü düzgün olmalı	Her şeye sahip olmalıdır
İşi var ise işine, yok ise çocuklarına gitmeli	Kadınların aynısı
İşine gitmelidir, saygılı olmalıdır	Kimseyi incitmemek
Erkeklerin sahip olduğu çoğu sorumluluğa sahip olabilir	Kızların sahip olduğu çoğu sorumluluğa sahip olabilir
Her şeye sahip olmalıdır	O da her şeye sahip olmalıdır
Erkeklerin sorumlulukları ile neredeyse aynı	Kadınların sorumlulukları ile neredeyse aynı
Erkeklerle aynı sorumluluğa sahiptir	Kadınlarla aynı sorumluluğa sahiptir
Vatana hayırlı olması	Vatana hayırlı olması
Bence kadınlar ve erkekler eşittir	Bence erkekler ve kızlar eşit olduğu için her şeyi yapmalı

*2 öğrenci cevap vermemiştir.

Kadınların sorumluluğuna ait cevaplar incelendiğinde 2 öğrencinin cevap vermediği, 4 öğrencinin eşitlikçi anlayışa uygun cevap verdiği ve diğer öğrencilerin ise geleneksel bakış açısına göre cevap verdiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığında kadın ve erkeğin toplum normlarına göre belirlenen rolleri bulunmaktadır. Bu normlar doğrultusunda kadının yeri evidir ve ev işleri ile çocuk bakımı önceliğidir. 29 katılımcının 6'sı dışında diğer cevaplar bu doğrultuda şekillenmektedir.

Erkeğin sorumlulukları ile ilgili görüşler incelendiğinde 2 öğrencinin cevap vermediği, 5 öğrencinin ise “kadınlar ile aynı sorumluluklar” diyerek eşitlikçi bir bakış açısı ile cevap verdiği görülmüştür. Bunun yanında diğer öğrenciler çoğunlukla “işe gitme ve ev halkının geçimini sağlama” rollerinin erkeklere ait toplumsal roller olduğunu belirtmektedir. Bu cevapların da toplumsal cinsiyet ayrımcılığı içeren, ataerkil toplum yapısının erkeğe verdiği sorumluluklar doğrultusunda şekillendiği düşünülmektedir.

Katılımcı öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları alanlarda düşüncelerini belirlemek üzere “Renklerin, sporun, müziğin, filmlerin, mesleklerin, ev işlerinin, oyuncakların, eğitimin, kıyafetlerin ve dansın cinsiyeti olabilir mi?” şeklinde yöneltilen soru ile ilgili bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.6.

Renklerin, Sporun, Müziğin, Filmlerin, Mesleklerin, Ev İşlerinin, Oyuncakların, Eğitimin, Kıyafetlerin ve Dansın Cinsiyeti Konusunda Öğrencilerin Uygulama Öncesi Görüşleri

Cinsiyeti olabilir mi?	Evet	Hayır
Renklerin	6	23
Sporun	7	22
Müziğin	4	25
Filmlerin	3	26
Mesleklerin	3	26
Ev İşleri	7	22
Oyuncakların	8	21
Eğitimin	4	25
Kıyafetlerin	13	16
Dansın	9	20

Katılımcı cevapları çoğunlukla renklerin, sporun, müziğin, filmlerin, mesleklerin, ev işlerinin, oyuncakların, eğitimin, kıyafetlerin ve dansın cinsiyeti olmadığı yönünde ifadeleri içermektedir. Kıyafetlerin cinsiyeti olabileceğini ifade eden öğrencilerin ise kıyafet seçimi konusunda var olan toplumsal normları daha fazla yansıttığı görülmüştür.

Anket formunun ikinci bölümünde öğrencilerin sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yaşantıları tespit edilmek istenmiştir. Bu bölümde çeşitli cinsiyet rolleri ve iş bölümü konusunda öğrenci görüşlerine ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 4.7.

Çeşitli Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargılarına İlişkin Uygulama Öncesi Katılımcı Görüşleri

ÖZELLİKLER	DOĞRU	YANLIŞ
Erkek çocuklara daha fazla harçlık verilebilir	1	28
Kız çocukların okula gitmesi erkek çocuklar kadar gerekli değildir	-	29
Sadece erkek çocuklar oyuncak kamyon oynayabilir	-	29
Erkeklerde rengarenk kıyafetler giyebilir	25	4
Erkeklerde uzun saçlı olabilir	26	3
Piknik gibi eğlenmeye gidilen yerlerde kadınlar yemek ve sofraya hazırlarken erkeklerin top oynayıp denize girmesi haksızlıktır	24	5
Hem kadınlar hem erkekler güçlü olabilir	29	-
Erkekler sevecenlik özelliğine sahip olabilir	19	10

Bu bölümden elde edilen bulguların, öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşüncelerinin belirlendiği anket formunun birinci bölümünden elde edilen bulgular ile paralellik gösterdiği ve cevaplar arasında benzerlikler görülmektedir. Eğitim alma, oyuncaklar ve güçlü olma konusunda tüm öğrenciler toplumsal cinsiyet eşitliğini ifade eden cevaplar vermişlerdir. Saç biçimi, iş bölümü, kıyafet seçimi ve harçlık alma konusunda da ağırlıklı olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini ifade eden görüşler belirtilmiştir. Fakat katılımcı öğrencilerin kız ve erkek arasında fark bildirdikleri konu “erkeklerin sevecen olma” özelliği olmuştur. Bulgular katılımcı öğrencilerin sevecenlik özelliğini erkeklere uygun bulmadıkları yönünde ağırlıklı bir eğilimleri olduğunu göstermektedir.

Sevecenlik özelliğindeki ayrışmadan sonra ikinci sırada ev işleri ve üçüncü sırada kıyafetler konusunda tam bir eşitlik anlayışı olmadığı görülmektedir. Ev işleri ve kıyafetler konusunda anket formunun birinci bölümünden elde edilen bulgularda da bir farklılık olduğu tespit edilmişti. Aynı şekilde anket formunun bu bölümünde de sosyal yaşantıları sırasında öğrencilerin rol model aldıkları bireylerden kalıp yargıları edinmiş oldukları düşünülmektedir. Beş katılımcının piknik sırasında kadınların sofraya hazırlarken erkeklerin top oynayıp denize girmesini eşitsizlik olarak algıladıkları görülmektedir. Kıyafetler konusundaki kalıp yargılarından dolayı erkeklerin rengarenk kıyafetler giyemeyeceğini düşünen dört katılımcı bulunmaktadır. Sosyal öğrenme modelinde bireyler öncelikle aile ve daha sonra okul ve arkadaş çevresi gibi ortamlarda geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını öğrenmekte ve bu durumu sorgulamamaktadırlar.

İzleyen bölümde öğrencilere toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında işbölümü ve cinsiyet ilişkisine yönelik bir soru sorulmuştur. Yanıtların dağılımı Tablo 4.8.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8.
Toplumsal Cinsiyet ve İş Bölümü Konusunda Uygulama Öncesi Katılımcı Görüşleri

Kimler yapmalıdır/yapabilir?	Sadece kadınlar	Çoğunlukla kadınlar	Hem kadınlar hem erkekler	Çoğunlukla erkekler	Sadece erkekler
Kimler doktor olmalıdır?			29		
Kimler futbol oynayabilir?			22	7	
Kimler küçük kardeşine bakmalıdır?	2	3	24		
Kimler müdür olmalıdır?			26	2	1
Kimler yemek yapabilir?		8	21		
Kimler ütü yapabilir?		8	21		
Kimler öğretmen olmalıdır?			29		
Kimler ağaca tırmanabilir?			23	6	
Kimler siyasetçi olmalıdır?			27	2	
Kimler mühendis olmalıdır?			27	2	

Anket formunun ilk bölümünden elde edilen bulgular içerisinde meslek seçimine eşitlikçi cevaplar veren öğrencilerin bu bölümde de meslek seçimi ile ilgili eşitlikçi anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun öğrencilerin gelecekte istedikleri mesleği seçme özgürlüğüne sahip oldukları görüşünden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumluluklar ile ilgili olarak ev içi roller ve iş bölümü konusunda anket formunun birinci bölümünden elde edilen bulgular ile benzer doğrultuda eşitlikçi olmayan ifadelerle de karşılaşmıştır. Katılımcı öğrencilerin yanıtları arasında ütü ve yemek yapması gerekenler konusunda kadınlara, futbol oynayabilen ve ağaca tırmanabilenler konusunda ise erkeklere vurguların olduğu görüşler de yer almaktadır.

Eylem araştırmasının bu bölümünde katılımcı öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşünceleri, kadın erkek cinsiyetine yönelik metaforlar ve sorumlulukları ile ilgili görüşleri ve sosyal yaşamlarında karşılaşılabilecekleri toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin çeşitli alanlardan örneklerle mevcut görüşleri tespit edilmek istenmiştir. Elde edilen bulgularda toplumsal cinsiyet kavram farkındalığına sahip olmayan öğrencilerin ifade ettikleri kadın erkeğe ait metaforlar ve sorumluluklarda cinsiyete özgü ayrışmalar tespit edilmiştir. Görüşler arasında kadınların ev içi rollerde erkeklerin ise iş sahibi, ev geçindirme sorumlulukları olduğu şeklinde eril toplum özellikleri kendini göstermiştir. Öğrencilerin sosyal yaşamları sırasında çevrelerinden edindikleri cinsiyet kalıp yargıları olduğu ve bunların yanıtlarına yansıdığı söylenebilir. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerinin, sosyal öğrenme kuramında da belirtildiği üzere bireylere farkında olmadan var olan yaşam içinde yaşantılar yolu ile aktarıldığını göstermektedir.

4.2. Uygulama Basamağı

Bu bölümde, öğrencilerle birlikte yürütülen uygulama basamağı etkinliklerine ilişkin bulgular araştırmacı gözlemleri ile birlikte yer almaktadır. Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rolleri hakkındaki düşüncelerini eylem araştırması etkinlikleri ile toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına sahip olacak şekilde değiştirmek amaçlanmaktadır. Eylem araştırması doğal ortamda araştırmacının ve katılımcıların çalışmaya aktif katılmasını gerektirdiğinden, araştırma öğrencilerin bulunduğu doğal öğrenme ortamları olan sınıf ortamlarında yapılan uygulamaları içermektedir. Eylem araştırmasının uygulama basamağı 7 video ve 2 afiş çalışması olmak üzere 9 haftalık bir süreci kapsamaktadır. Video çalışmaları her hafta 1 ders saati olacak şekilde 7 hafta, afiş çalışması da her hafta 2 ders saati olacak şekilde 2 hafta uygulanmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı kazandırmaya yönelik içeriklere sahip videoların izletildiği video çalışmaları 1 ders saati yani 40 dakikayı kapsayacak şekilde uygulanmıştır. Süreç videonun izlenmesi ve videodan elde edilen izlenimlerin, düşüncelerin, günlük hayat yaşantılarının not edildiği günlük formlarının doldurulması şeklinde uygulanmıştır. Günlük formunda “Videoda neler anlatılıyordu?” “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” “Video ile ilgili düşüncelerin, olmasını istediğin veya olması gereken durumlar nelerdir?” şeklinde bulunan 3 soruya karşılık katılımcı öğrenciler düşüncelerini belirtmişlerdir. Günlük formlardan elde edilen bulgular araştırmacı yorumları ile birlikte sunulmuştur.

4.2.1. Video 1: Bizim Ailede Olmaz

Uygulama basamağının ilk çalışması olarak “Bizim Ailede Olmaz” videosu izletilmiştir. Videoda çocuklar daha dünyaya gelmeden onlara verilen “kıza Duygu erkeğe Yiğit” gibi isimlerin, “kıza pembe erkeğe mavi” renklerde alınan oyuncak, kıyafet ve hediyelerin; daha sonrasında kullanılan “kızlara hanım hanımcık erkeklere haylaz, veliaht” gibi ifadelerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşmasına neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu videoya ilişkin öğrenci günlüklerinde öğrencilere yöneltilen “Videoda neler anlatılıyordu?” sorusuna katılımcıların tamamı “ailelerin çocuklarını ayırmadıklarını söylediğini fakat kız ve erkek ayrımcılığı yaptıklarını” ifade etmişlerdir. Verilen diğer cevaplar aşağıda yer almaktadır.

“Kızın adı Duygu ve erkeğin adı Yiğit. Bisikletten düştüklerinde babası Yiğit’e erkek adam ağlamaz dedi.”

“Duygu’ya her şeyi pembe, Yiğit’e mavi aldılar”

“Kıza hanım hanımcık, erkeğe haylaz diyorlar. Ayrıca babası oğluna veliahtım dedi.”

“Kız ve erkek beraber oynarken ikisini ayırdılar”

“Sofrayı kız hazırladı, erkek masada oturdu”

“Oyuncak kamyonu erkeğe diğer pembe oyuncakları kıza verdiler”

Bu cevaplar arasında “Ev işlerinde sadece kızların görev alması” konusuna 10, “Erkek adam ağlamaz” ifadesinin kullanılmasına 9, “Oyuncakların ayrılması” ifadesine 7 ve “Renklerin pembe ve mavi olarak ayrışması” konusuna 5 öğrenci vurgu yapmıştır. Bu cevaplardan yola çıkarak öğrencilerin videoda kullanılan dildeki toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını içeren kelimeleri ve davranışları ayırt edebildikleri görülmektedir. Günlük formun ikinci sorusu olarak “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” sorusuna yönelik cevaplardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

“Arkadaşımın babası oğlunu çok sever ama kızını sevmezdi”

“Mesela teyzem erkek çocuğu olmasını istiyordu”

“Bir yere gitmiştim. Orada kızlar sofrayı topluyordu, erkekler toplamaz dediler”

“Benim kız kuzenime hizmetçi gibi davranıyorlar. Ama onun erkek kardeşine el bebek gül bebek davranıyorlar”

“Babam benim adıma hesap açtı, para yatırır. Evi, arabayı, dükkanı bana verir”

Durum tespiti basamağında uygulanan anket formu sonuçlarına göre katılımcıların toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip olmadıkları görülmüştür. Bu nedenle günlük hayatta bu durum ile karşılaşmadığını ifade eden katılımcılar çoğunlukta olmak ile birlikte yukarıdaki ifadeler video içeriğinin anlaşıldığını göstermektedir. Günlük formunun son sorusu olarak toplumsal cinsiyet konusunda katılımcılara olması gereken veya olmasını istedikleri durumların neler olabileceği sorulmuştur. Katılımcılardan 12 öğrenci kız ve erkekler arasında eşitlik olması gerektiğini, 17 öğrenci de kız ve erkekler arasında ayrımcılık yapılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını belirten kalıplaşmış ifadeler ve aile içinde başlamak üzere tüm sosyal öğrenme ortamlarında bireylere bunların nasıl aktarıldığına ilişkin imgeler videoda yer almıştır. Bu durumun katılımcı öğrencilerin dikkatini çekmiş olması uygulamanın başarılı olduğunu düşündürmektedir.

4.2.2. Video 2: Aramızda Ne Fark Var

Eylem araştırmasının uygulama basamağında eylem planının ikinci video çalışması olarak “Aramızda Ne Fark Var?” videosu izletilmiştir. Video içeriğinde çocukların cinsiyet ayrımı olmadan istedikleri oyunlarda oynayabilecekleri ve insanların cinsiyetlerine göre ayrımcılık

olmadan, kalıp yargılara sokmadan her zaman her yerde birlikte olabilecekleri ifade edilmektedir. Video izlendikten sonra öğrencilerin günlük formlarında belirttikleri düşüncelerinden örnekler aşağıda doğrudan alıntılanmaktadır.

“arkadaşlarım bir ara benimle oynamadı bende kızlara yakar top oynayabilir miyim? dedim, ama onlar sen git futbol oyna dediler”

“okulda bazı derslerde top oynuyoruz ve bazı kızların top oynamasını istemiyoruz”

“kuzenim ve arkadaşları top oynuyordu, bende oynayabilir miyim? deyince kızlar futbol oynamaz dediler, çok kırıldım”

Oyunların cinsiyeti olmadığını anlatan video içeriğini izleyen katılımcıların günlük yaşamda karşılaştıkları durumları ifade eden bu cevaplardan yola çıkılarak araştırmaya katılan 6. sınıf öğrencilerinin günlük yaşamlarında cinsiyetçi yaklaşımlar ile karşı karşıya kaldıkları ve bu davranışları kendilerinin de sergiledikleri anlaşılmaktadır. Aynı şekilde medyanın da toplumda kültürün aktarılmasında önemli bir yere sahip olduğu aşağıdaki öğrenci ifadelerinde de görülmektedir.

“dizide görmüştüm kadın hamileydi hep kızına bebek falan alıyordu, kız araba oynamaz diyordu”

“televizyonda hep erkeklerin futbolunu paylaşıyorlar, kızlarınkini değil”

Öğrenci ifadelerinden medyanın toplumsal cinsiyet eşitliği veya ayrımcılığı konusunda öğretici olabileceği görülmektedir. Sosyal öğrenme modelinde de belirtildiği üzere toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde medya önemli bir yer tutmaktadır. Medyada toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili aktarımların yanında son zamanlarda toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili söylemlere yer verildiği de bilinmektedir.

“kız ile erkeğe ayrımcılık yapılırca bu durum çocukları olumsuz etkiler, bu yüzden çocukların oyunları da ayrıma giriyor, bütün sıkıntı aslında ailelerin yaptığı ayrımcılıkta”

“kızlar da erkeklerin yaptığı şeyleri yapsın, erkekler de kızların yaptığı şeyleri yapsın istiyorum”

“oyunlarda kız erkek ayrımı yapmak doğru değil, kızlar futbol oynayabilir, erkekler ip atlayabilir”

“oyunun cinsiyeti olmaz yani”

“kızlar bizimle maç yapmak istediklerinde onlara izin vermeliyiz”

Katılımcı öğrencilerin toplumsal cinsiyet ayrımcılığını oyunlar üzerinden değerlendiren ifadeleri yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığını içeren davranışlar farkında olmadan topluluk içerisinde hemcinslerin ya da karşı cinsin tepkileri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda araştırmaya katılan öğrenciler toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı kazandığında bu davranışların yapılmaması gerektiğini de ifade edebilmektedirler.

4.2.3. Video 3: Eşitiz Beraberiz

İnsan hakları kapsamında düşünüldüğünde kadın ve erkeğin eşit olduğu, kadının da eve sıkışıp kalmayarak üretime katkı sağladığı toplumların, insanca yaşanılan toplumlar olduğu bilinmektedir. Ülkemizin cinsiyet eşitliği bakımından bulunduğu durum ve yapılabilecekler hakkında kısaca bilgi verilen “Eşitiz Beraberiz” videosunun izletilmesinden sonra öğrencilerden alınan görüşlerden örnekler aşağıda yer almaktadır. Günlük formunda yer alan “Videoda neler anlatılıyordu?” sorusu üzerine katılımcı görüşleri cinsiyet eşitliğinin ekonomik kalkınma ile ilişkisi üzerine odaklanmıştır.

“kadının da erkekler gibi istediği yerde çalışabileceğini ve onlar kadar verimli iş yapabileceğini, başarabileceğini anlatıyor”

“dünyada sadece erkekler çalışsa o zaman daha az üretim olur, eğer kadınlar da çalışırsa daha çok üretim olur”

“kadınların çalışması bakımından Türkiye 148 ülkeden 68. sıradaymış, kadın ve erkekler çalışmada eşit olmalı”

“bazı kadınlar gerekli eğitimleri alıyor ve mezun oluyor ama bu kadınların çoğu işe alınmıyor ya da ücretinin dörtte birini alıyor”

Video içeriğini yansıtan bu ifadeler ile ekonomik kalkınma bakımından kadın erkek eşitliğinin gerekliliğinin katılımcı öğrenciler tarafından anlaşılmış olduğu görülmektedir. KONDA (2018) danışmanlık ve araştırma şirketinin yaptığı “Hayat Tarzı Araştırması” sonuçlarına göre 2008 yılı ile 2018 yılı karşılaştırıldığında son 10 yılda kadın istihdamının %13 ve beyaz yakalı çalışan kadın oranının da artmış olduğu görülmektedir. Hayat tarzı araştırması raporunda bu durumun kadınların eğitim durumundaki ilerlemeden kaynaklandığı belirtilmekle birlikte, kısmi ilerlemeye rağmen kadınların eğitim durumunun erkeklerin eğitim durumundan düşük düzeyde olduğu ifade edilmektedir. Aşağıdaki ifadeler ise “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” sorusu üzerine verilen cevaplardan örnekler içermektedir.

“Zeynep halamın bir mesleği vardı fakat evlendikten sonra eniştem çalışmasına izin vermedi, sanırım kadın çalışamaz diye düşündüğü için”

“teyzemin 3 çocuğu var ve eşi fazla para kazanamıyor, teyzem çalışmak istiyor ama eşi eşitsizlik yapıyor, gururunu kırıyor”

“bizim mahallede bir kadın var hiç bir işe almıyorlar çünkü engelli, ama ben biliyorum o da bu işi yapabilir”

“günlük hayatta bir kadının lokantada garson olarak çalışmak istediğini ama çalışmadığını gördüm”

“babam annemin çalışmasını istemiyor, kadınlar hep evde sıkışıp kalsın, hep çocuklara bakmamalı, işte evde eşit olmalıyız”

“bir haberde kadın lastik dükkanında çalışıyordu, içeri giren erkekler usta nerede diye sorduğunda benim diyordu, bazıları kadından usta olmaz diyerek çıkıp gidiyormuş”

“benim annem nereye başvursa, nerede güzel bir iş varsa, yeteneği olsa bile iş vermiyorlar, bu nedenle ırgatlık yapıyor”

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile günlük hayatta karşılaşan öğrencilerin görüşlerini bu doğrultuda belirttiği görülmektedir. Görüşler cinsiyet ayrımcılığı ile iş yaşamında da karşılaşıldığını ifade etmektedir. Kadının çalışmasını istemeyenler, çalışmak isteyen kadının iş bulamaması, iş yerinde eşit ücret alınamaması, bazı mesleklerin kadınlara uygun görülmemesi gibi cinsiyet ayrımcılığına maruz kalındığını ifade eden öğrenci görüşleri belirlenmiştir. Ayrıca video çalışmaları ilerledikçe verilen öğrenci cevaplarının daha fazla ve ayrıntılı olduğu görülmüştür. Bu durum katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalıklarının arttığını düşündürmektedir. Bu video çalışmasının son sorusu olarak katılımcılara olması gereken durumlar veya olmasını istediği durumlar sorulduğunda verilen cevaplardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

“kadın ve erkek eşitliği sağlayarak ülkemizde ekonomik kalkınmanın artması gerekiyor”

“kadın ve erkekler işte, evde ve günlük hayatta eşit olmalı, işverenler erkeklere ve kadınlara aynı hakları tanımalı ve eşit bir şekilde iş vermelidir”

“hem birlikte çalışır ayrımcılık yapmazsak ekonomimizde gelişir”

Toplumsal cinsiyet kavramı ile kısa bir süre önce karşılaşan öğrencilerin cinsiyet eşitliği ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi kurabildiği görülmektedir. Uluslararası kalkınma için toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlanması ve sosyo-ekonomik gelişme için kadınların ekonomiye sağlayacakları katkının fark edilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda uygulamalı etkinliklerin öğrencilerin öğrenme süreci ve farkındalık seviyesinin artması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

4.2.4. Video 4: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Olmadan Kalkınma Olmaz

Sürdürülebilir kalkınma hedefleri içinde iklim değişikliğine karşı önlemler, enerji tasarrufu gibi konular yanında toplumsal cinsiyet eşitliği de yer almaktadır. Bu videoda UNDP toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlamanın önemi üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda izletilen video sonucunda öğrencilerin yazdıkları günlük formlarından alıntılar aşağıda yer almaktadır.

“ülkemiz cinsiyet eşitliğinde 71. sırada”

“kadınların %30’u erkeklerin %70’i çalışıyormuş”

“kadınlar toplumsal eşitliklerini sağlamaya çalışıyorlar”

“kadın taksici olmaya karar vermiş ve erkekler kadar iyi bir taksici olmuş”

“aynı işte kadınlara 60tl, erkeklere 75tl veriyorlardı”

“kadınlar sigortasız, erkekler sigortalı çalışıyor”

“81 ilde sadece 2 vali varmış”

Video içeriğinde ülkemizde kadınların iş yaşamında ve politik yaşamda bulunduğu durum ifade edilmekte ve kadınların bu alanlara katılmasının desteklenmesi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Kadınlara ait toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları nedeni ile siyasi temsil de ayrımcılığın görüldüğü bir başka önemli alanı oluşturmaktadır. “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” sorusu üzerine verilen aşağıdaki katılımcı cevapları video içeriğinin anlaşıldığını göstermektedir.

“cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sadece 1 kadın aday vardı”

“adam karısına sen evde otur ben çalışırım diyor”

“kız anasının dizinin dibinden kalkmazmış, aslında bizim de hakkımız var”

“kadın çalışmak istiyor, dizini kır otur çoluk çocuğun var diyorlar”

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumların geçmişinden günümüze kültür yapısı ve dildeki kullanımı ile aktarıldığı “kız anasının dizinin dibinden kalkmazmış” ve “dizini kır otur” şeklinde katılımcıların görüşlerinde ifade edilmektedir. Toplumda kullanılan dile, özellikle deyim ve atasözlerine bakılarak toplumun cinsiyete bakış açısını belirlemek mümkün olabilmektedir. Toplumsallaşma sürecinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığını içeren bu ifadelerin katılımcılar tarafından öğrenilmiş olduğu görülmektedir. Toplumun kültür ve dilinde bulunan bu cinsiyetçi ifadelerin farkındalığı konusunda bu çalışmanın katkı sağladığı düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği olmadan kalkınma olmaz video çalışmasının üçüncü sorusu “Video ile ilgili

düşüncelerin, olmasını istediğin veya olması gereken durumlar nelerdir?” için verilen cevaplardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

“kadının bir mesleği olmalı”

“kadınların da çalışma hakkını kullanmalarını istiyorum”

“toplumsal kalkınmayı sağlamak için kadının da hayatta ekonomiye destek sağlaması gerekir”

“kadınlar da milletvekili, belediye başkanı, vali mesleklerini yapabilirler”

Katılımcılar video ile ilgili olarak olmasını istediği veya olması gereken durumlar için yukarıdaki ifadeleri kullanmışlardır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ile karşılaşmamış ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ve rollerini benimsemiş katılımcı grubu için bu farkındalık oldukça önemli bir değişim olarak görülmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının okul ortamında yeniden üretilebildiği gibi toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının da kasıtlı kültürleme yolu ile öğrencilere aktarılabilceğini göstermektedir.

4.2.5. Video 5: İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet

Meslek seçimi için 6. sınıf henüz erken bir yaş grubu olmak ile birlikte, ortaokul yavaş yavaş mesleklerin tanındığı ve meslek tercihinine uygun lise tercihinin yapılacağı bir dönemdir. Bu nedenle bu yaş grubunda oluşan toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına göre bazı mesleklerin kadınlara uygun olmayacağı görüşü, daha sonraki dönemlerde bireylerin mesleki yönelimlerine yansımaktadır. Bu kalıplaşmış yargılara ve cinsiyet ayrımcılığına neden olan tutumların farkındalığını sağlamak için “İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet” videosu izletilmiştir. Videonun izlenmesinden sonra doldurulan günlük formunun ilk sorusu olan “Videoda neler anlatılıyordu?” sorusuna verilen cevaplardan örnekler aşağıda yer almaktadır.

“kadınlar berber, taksici, muhasebeci olabilir”

“kadınlar da erkekler kadar başarılı olabilir”

“bazı işlerin kadınlara göre olmadığı ve onların çalışmaması gerektiği söyleniyor. Bu doğru değildir”

“erkekler daha çok iş bulurken kadınlar daha az iş buluyor”

“bir kadın doçent olabilir, profesör de olabilir”

“kadın işletmeci olabilir”

“iş sorunlarının olmaması için cinsiyet ayrımcılığı yapılmamalıdır”

“erkekler kızlara sen bu işi beceremezsin diyorlar, bütün insanlar her istediği meslekte çalışır”

Uygulanan anket formunda mesleklerin cinsiyeti olamayacağı ve meslek seçiminde cinsiyet eşitliği olduğunu ifade eden katılımcıların meslekler ile ilgili video içeriğinde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunu yakaladıkları görülmüştür. Günlük formunun ikinci sorusu olarak katılımcı öğrencilerden videoda yer alan iş yaşamındaki toplumsal cinsiyet konusunda günlük yaşamlarında karşılaştıkları durumlar belirlenmek istenmiştir. Bu nedenle “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” şeklinde yöneltilen sorudan alınan cevaplardan alıntılar aşağıda yer almaktadır.

“annemin kuzeni kadın olduğu halde halter kaldırıyor”

“empati ile ilgili okuduğum bir paragrafta bir iş adamı vardı ve patronu değişiyor, kadın patronu oluyordu, tanımadan yargılıyordu”

“Ayşe teyzem uçakta hostes babası bu işi yapamayacağını düşündü ve onu işten aldı, ama o 2 yıl sonra tekrar çalıştı ve bu işi çok iyi yaptı”

Katılımcıların çevresinde var olan cinsiyetçi tutumları fark edebildikleri kullandıkları cümlelerden anlaşılmaktadır. Katılımcı öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları dizi ve filmlerin toplumsal cinsiyet ayrımcılığı veya eşitliğini aktarmadaki etkisi aşağıdaki ifadelerde görülmektedir. Medyanın toplumsal cinsiyet ayrımcılığını aktarmada yadsınamaz bir etkisi bulunmakta ve bu etkinin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yönünde değiştirilmesi gerekmektedir.

“kadınlar da erkeklerin yaptığı işleri yapabilir, bir filmde adam kızlarını güreşçi olarak yönlendirmişti”

“bir filmde adam çocuk bakıcısı olmuştu ama kimse ona iş vermiyordu, ön yargılı davrandılar”

“kadınlar halterci olabilir, şoför olabilir, bir dizide kadın diğer erkeklerden daha iyi şoför olmuştu”

Bu çalışma ile öğrencilerin örtük öğrenmeler yolu ile öğrenmiş oldukları toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin farkındalık oluşturmaları beklenmektedir. Elde edilen bulgular çalışmanın beklentileri doğrultusundadır. Günlük formlarında yer alan öğrenci ifadelerinin bu doğrultuda olduğu görülmüştür.

4.2.6. Video 6: Pembemavi

Toplumsal cinsiyet kavramı, içerisinde önyargı kavramını da içermektedir. Sosyal öğrenmeler yolu ile cinsiyete ait kalıplaşmış yargılar öğrenilmekte ve kişilerin olaylara,

durumlara, cinsiyet rollerine bakış açısı buna göre şekillenmektedir. Bu önyargının yıkılması için hemcinslerin ve karşı cinsin birlikte hareket etmesi gerektiği bilinmektedir (Vatandaş, 2007). Bu açıdan sadece kadınların değil erkeklerin de toplumsal cinsiyet ayrımcılığının farkına varması ve eşitlikçi davranışlar göstermesi gerekmektedir. Bu kısımda uygulama etkinliklerinden altıncısı olarak toplumsal cinsiyete önyargılı yaklaşım ile ilgili içeriğe sahip “Pembemavi” videosunun izlenmesi sonucunda elde edilen öğrenci görüşleri değerlendirilmiştir. Günlük formunun ilk sorusu olan “Videoda neler anlatılıyordu?” sorusuna cevap olarak, katılımcı öğrencilerin video içeriğindeki önyargılı tutumlara yapılan vurguyu fark etmesi beklenmiştir. Bu doğrultuda katılımcı öğrenciler, toplumsal cinsiyet ayrımcılığının farkında olarak eşitliği sağlamanın en önemli aşamasının önyargılı davranmamak ve önyargıyı yıkmak olduğunu belirtmiştir. Aşağıda bununla ilgili öğrenci ifadelerinden örnekler yer almaktadır.

“ön yargıyı yıkmak için kızlar ve erkekler bir oluyor”

“kızlar ve erkekler el ele verip jürileri elediler, bu sayede ön yargıyı kırdılar”

“önemli olan ön yargının üstesinden gelmek”

“eğer herkes eşitlikte birbirini destekler ise, ön yargıların hepsi yok olur”

Aşağıdaki ifadelerde katılımcı öğrencilerin günlük yaşamda karşılaştıkları durumlar için verdikleri cevaplardan örnekler bulunmaktadır. Günlük yaşamda farklı yollar ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortaya konulduğuna dair oldukça anlamlı örnekler yer almaktadır.

“kadının kızı var, kızına bebek alıyor ama kızı araba, uçak gibi şeyler istiyor”

“günlük hayatta pembe bir oyuncakla oynayan erkekle dalga geçtiklerini, ona güldüklerini gördüm”

“evde anneler çalışmadığı için ev işi yapıyor babalar da bu durumda kadınları güçsüz sanıp bana bir şey olmaz deyip şiddet uyguluyor”

“bazı insanlar kız çocuklarının olmasını istemiyorlar”

“bizim eve misafir geliyor ve erkekler daha iyi kızlar okumaz okutmayın, erkekler daha iyi yapar diyor”

“sınıfta takım kurarken erkekler hep erkek almayı planlıyor”

“ip çekme yarışı yaparken kızlar hep kızları seçiyor”

“Tunay ağbim kardeşi Tuğba’yı seçmek yerine Mehmet’i seçiyor, Tuğba erkek olmadığı için onunla gezemeyeceğini düşünüyor”

“sınıfımızda böyle ayrımcılık yapıyoruz, otururken, oynarken vb. bende dahil olmak üzere ayrımcılık yapıyoruz”

Toplumsallaşma sürecinde sahip olduğumuz cinsiyete ait rolleri normalleşmiş bir şekilde, toplumun aktardığı gibi benimseyerek gelecek nesillere de aktarmaktayız. Kimi zaman bunun

eşitsizlik olduğunu bile fark etmeden kabul edip cinsiyet ayrımcılığına neden olmaktadır. “Pembemavi” videosunun günlük formunun son sorusu olarak katılımcı öğrencilerin video içeriğinde yer alan konu ile ilgili “Video ile ilgili düşüncelerin, olmasını istediğin veya olması gereken durumlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen cevaplardan örneklerle aşağıda yer verilmiştir.

“kadınları daha az işe alıyorlar, erkeklerin daha iyi yapabileceklerini düşünüyorlar, kadınlar da erkekler kadar iyi iş yapabilirler”

“günlük hayatta insanların çoğu bu ayrımcılığı yapıyorlar, işe alınırken, kıyafet alırken”

“kıza illaki pembe renk alınmamalı, siyah, lacivertte alınabilir”

“kadınların erkeklerden daha güçsüz olduğunu sanıyorlar”

“birlik ve beraberliğimizi arttırıp ön yargıyı kırmamız gerekir, erkek-kadın eşitsizliğini bozmamız gerekir”

“kızların erkeklere karşı, erkeklerin de kızlara karşı ön yargılı davranmamasını istiyorum”

Elde edilen bulgular içerisinde meslek seçimi, güçlü olma, renk seçimi gibi farklı konularda cinsiyet eşitliğini içeren düşünceler yer almaktadır. Araştırmanın amacı katılımcıların farkındalık düzeylerindeki gelişmeyi belirlemek olduğundan katılımcılar tarafından verilen örneklerin oldukça anlamlı olduğu görülmektedir.

4.2.7. Video 7: Bi Maruzatım Var

Uygulama basamağında izletilen son video, kadın ve erkeklere toplumsal baskı ile yakıştırılmış özellikler ve roller üzerinedir. Videoyu izleyen öğrencilerin gözlem formunda yer alan “Videoda neler anlatılıyordu?” sorusuna önyargıyı anlattığı şeklinde cevap vermiş olduğu görülmüştür. Bu durum bir önceki video içeriğinden etkilendikleri şeklinde yorumlanmıştır. İkinci olarak katılımcıların “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” sorusu için düşüncelerini forma aktarması istenmiştir. Katılımcı öğrencilerin toplum tarafından oluşturulmuş roller ile ilgili olarak günlük yaşamda karşılaştıkları durumlar aşağıdaki gibidir.

“annemi dedem okula göndermemiş, dayımı göndermiş ama o da okumak istememiş”

“kızlar okula gitmeli, kadın başkan, başbakan olmalı”

“kadına yönelik şiddet, siyasete katılım, eğitim, istihdam, oyuncak, spor vb. hep eşit olması gerektiği”

“sağlık kurum, kuruluş gibi yerlerde cinsiyet ayrımcılığından, ayrımcılığın olmaması için kurumlarda yasa koymaları gerekmekte”

“ablam spor yapmak istiyor, bunun için dışarı çıkacak ama babam izin vermiyor”

“iş görüşmesinde patron erkeğe erkekleri seçiyor”

“bir mağazadaydık, yağmur yağıyordu, kadın geldi bir şemsiye aldı, o erkek şemsiyesi dediler, ama o aldı”

“Bi Maruzatım Var” videosunun izletilmesinden sonra günlük formlardan elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı ile tanışmış ve konu hakkında fikir sahibi olan katılımcıların oluştuğunu göstermiştir. Katılımcı öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda beklentilerini içeren düşüncelerinden alıntılanmış aşağıda yer alan ifadelerde bu durum görülebilmektedir.

“siyasette, cumhurbaşkanlığı seçiminde erkek-kadın ayrımcılığı yapıldığı belli, buna dur demeliyiz”

“renklerin, kıyafetlerin, filmlerin vb. şeylerin cinsiyeti yoktur, bu eşitliğin herkese öğretilmesi”

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun sadece kadınları ele almadığı ve eşitliğin sağlanabilmesi için toplum genelinde bir farkındalık sağlanması gerektiği bilinmektedir. Katılımcıların bu gerekliliği kavramış olduğu elde edilen bulgulara yer alan “buna dur demeliyiz” ve “ bu eşitliğin herkese öğretilmesi” ifadelerinde görülmektedir. Eğitim kurumları öğrencileri yaşama hazırladığından bireylerin toplumsal cinsiyet ayrımcılığından arındırılmış, özgür düşünceli bireyler olarak yetiştirilmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına sahip bireylerin toplumda kendisine daha kolay yer edinebileceği ve kendini gerçekleştirebileceği düşünülmektedir.

4.2.8. Afiş Çalışması

Bu uygulamada, anket formunda yer alan “Renklerin, sporun, müziğin, filmlerin, mesleklerin, ev işlerinin, oyuncakların, eğitimin, kıyafetlerin ve dansın cinsiyeti var mı?” sorusu üzerine afişler yapılmıştır. Temalardan istediğini seçen öğrenciler düşüncelerini yansıtan resim ve sloganlar ile afişler hazırlamıştır. Yapararak yaşayarak öğrenme ile gerçekleştirilen etkinlik 6. sınıf seviyesi için oldukça öğretici ve eğitici bir etkinlik olmuştur. Aynı zamanda görsel hazırlanan materyaller öğrencilerin severek ve isteyerek katılmalarını sağlamıştır. Eylem araştırması katılımcının doğal ortamında aktif katılımı ile gerçekleştiğinden çalışmanın etkili bir bölümünü oluşturmaktadır.

Haftada 2 ders saati 80 dakika olmak üzere etkinlik 2 haftada gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler grup çalışması şeklinde etkileşimli ve paylaşımcı bir ortamda çalışmıştır. İkişerli

gruplar halinde çalışan öğrenciler çalışma arkadaşlarını kendileri seçmişlerdir. Katılımcı sayısı 29 olduğundan bir grup 3 kişiden oluşmaktadır. İkinci hafta da “Renklerin, sporun, müziğin, filmlerin, mesleklerin, ev işlerinin, oyuncakların, eğitimin, kıyafetlerin ve dansın cinsiyeti var mı?” sorusu tekrarlanmıştır. Gruplardan ilk afişlerinden farklı bir temada afiş çalışması gerçekleştirmesi istenmiştir. Böylece her öğrenci iki farklı temada çalışmış bulunmaktadır. Toplam 14 grup çalışması ile 28 afiş hazırlanmıştır. Öğrenciler iş bölümü ve planlama yaparak nasıl bir afiş tasarlayacaklarına karar vererek araştırma yapmışlardır. Araştırma sırasında karşılaştıkları resim, fotoğraf, haber ve sloganlar toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalıklarının gelişmesinde çok etkili bir öğrenme sağlamıştır. Yapılan afiş çalışmalarından örnekler ekte sunulmuştur.

4.3. Gözlem Basamağı - Ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rolleri hakkındaki düşüncelerinde değişim

Eylem araştırması çalışmaları bir döngü içeren çalışmalardan oluşmaktadır. Bu döngünün ilk aşaması belirlenen soruna yönelik durum tespitinin yapılmasıdır. Bu aşamadan sonra var olan soruna yönelik hazırlanan eylem planı uygulanır. Üçüncü aşamada ise uygulanan eylem planı sonucunda katılımcılarda oluşması beklenen değişimin belirlenmesi için gözlem yapılır (Bal ve Doğanay, 2014). Gözlem basamağında amaç uygulama sonucunda değişimin gerçekleşip gerçekleşmediğini, ne kadar gerçekleştiğini belirlemektir. Değişimin belirlenmesi için durum tespiti basamağında kullanılan veri toplama aracı gözlem basamağında tekrar uygulanmıştır. Araştırmanın alt problemi olan “Ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rolleri hakkındaki düşünceleri yapılacak etkinlikler sonucunda nasıl değişecektir?” sorusu için elde edilen bulgular bu bölümde açıklanmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı öğrenci grubuna uygulanan anket formunda bulunan “Toplumsal cinsiyet kavramını daha önce hiç duydun mu?” sorusundan elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.9.
Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramını Daha Önce Duyup Duymadıklarına İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri

Katılımcı Görüşleri	f
Evet	19
Duydum	5
Evet duydum	5

Tabloda görüldüğü gibi katılımcıların tamamı toplumsal cinsiyet kavramını duydıklarını ifade etmişlerdir. Uygulama öncesi görüşlerde 24 öğrenci toplumsal cinsiyet kavramını

duymadığını ve sadece 5 öğrenci duyduğunu ifade ederken, uygulama sonrası 29 öğrenci de bu kavramı duyduğunu belirtmiştir. Eylem planının uygulanması katılımcıların yaşantılar geçirerek toplumsal cinsiyet kavramı ile tanışmasına olanak sağlamıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili tüm öğrencilerin uygulamalar sonucunda bilgi sahibi olduğu, toplumsal cinsiyet kavramına yönelik farkındalık oluşturdıkları görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı ile karşılaşmış ve kavramının farkında olan öğrencilere, bu kavramın neyi ifade ettiğini tespit edebilmek için araştırmanın bu aşamasında ikinci soru yöneltilmiştir. Bu kapsamda yöneltilen “Toplumsal cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?” sorusundan elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.10.

Katılımcıların Toplumsal Cinsiyet Kavramının Kendilerine Neyi İfade Ettiğine İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri

Katılımcı Görüşleri	f
Kadın erkek eşitliği	16
Her cinsiyetteki insan farklı cinsiyetin yaptıklarını yapabilir	3
Kadınların ve erkeklerin arasında ayrımcılık yapılmamasıdır	3
Herkesin eşit olduğu, kimsenin hakkının çalınmadığı bir yerdir	2
Kadınların araba kullanması, erkeklerin ütü yapmasıdır	1
Adaleti ifade etmektedir	1
Kadın ve erkekler istediği işi yapabilir	1
Bence dünyadaki eşitsizliklerin eşitlenmesi için koyulan bir isimdir	1
Bana göre erkeğin kadından üstün, kadının erkekten üstün olmaması gerektiğini eşitlik gerektiğini	1

Katılımcı görüşlerinin tamamının toplumsal cinsiyet eşitliğini ifade eden ve cinsiyetler arasında ayrımcılık yapılmaması gerektiğini belirten cevaplardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcılardan 16 öğrenci toplumsal cinsiyet kavramının doğrudan “kadın erkek eşitliği” olduğunu ifade ederken, diğer katılımcılar ayrımcılık yapılmaması şeklinde toplumsal cinsiyet kavramını açıklamışlardır. Ayrımcılık yapılmaması şeklinde açıklama yapan öğrenciler adalet kavramı üzerinden kimsenin hakkının çalınmadığı, üstünlüğün olmadığı ve eşitsizliklerin eşitlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda toplumsal roller ve iş bölümü konusunda kadın ve erkeklerin istediği mesleği veya araba kullanmak, ütü yapmak gibi herhangi bir işi ayrımcılık olmadan yapabileceklerine vurgu yapmışlardır. Elde edilen bulgular tüm katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına sahip olduğunu göstermektedir. Durum tespiti basamağında 4 öğrencinin cevapsız bıraktığı, 4 öğrencinin bilmiyorum cevabını verdiği ve 9 öğrencinin biyolojik cinsiyet üzerinden fikir yürüttüğü bilindiğinden toplumsal cinsiyet kavramı

ile karşılaşmadığı belirlenen öğrencilerin bu kavram ile ilgili bilgi sahibi oldukları ve uygulamanın başarılı olduğu söylenebilmektedir.

Gözlem basamağında anket formunun üçüncü sorusu olarak eğitim alma, kıyafet seçimi, ev işleri, spor türleri ve meslek seçimi alanlarına ilişkin “Arkadaşların arasında kızların ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlar nelerdir?” şeklinde yöneltilen soru için elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.11.

Katılımcıların Kız ve Erkeklerin Eşit Olduğu ve Olmadığı Durumlara İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri

Kız ve Erkekler	Eşittir	Eşit değildir
Eğitim Alma	29	-
Kıyafet Seçimi	25	4
Ev İşleri	27	2
Spor Türleri	29	-
Meslek Seçimi	29	-

Eğitim alma, spor türleri ve meslek seçimi alanlarında katılımcıların tamamı kız ve erkeklerin eşit olduğunu belirtmiştir. Kıyafet seçimi alanında 4 kişi ve ev işleri alanında ise 2 kişi kız ve erkeklerin eşit olmadığını ifade etmiştir. Uygulama öncesi kıyafet seçimi ve ev işleri alanlarında daha fazla olan kız ve erkeklerin eşit olmadığı düşüncesinin uygulama sonrası azaldığı görülmüştür. Uygulama basamağından önce anket formundan elde edilen bulgular ile uygulama basamağından sonra anket formundan elde edilen bulgular karşılaştırıldığında eğitim alma, spor türleri ve meslek seçimi alanları ile ilgili kız ve erkeklerin eşit olmadığını ifade eden cevapların, kız ve erkeklerin eşit olduğunu ifade eden cevaplar şeklinde değiştiği görülmektedir.

Kıyafet seçimi ve ev işleri konusunda kız ve erkeklerin eşit olduğunu ifade eden cevaplarda artış olmak ile birlikte dirençli cevaplar olduğu da belirlenmiştir. Eylem planı uygulamasından önce elde edilen bulgularda ev işleri alanında kadın ve erkeklerin eşit olamayacağını ifade eden 10 öğrenci bulunurken, uygulamadan sonra elde edilen bulgularda 2 öğrenci kadın ve erkeklerin eşit olamayacağını ifade etmiştir. Kıyafet seçimi alanında ise kadın ve erkeklerin eşit olamayacağını ifade eden 6 öğrencinin uygulama sonrasında 4 öğrenci olarak azaldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni olarak daha önce de belirtildiği gibi katılımcıların sosyal ortamlarında bulunan rol modellerinin ev işleri ve kıyafet tercihindeki geleneksel tutumlarının etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın durum tespiti basamağında kadın ve erkek kavramlarına ilişkin metaforlar üreten ve metaforların kullanılma gerekçelerini belirten katılımcı öğrencilerin, uygulama sonrası gözlem basamağında ürettikleri metaforlar ve gerekçeleri Tablo 4.12.’de yer almaktadır.

Tablo 4.12.

Öğrencilerin Kadın ve Erkek Metaforları ve Bu Metaforları Kullanma Gerekçelerine İlişkin Uygulama Sonrası Görüşleri

Bana göre kadın demektir.	Çünkü	Bana göre erkek demektir.	Çünkü
Güçlü	Güçlüler	Eşit	Kız işi de yapar
Güçlü	Her işi yapıyor	Eşit	Eşit iş yapıyor
Güçlü	Sadece erkeklerle değil kadınlar ile de kalkınırız	Her şeyi yapabilir	Eşittir
Güçlü	Herkes güçlüdür	Her şeyi yapabilir	Eşitlik var
Güçlü	Çok iş yapıyor	Sevecen	Onların da mutlu olma hakkı var
Güçlü	Yetenekli	Sevecendir	Erkeklerde sevecen olabilir
Güçlü	Kadınlar da güçlü olabilir	Duygulu	Sadece kadınlar değil erkekler de duygulu olabilir
Güçlü	Annem her işi yapabilir	Duygulu	Kendi üzüntülerini saklamak için kötü davranıyorlar
Güçlülük	Kadınlar da güçlüdür	Canlı	Eşittir
Güçlü bir birey	Erkek gibi kadın da güçlü	İnsan	Yaşama hakkı var
İnsan	Canlı	Kadın ile aynı	Toplumda aynı
İnsan	Yaşama hakkı var	Tatlı biri	Hediyeler alır
İnsan	Yaşama hakkı var	Şirin biri	Kadına şirin derler, erkeklerde şirin olabilir
İnsan	Yaşama hakkı var	Ev işi yapmak	Herkes her şeyi yapabilir
Savaşçı	Hayatını korumak için savaşıyor	İyi	Erkeklerle iyidir
Cesaretli	Erkekler hiçbir şey yapmaz	Ben	Ben
Kısa saçlı	Pekiye değildir	Ben	Her işi yapar
Bir işte çalışmak	Herkes istediğini yapabilir	Ben	Ben erkeğim
Kendine güveni tam	Her şeyi yapabileceğine inanır	Kadın	Onlar eşittir
İyi	Kadınlar iyidir	Temizlik	Eşitlik
Erkek	Onlar eşit	İyidir	Herkes aynı
Her şeyi yapabilir	Erkeklerle eşit	Uzun saçlı	Uzun saçlı olabilir
Mesleği olan	Özelliklere sahiptir	Bulaşık yıkamak	Erkekler de ev işi yapabilir
Erkeklerle aynı	Çünkü her şeyi yapabilirler	İşçi	Onlar akşama kadar çalışır
Başarı	Toplumda eşitler	Adam	Adamdır
Çalışkan	Çünkü çalışmalı	Güçlü	Her işi yapabilir
Annem	Her işi yapabilir	Geveze	Erkekler hep konuşur
Anne	Kadın gibi kadın	Baba	O bizim hem annemiz hem babamız
Güçsüz	Bizi çok sever	Babam	Babam adamın dibi
	Zariflerdir		

Uygulama öncesi ve uygulama sonrasında kullanılan metaforlar arasında oldukça belirgin farklar olduğu söylenebilmektedir. Katılımcıların ürettiği kadın ve erkek ile ilgili metaforların toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde gelişmiş olduğu görülmektedir. Kadınlar için en çok tercih edilen “Güçlü” metaforu 10 öğrenci tarafından kullanılmıştır. Metaforların kullanıma gerekçelerine bakıldığında sadece erkeklerin değil kadınların da güçlü olabileceği görüşü ortaya çıkmaktadır. 4 katılımcı tarafından kullanılan “İnsan” metaforu cinsiyet ayrımcılığı olmadan kadın ve erkeği birey olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. İnsan metaforunun kullanıma gerekçelerinde ise bir canlı olarak yaşama hakkına sahip olmanın eşitliği gerektirdiği düşüncesinin vurgulandığı görülmektedir. Katılımcılar tarafından cinsiyet ayrımcılığı içermeyen çalışkan, savaşçı, istediğini yapabilen ve mesleği olan gibi anlatımlar da tercih edilmiştir. Bunların yanında 2 öğrencinin “anne” metaforunu 1 öğrencinin de “güçsüz” metaforunu tercih ettiği de görülmektedir. Bu anlatımları tercih eden bireylerin değişime dirençli bireyler olduğu düşünülmektedir.

Erkekler için kadınlar ile aynı oldukları yönünde eşitlikçi bakış açısı içeren cevaplar verilmiştir. Katılımcılar bu metaforların kullanıma gerekçeleri olarak ise toplumda kadın ve erkeklerin eşit olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların erkekler için tercih ettikleri ifadeler içinde sevecen, duygulu, tatlı ve şirin kelimeleri dikkat çekmektedir. Bu ifadeler ile geleneksel kalıp yargılar dışında görüş belirterek kadın ve erkeğin eşitliğini vurgulamak istedikleri düşünülmektedir. Kadına ait metaforların geleneksel yargılardan eşitlikçi bir şekilde dönüşümünün erkekler için metaforlardaki dönüşümden daha hızlı olduğu görülmektedir. Erkekler için kullanılan kelimelerde adam, baba, işçi, güçlü, adamın dibi, akşama kadar çalışır ifadelerine yer verilmiş olması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Uygulama öncesi üretilen metaforlar ile uygulama sonrası üretilen metaforlar arasında belirgin farklar görülmüş olması uygulama basamağında toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili durumların iyi kavranmış olduğunu düşündürmektedir. Katılımcı öğrenciler 10-11 yaş grubu olarak soyut kavramları hızlı öğrenebilecek ve uyum sağlayabilecek bir dönemdedir. Bu nedenle dönüşüm hızlı gerçekleşmiş olmak ile birlikte kalıcı olabilmesi için sosyal ortamlardaki rol modellere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Uygulama öncesi anket formunda yer alan kadın-erkek rol ve sorumlulukları ile ilgili anket formunda yer alan sorulara katılımcıların verdiği cevaplar incelendiğinde çoğunluğun geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına yaklaşan cevaplar verdikleri tespit edilmişti. Uygulamalar ile bu durumun toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı yönünde değişip değişmediğini belirlemek amacıyla kadın-erkek rol ve sorumlulukları ile ilgili sorular tekrar sorulmuştur. Kadın ve erkeklerin sorumluluklarına ilişkin uygulama sonrası düşüncelerini öğrenmek üzere öğrencilere “Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?” ve

“Sence erkek toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?” soruları tekrar yöneltmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.13’te yer almaktadır.

Tablo 4.13.

Öğrencilerin Kadın ve Erkeklerin Sorumluluklarına İlişkin Uygulama Sonrası Düşünceleri*

Kadın sorumluluklarına ait görüşler	Erkek sorumluluklarına ait görüşler
Kadınlar toplumda erkekler ile aynı sorumluluğa sahiptir	Erkeklerde kadında istediği sorumluluğa sahip olabilir
Kadın ve erkekler aynı sorumluluğa sahip	Erkek ve kadın eşit sorumluluklar
Kadın ve erkekler aynı	Kadınlar ile eşit
Erkekler ile aynı	Erkek ve kadın aynı
Kadın ve erkek eşit	Tüm sorumluluklar
Kendi işinde olmalı	Ev işi yapıp çocuklarına bakabilmeli
Kızda erkekte istediği sorumluluğa sahip olabilir	Erkek temizlikte yapar, işini de yapar
Erkekler ile aynı sorumluluklara	Temizlik yapabilir, şoför olabilir, çocuk bakabilir
Bence erkekler ile eşit olmalı. Bence kızlarda askere gidebilir	Hem evi süpürür, hem lambayı tamir eder. Erkek ve kız işi ayrılmaz
İş sahibi olabilir, ev işleri yapabilir, araba kullanabilir	Bence erkekler her sorumluluğu alabilir
Hem arabayı tamir edebilir, hem de bulaşık yıkayabilir. Erkek ve kız işi ayrılmaz	İşleri olmadığında kadınlara yardım etme
Bence kadın hepsinin üstesinden gelebilir	Yatağını kaldırma, düzenli yemek yeme
Ev işlerine	Ev işi yapmalı
İş yapmalı	Yapabileceği işleri yapmalıdır
Kadın her işi yapabilir. Araba da temizler, araba da tamir eder	Erkek öbür meslekler dışında temizlikçi de olabilir
Lambayı tamir eder, temizlik de yapar. Yani erkek kız işi diye ayırmaz	Bulaşıkları da yıkar, arabayı da tamir eder. Yani kız işi, erkek işi diye ayırmaz.
İç haklarına	Kız işlerine
Yapabileceği işleri yapmalıdır	Onlarda kadınlar gibi ev işi yapabilir, çocuk bakabilir
Öbür yönleri dışında futbolcu bir karaktere sahip olabilir	Kadın erkek eşit sorumluluklar
Her işe girebilmeli ve herkes ona saygılı olmalı	Tüm sorumluluklar
Yardım	Her şeyi sorumlanabilir
Her şey	Her şey sorumluluk olabilir
Her şeyi yapabilir	Her şey
Her şeyi	Her şeyi yapabilir
Her sorumluluk	Her şey olabilir
Her şey olabilir	Her işi yapar
Her iş olur	Her şeyi

*2 öğrenci cevap vermemiştir.

Kadın ve erkek sorumlulukları ile ilgili görüşlerinde, uygulama öncesi geleneksel toplum yapısına uygun bir biçimde düşüncelerini belirten katılımcı öğrencilerin, uygulama sonrasında eşitlikçi ifadeler ürettikleri görülmüştür. Uygulama öncesinde kadın ile ilgili olarak ev işleri ve çocuk bakımı sorumlulukları üzerinden görüş belirten katılımcılar, uygulama sonrasında kadınların da erkekler ile eşit sorumluluklara sahip olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Uygulama

öncesinde erkeklerin ev dışında çalışan para kazanma ve evi geçindirme sorumluluklarına vurgu yapan öğrencilerin uygulama sonrasında bahsedilen sorumluluklar yanında, kadınlar ile eşit olarak bulaşıktaki yıkayabileceği, çocuk da bakabileceği ifade edilmiştir. Sorumlulukların kadın erkek olarak ayrılmadığını kadınların da erkeklerin de her şeyi yapabileceği düşüncesinin olduğu görülmüştür.

Katılımcı öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları alanların cinsiyetle ilişkisine yönelik düşüncelerini belirlemek üzere “Renklerin, sporun, müziğin, filmlerin, mesleklerin, ev işlerinin, oyuncakların, eğitimin, kıyafetlerin ve dansın cinsiyeti olabilir mi?” şeklinde uygulama sonrasında tekrar yöneltilen soru ile ilgili bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.14.

Renklerin, Sporun, Müziğin, Filmlerin, Mesleklerin, Ev İşlerinin, Oyuncakların, Eğitimin, Kıyafetlerin ve Dansın Cinsiyeti Konusunda Öğrencilerin Uygulama Sonrası Görüşleri

Cinsiyeti olabilir mi?	Evet	Hayır
Renklerin	1	28
Sporun	-	29
Müziğin	1	28
Filmlerin	1	28
Mesleklerin	-	29
Ev İşleri	2	27
Oyuncakların	-	29
Eğitimin	1	28
Kıyafetlerin	5	24
Dansın	3	26

Tüm alanlarda var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili görüşlerin sayısı azalmakla birlikte en fazla direnç kıyafet seçiminde görülmüştür. Durum tespiti basamağında anket formundan elde edilen bulgularda toplumsal cinsiyet eşitsizliği bakımından ikinci sırada yer alan dans alanı gözlem basamağında uygulanan anket formundan elde edilen bulgularda da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde ikinci sırada yer almaktadır.

Öğrencilerin sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yaşantılarının tespit edildiği anket formunun ikinci bölümü günlük yaşamdan örnekler içermektedir. Bu bölümde çeşitli cinsiyet rolleri ve iş bölümü konusunda uygulama sonrası elde edilen bulgular Tablo 4.15 ve Tablo 4.16’da yer almaktadır. Bulgular incelendiğinde eğitim alma, oyuncakların cinsiyeti ve güçlü olma konusunda toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına yönelik cevaplar verildiği görülmektedir.

Tablo 4.15.

Çeşitli Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargılarına İlişkin Uygulama Sonrası Katılımcı Görüşleri

ÖZELLİKLER	DOĞRU	YANLIŞ
Erkek çocuklara daha fazla harçlık verilebilir	1	28
Kız çocukların okula gitmesi erkek çocuklar kadar gerekli değildir	-	29
Sadece erkek çocuklar oyuncak kamyon oynayabilir	-	29
Erkeklerde rengarenk kıyafetler giyebilir	27	2
Erkeklerde uzun saçlı olabilir	28	1
Piknik gibi eğlenmeye gidilen yerlerde kadınlar yemek ve sofraya hazırlarken erkeklerin top oynayıp denize girmesi haksızlıktır	27	2
Hem kadınlar hem erkekler güçlü olabilir	29	-
Erkekler sevecenlik özelliğine sahip olabilir	27	2

Erkeklerin de uzun saçlı olabileceği ve erkeklerin kızlardan daha fazla harçlık alabileceği konularında 1'er öğrenci cinsiyet ayrışması içeren cevap vermiştir. Erkeklerin rengarenk kıyafetler giyebileceği, sevecen olabileceği ve erkek - kız iş bölümü konularında ise 2'şer öğrencinin ayrılan cevapları görülmektedir. Uygulama öncesinde eğitim alma, oyuncaklar ve fiziksel güç konularında elde edilen bulgularda görülen eşitlikçi anlayış uygulama sonrasında da görülmektedir. Günlük yaşantılar ile ilgili diğer durumlarda da toplumsal cinsiyet ayrımcılığını işaret eden düşüncelerin azaldığı ve toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncelerinin arttığı görülmüştür. Uygulama öncesinde erkeklerin sevecen olamayacağı ile ilgili 10 görüş varken bunun 2'ye düştüğü görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet ve iş bölümü konusunda günlük yaşam durumlarına ilişkin görüşlerini belirten katılımcıların ifadeleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu ifadeler kadın erkek arasında iş bölümü konusunda bir ayrışma olup olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

Tablo 4.16.

Toplumsal Cinsiyet ve İş Bölümü Konusunda Uygulama Sonrası Katılımcı Görüşleri

Kimler yapmalıdır/yapabilir?	Sadece kadınlar	Çoğunlukla kadınlar	Hem kadınlar hem erkekler	Çoğunlukla erkekler	Sadece erkekler
Kimler doktor olmalıdır?			29		
Kimler futbol oynayabilir?			27	2	
Kimler küçük kardeşine bakmalıdır?		2	27		
Kimler müdür olmalıdır?			27	2	
Kimler yemek yapabilir?	1		28		
Kimler ütü yapabilir?		1	28		
Kimler öğretmen olmalıdır?			29		
Kimler ağaca tırmanabilir?			27	2	
Kimler siyasetçi olmalıdır?			29		
Kimler mühendis olmalıdır?			28	1	

Elde edilen bulgular uygulama sonrasında daha önce tespit edilen futbolu çoğunlukla erkeklerin oynayacağı, ağaca çoğunlukla erkeklerin tırmanacağı, ütü ve yemeği ise çoğunlukla kadınların yapacağı yönündeki görüşlerin azaldığını göstermiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlayan katılımcıların verilen durumlara ilişkin, bu durumları hem erkeklerin hem kadınların yapabileceği yönündeki görüşlerinde artış belirlenmiştir. Tablo.4.16'da yer alan meslek seçimi, iş bölümü ve oyunlar ile ilgili toplumsal cinsiyet eşitliğini içeren durumlar eylem planı dâhilinde uygulama basamağında izletilen videoların içeriğinde yer almıştır. Bu bağlamda uygulama basamağında izletilen videoların toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağladığı ve eylem planının başarılı olduğu söylenebilmektedir.

Araştırmada kullanılan anket formu ile katılımcı öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşünceleri, kadın erkek cinsiyetine yönelik metaforlar ve sorumluluklar ile ilgili görüşleri ve sosyal yaşamlarında toplumsal cinsiyet kavramı ile ilgili yaşantıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamındaki toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili görüşlerde azalma ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili görüşlerde artış olduğu görülmektedir. Sonuç olarak gerçekleştirilen bu eylem araştırmasının uygulama basamağının amacına ulaştığı ve farkındalık sağladığı söylenebilmekte, katılımcılarda beklenen değişimin görüldüğü ifade edilebilmektedir.

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Ortaokul öğrencilerinde kadın erkek rollerine ilişkin görüşleri belirlemeyi amaçlayan bu eylem araştırmasında, hazırlanan eylem planı doğrultusunda 11-12 yaş grubu 6. sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Katılımcılara yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri ve aynı zamanda geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir yer olarak okul ortamında, toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını sağlamaya yönelik uygulamalar yapılmıştır. Eylem araştırmasının durum tespiti, uygulama ve gözlem basamaklarından elde edilen bulgulardan ortaya çıkan sonuçlar bu bölümde alanyazın ile karşılaştırmalı olarak tartışılarak yorumlanmıştır. Tartışma, araştırmanın uygulama öncesi ve sonrası uygulanan anket soruları ve uygulama etkinlikleri ürünleri olan öğrenci günlüklerinin analizleri sonucunda ulaşılan bulgular doğrultusunda yürütülmüştür. Elde edilen bulgular “Cinsiyet mi Toplumsal Cinsiyet mi?”, “Geleneksel Kadın ve Erkek Kalıpyargıları”, “Ev İçi Rollerde Kadın ve Erkek”, “Çalışma Hayatında Kadın ve Erkek” ve “Medyadan Yansımalar” başlıkları altında tartışılmıştır.

5.1.1. Cinsiyet mi Toplumsal Cinsiyet mi?

Anket formunun ilk bölümünde öğrencilerin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili düşünceleri, kadın erkek cinsiyetine yönelik metaforlar ve sorumluluklar ile ilgili görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma amaçları doğrultusunda yapılan eylem araştırması ile toplumsal cinsiyet kavramı farkındalığı, geleneksel kadın erkek rollerine ilişkin düşünceler belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlardan en önemlisi toplumsal cinsiyet kavram farkındalığı ile ilgilidir. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet kavramını cinsiyet olarak algılamaktadır. Bir diğer önemli sonuç ise 11-12 yaş grubu için ev içi roller ve mesleklere ait ailede kazanılan geleneksel cinsiyet kalıp yargılarının varlığıdır. Yapılan eylem araştırması uygulamaları ile katılımcı görüşleri üzerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına yönelik değişim gerçekleşmiştir.

Katılımcı öğrencilerin, durum tespiti basamağında “Toplumsal cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?” sorusuna karşılık verdikleri cevapların önemli bir kısmından toplumsal cinsiyet kavramı yerine biyolojik cinsiyeti işaret eden ifadeleri kullandıkları görülmüştür. Bu durum öğrencilerin, ailede ve eğitim ortamlarında cinsiyet kavramı ile karşılaştıklarını fakat toplumsal cinsiyet kavramı ile karşılaşmadıklarını göstermektedir. Cinsiyet kültürü ile ilgili çalışmalarda “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramlarının anlam farklılıkları önemli bir güçlük oluşturmaktadır (Ersoy, 2009). Kültürün belirlediği toplumsal cinsiyet kavramı, toplumun kadın ve erkeğe verdiği sorumluluklar ve toplumda bireylerin nasıl görüldüğü ile ilgili bir

kavramdır (Alisbah Tuskan, 2012). Toplumlarda kültürel yapı içinde kadın ve erkeğin davranışları, alışkanlıkları, uğraşları ve kıyafetleri farklılıklar göstermektedir (Ersoy, 2009). Araştırmada katılımcı öğrencilerin büyük bir kısmının toplumsal cinsiyeti cinsiyet olarak algılaması, alan yazında yer alan cinsiyet (sex) ile toplumsal cinsiyet (gender) kavramlarının farklı olmasının önemini göstermektedir. Cinsiyetler arasındaki güç ilişkilerini anlamak ve eşitsizlikleri sorgulamak için biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet kavramı farkındalığına sahip olmak gerekmektedir (Ecevit, 2011). Biyolojik cinsiyet üzerinden erkek ve kız olarak yapılan cinsiyet ayrımı toplumsal cinsiyet kavramında toplumun kadın ve erkeğe verdiği roller olarak ortaya çıkmaktadır. Ecevit (2011) toplumsal cinsiyet çalışmalarının 30 yıllık bir geçmişe sahip olmakla birlikte bazı aşamalardan geçtiğini ifade etmektedir. Araştırmacı bu konuda yapılan ilk çalışmaların biyolojik farklılıklardan oluşan cinsiyet çalışmaları ile başladığını daha sonra cinsiyet rolleri ve toplumsallaşmaya vurgu yapıldığını belirtmektedir. Günümüzde toplumsal cinsiyet çalışmaları gündelik yaşam, çalışma hayatı, politika, ekonomi ve eğitim gibi tüm alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı çalışmalarının, son yıllarda artmış olmak ile birlikte uzun yıllardır ele alındığı bilinmektedir. Vefikuluçay Yılmaz ve diğerleri (2009) üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerini belirlemeye çalıştıkları araştırmalarında, toplumda kadının statüsünü arttırmak için yapılan çalışmaların öncelikle toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin duyarlılık kazandırması gerektiğini ifade etmektedirler. Yapılan çalışmalarda ilk olarak toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerin belirlenmesi gerekliliği üzerinde durmaktadırlar. Bu nedenle mevcut çalışmada öncelikle katılımcıların toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin var olan farkındalıkları belirlenmek istenmiştir.

Araştırmanın uygulama basamağından sonra yapılan gözlem basamağında “Toplumsal cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir? sorusu tekrar sorulduğunda toplumsal cinsiyet kavramı farkındalığının eşitlikçi bir anlayışa yöneldiği görülmektedir. Katılımcıların tamamı toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını bildiklerini ve bu kavramın kendilerine kadın erkek eşitliğini, ayrımcılığın olmamasını ifade ettiğini belirtmişlerdir. Köseler (2009) toplumsal cinsiyet farklılıklarının sosyalleşme sürecinde öğrenilen farklılıklar olduğunu ifade eder. Bu durum toplumsal cinsiyet kavramının ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının kasıtlı kültürleme yolu ile aktarılması gerektiğinin önemini göstermektedir.

Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitsizliği okul öncesinde başlayarak eğitimin her kademesinde devam etmektedir. Son yıllarda küresel politikalara paralel bir şekilde ülkemizde kızların okullaşma oranını arttırma, okul terklerini azaltma ve kadın okuryazarlığını arttırmak için yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Buna rağmen toplumsal yaşamın iş yaşamı, siyaset gibi temel alanlarında cinsiyet eşitsizliği sorunları süregelmektedir. Bu doğrultuda eğitim kurumlarında uygulamaların yapılması birçok temel değişiklik yaratma potansiyeline sahiptir.

Acar Erdol ve Gözütok (2017) ortaöğretim öğrencileri ile yaptıkları çalışmada ortaöğretim kurumlarında toplumsal cinsiyet ile ilgili bir ders olmadığını belirtmektedir. Geleceğin yetişkini olacak olan ergenlere toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığını eğitim yolu ile kazandırmak gerekmektedir (Acar Erdol ve Gözütok, 2017). Eğitim geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir alan değil toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlandığı bir alan olmalıdır.

5.1.2. Geleneksel Kadın ve Erkek Kalıpyargıları

Katılımcıların uygulama öncesinde kadın ve erkek ile ilgili ifade ettikleri metaforlarda belirgin bir ayrışma görülmüştür. Kadınlara yönelik kullandıkları “ev hanımı, anne, yıldız, süslü, çiçek, hayat” ifadelerine karşılık erkekler için “baba, yiğit, güçlü, kabadayı, kurnaz, delikanlı” ifadelerini tercih etmişlerdir. Bu ifadeler katılımcıların geleneksel kalıp yargılara göre cinsiyet kavramını şekillendirdiklerini göstermektedir. Kadın veya erkek herhangi bir insanda bulunabilecek çeşitli dişil ve eril özelliklerin olmasına rağmen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde dişil özelliklerin kadında, eril özelliklerin de erkekte bulunması beklenmektedir (Uygun, 2011). Erkek gibi kadın olmak bir övgüyen, kadın gibi erkek olmak bir hakaret olarak algılanabilmektedir. Acar Erdol ve Gözütok (2017) ortaöğretim öğrencileri ile yaptıkları çalışmada da öğrencilerin erkeklik kavramını yiğitlik, delikanlılık, üstünlük ve güç ile ilişkilendirdiklerini tespit etmiştir.

En önemli iletişim aracı olan dilin cinsiyetçi olması ve eril özellikleri yücelten bir ayrımcılığa neden olduğu bilinmektedir. Güden (2006) dildeki cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili çalışmasında günlük dil, medya, argo veya atasözleri gibi şekillerde dilde erkek hâkimiyetinin görüldüğünü ifade etmektedir. Bu durumun kadınları ikincilleştirdiğini ve bu ikincilliğin eril dil kullanımı ile yeniden üretildiğini belirtmektedir. Toplum tarafından erkeklerin kadın ile özdeşleşmiş davranışlar göstermesi ayıplanırken, kadınların erkek gibi davranışlar göstermesi gurur kaynağı olmaktadır (Acar Erdol ve Gözütok, 2017). Toplumsal cinsiyete ait kalıplaşmış yargılar ve roller okullar yolu ile örtük program dâhilinde aktararak yeniden üretilmektedir. Cinsiyet temelli düşünce biçimi okul öncesinden başlayarak tüm kademelerde sınıf içi etkinliklerle ve öğretmen tutumu ile düşünce ve davranışları sınırlandıran bir duruma dönüşmektedir. Eğitimde cinsiyet ayrımcılığı sadece kız öğrencileri değil, kız ve erkek tüm bireyleri eğitim süreci ve sonrasındaki deneyimlerinde etkilemektedir. Bu nedenle tüm bireylerin öğrenme ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Mevcut araştırmada erkek ve kız tüm öğrencileri kapsayan bir eylem planı hazırlanarak katılımcılar ile birlikte yürütülen etkinliklerde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini içeren toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılara dikkat çekilmiştir. Uygulama öncesi tanımlamaların aksine yapılan video etkinlikleri sonucunda

katılımcılar kadın için “güçlü, insan, cesaretli, savaşçı, mesleği olan, her şeyi yapabilen” ifadelerini tercih ederken, erkek için “duygulu, sevecen, tatlı biri, insan, kadın ile aynı” ifadelerini tercih ettiği görülmüştür.

Toplumun sahip olduğu kültürün bireylere aktarılması, kısaca kültürleme sırasında aile, okul, arkadaş ve diğer sosyal çevreler etkili olmaktadır. Bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna bakış açısı ve farkındalığı da aile, arkadaş ilişkileri ve öğrenme yaşantılarından etkilenmektedir (Seçgin ve Tural, 2011). Okul bireylerin geniş bir çevre ile etkileşime geçerek hem kimliğini kazanmasını hem de yaşadığı topluma uygun davranışları sergilemesini sağlar (Kırbaçoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011). Öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği algısı, toplumsal cinsiyet rollerine ait görüş ve tutumları, öğrencilerden beklentileri, kız ve erkek öğrenciye karşı davranışları, sınıf içi uygulamaları öğrencilerin davranışlarını şekillendirmektedir (ETCEP, 2016). Bu bakımdan okullar toplumsal cinsiyet rollerine ait kalıplaşmış yargıları öğrencilere aktarmakta, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına zemin hazırlamakta ve örtük program aracılığı ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır.

Ailede başlayan toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi okul ortamında da devam ederek öğrencilerin kalıp yargılara sahip olmasına neden olmaktadır. Kahraman (2010) insanların toplum içinde yetişme sırasında toplumsal cinsiyet davranışlarını öğrendiğini, toplumsal cinsiyetin zaman içinde ve kültürden kültüre değiştiğini ifade etmektedir. Vatandaş (2007) toplumsal cinsiyeti oluşturan ve devam ettiren unsurlar olarak, cinsiyet önyargılarını ve cinsler arasındaki farka ilişkin inançların yer aldığını ifade etmektedir. Toplum kız ve erkek çocukları farklı yönlendirerek, cinsiyete dayalı ayrımcılık ile sonuçta cinsiyet eşitsizliğine onay veren kadın ve erkekler olarak yetiştirmektedir (Kahraman, 2010). Uygulama basamağında izletilen “Bizim Ailede Olmaz” videosunda yer alan aile içinde kız ve erkek çocuğa isim seçimi, kıyafet rengi, oyuncak tercihi, kullanılan dil ve pekiştirilen davranışlar bakımından görülen durumlar cinsler arasındaki farklara ilişkin inançları içermekteydi. Cinsler arasındaki bu ayrımcılığın farkındalığı katılımcıların “kıza hanım hanımcık, erkeğe haylaz, veliahdım dediler”, “Duygu’ya her şeyi pembe, Yiğit’e mavi aldılar”, “oyuncak kamyonu erkeğe diğer pembe oyuncakları kıza verdiler”, “sofrayı kız hazırladı, erkek masada oturdu” şeklindeki ifadelerinde görülmektedir. Araştırmanın gözlem basamağından elde edilen bulgularda “kadınlar da güçlü olabilir”, “erkekler de duygulu olabilir”, “kadın ve erkekler aynı sorumluluğa sahiptir”, “erkekler de ev işi yapabilirler” şeklinde katılımcı ifadeleri görülmüştür. Bu bulgular uygulama etkinliğinin katılımcılarda her iki cinsiyetin de güçlü olabileceği ve toplumda eşit sorumluluklara sahip oldukları şeklinde görüş değişikliği meydana getirdiğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı ile bireylerin toplumsallaşma sürecinde davranışları şekillendirilerek ve toplumun beklentilerini sağlayan bireylerin yetişmesi sağlanarak cinsiyet eşitsizlikleri yeniden üretilmektedir (Sınmaz Uzgan, 2018). Toplumsal cinsiyet eşitliği

farkındalığı oluşturmayı amaçlayan bu eylem araştırmasında katılımcıların kadın erkek sorumluluklarına ait düşüncelerine ilişkin bulgulara geleneksel bakış açısına ait cevaplar görülmüştür. Katılımcıların kadınlar için ev hanımı, ev işlerini yapan ve çocuğuna bakan ifadeleri ile erkekler için işe giden ve ev ihtiyaçlarını karşılayan ifadeleri geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısını yansıtmaktadır. Alanyazında yer alan çalışmalar sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerde bireylerin geleneksel cinsiyet kalıp yargılarına sahip tutum sergileme olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Mevcut araştırmanın yapıldığı katılımcı grup sosyoekonomik düzeyi düşük olan aile yapısına sahiptir. Bu nedenle öğrencilere kazandırılacak toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı bireylerin gelecek yaşantıları açısından önem taşımaktadır. Varol ve diğerleri (2016) tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algı düzeyi ve bununla ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi amacı ile gerçekleştirdikleri çalışmalarında, öğrencilerin sosyoekonomik özelliklerden kaynaklanan cinsiyet eşitliği algı düzeyleri farklarını azaltacak ve cinsiyet eşitliği algısını geliştirecek eğitimlerin olması gerektiğini tespit etmiştir. Ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirilen bu çalışma da okulların toplumsal dezavantajların azaltılması konusunda etkili bir mekanizma olabileceğini göstermektedir.

Bora'ya (2011) göre yuvanın bekçiliğini kadın yaparken, erkekler ev geçimini sağlayarak cinsiyete dayalı bir iş bölümü ve buna bağlı olarak ekmek kazanan erkek tipi ile ev hanımı kadın tipi toplumda geçerli olmaktadır. Esen (2013) cinsiyet eşitsizliklerini en aza indirmek için toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığı ve farkındalığı kazandırmak gerektiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda hizmet öncesi öğretmen eğitiminde toplumsal cinsiyet duyarlılığı geliştirmek adına yaptığı çalışmasında katılımcıların eşitsizlikleri olumlayıcı yaklaşımlarının, eşitsizlikleri olumsuzlayıcı yaklaşım kategorisine dönüştüğünü açıklamaktadır. 6. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen bu çalışmada da eylem planı uygulamasından sonra görüşlerin kadın ve erkeklerin aynı sorumluluklara sahip olabileceği yönünde değiştiği görülmüştür. Örneğin katılımcı cevapları içerisinde kadınların hem araba tamiri yapıp hem bulaşık yıkayabileceği gibi erkeklerin de hem şoför olup hem çocuk bakabileceği gibi ifadeler yer almaktadır. Bu bağlamda uygulanan eylem planı ile cinsiyet eşitliği ile ilgili olumlu bir tutum değişimi sağlandığı söylenebilmektedir.

5.1.3. Sosyal Rollerde Kadın ve Erkek

Araştırmada katılımcı öğrencilerin sosyal yaşamları içinde karşılaştıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili yaşantıları da incelenmiştir. Durum tespiti basamağında kullanılan anket formunun ikinci bölümünde çeşitli cinsiyet rolleri ve toplumsal iş bölümünü içeren sorular ile öğrencilerin hazırbulunuşlukları tespit edildikten sonra uygulama basamağında cinsiyet rolleri ile ilgili videolar izletilmiştir. Videolarda kadın ve erkek için eğitim alma, meslek seçimi, ev

işleri, dış görünüş gibi konularda toplumsal kalıp yargılara değinilmektedir. Video etkinliği sonrasında elde edilen günlük formlarda ve gözlem basamağında tekrarlanan anket formu ile öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik bakış açılarındaki değişime ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Sosyal yaşam içinde kız ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlara ilişkin katılımcı görüşlerini belirlemek için anket formunda “Kimler yemek yapabilir?”, “Kimler siyasetçi olabilir?”, “Kimler futbol oynayabilir?” gibi sorular ile “Piknik gibi eğlenmeye gidilen yerlerde kadınlar yemek ve sofrayı hazırlarken erkeklerin top oynayıp denize girmesi haksızlıktır”, “Sadece erkek çocuklar oyuncak kamyon oynayabilir”, “Kız çocukların okula gitmesi erkek çocuklar kadar gerekli değildir” gibi ifadelerle yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre sosyal yaşam alanlarında toplumsal cinsiyet farkındalığına ilişkin öğrenci görüşlerinde eşitlikten yana olumlu değişim olduğu söylenebilmektedir. Öğrencilerin en fazla ayrımcılık yapılan alan olarak ev içi rolleri gördüğü tespit edilmiştir. Bu durum aile içindeki cinsiyete yönelik geleneksel tutumların toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde etkili bir mekanizma olduğunu göstermektedir.

Video etkinliğinden sonra günlük formlarda öğrencilere yöneltilen “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde “Bir yere gitmişim. Orada kızlar sofrayı topluyordu, erkekler toplamaz dediler” “Zeynep halamın bir mesleği vardı fakat evlendikten sonra eniştem çalışmasına izin vermedi, sanırım kadın çalışamaz diye düşündüğü için” “Kadın çalışmak istiyor, dizini kır otur çokluk çocuğun var diyorlar” “Bizim eve misafir geliyor ve erkekler daha iyi kızlar okumaz okutmayın, erkekler daha iyi yapar diyor” “Ablam spor yapmak istiyor, bunun için dışarı çıkacak ama babam izin vermiyor” vb. ifadelerine rastlanmıştır. Eylem planı doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalarda öğrenci günlüklerinden elde edilen ifadelerden de anlaşıldığı üzere toplumsal cinsiyet rollerinin sosyalleşme sürecinde rol modelleri aracılığıyla öğrenildiği görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği insan hakları alanında önemli bir konu olmakla birlikte; kadın ve erkeğin kamusal alan ve özel alana eşit şekilde katılmalarını ifade etmektedir (Acar, Erdol ve Gözütok, 2017). Toplum içerisinde yaşayan bireyler, istediği şekilde hareket etmemekte ve kültürel yapıya uygun davranışlar sergilemektedirler (Ersoy, 2009). Aile başta olmak üzere toplumsal kurumlarda toplumsal cinsiyet rolleri öğrenilmekte ve bu şekilde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitsizlikler doğallaşıp meşrulaşmaktadır (Baydur ve diğerleri, 2016).

Toplumlarda biyolojik farklılıklar kültürel yapı ile değerlendirildiğinde kadın ve erkeğin hangi davranışları yapması gerektiği ya da hangi haklara sahip olması gerektiği gibi bazı toplumsal beklentilerin yer aldığı görülmektedir (Günay ve Bener, 2011). Son 20-30 yılda toplumsal cinsiyet eşitliği adına çalışmalar yapılmasına ve oldukça yol alınmasına rağmen mevcut durum hala istenilen düzeyde değildir. 2017 Dünya Ekonomik Raporunda ülkemizde cinsiyet eşitsizliğinin geçmiş yıllara göre arttığı belirtilmektedir (Solak, 2017). Aktaş (2013) sosyo-

kültürel yapılarda belirli kimliklerin kadın ve erkek cinsiyetine bağlı oluşturulduğunu ve ataerkil değerlerin içselleştirildiğini ifade etmektedir. Cinsiyet eşitsizliği toplum genelinde ve okullarda devam etmekte olmakla birlikte, eğitim bu eşitsizliğin ortadan kalkmasında önemli bir yer tutmaktadır.

Toplumdaki cinsiyetçi iş bölümünde kadın ve erkekler farklı işlerden sorumludur. Kadınlar aile ve ev içindeki ücretsiz işlerden sorumlu iken erkekler kamusal alanda değer ifade eden işlerden sorumludurlar (Kılıç, 2013). Toplum erkeğe evin geçiminden sorumlu olmak kadına ise iş hayatında aktif olmamak ve ev içi işlerden sorumlu olmak gibi roller yüklemektedir (Sis Çelik ve diğerleri, 2013). Kadınlar eril toplumlarda bulundukları toplumun özelliklerine göre ve en yaygın olarak ev içi alanlarda tanımlanmışlardır (Temel ve diğerleri, 2006). Aktaş (2013) kadın ve erkek arasındaki geleneksel iş bölümüne bağlı kadın-erkek rollerinin kız ve erkek çocukların cinsiyetçi roller ile yetişmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Bu durum araştırma sırasında toplumsal cinsiyet kavramı ile karşılaşmadığını ifade eden öğrencilerin ev işleri konusunda eşitlikçi olmayan bir bakış açısı ile düşüncelerini ifade etmeleri şeklinde kendini göstermiştir.

Dedeoğlu (2000) toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında kadın ve erkeğin arasındaki farklılığın sadece biyolojik farklılık olmadığını, sosyo-kültürel değerlerin oluşturduğu farklılık olarak ifade etmektedir. Kadın ve erkeğe ait kişilik özellikleri ve roller toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar cinsiyet özelliklerinden dolayı güçsüz olarak kabul edilmekte ve kalıp rollere sokularak, toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı ikinci plana itilmektedir (Dilaveroğlu, 2013). Toplumumuzda var olan cinsiyete dayalı iş bölümü kadın ve erkeğin eşit olarak görev paylaşımı değil, kadınların aleyhine eşitsizlik anlamına gelmektedir (Bora, 2011).

Kadın çalışıyor olsa bile yaptığı iş ile değil toplum tarafından atfedilen rollere göre değerlendirilmekte ve bu roller “annelik” ve “eş” olmak üzere tüm hayatı boyunca devam eden roller olmaktadır (Temel ve diğerleri, 2006). Araştırmanın katılımcı grubu da bu doğrultuda ev işlerinin cinsiyeti olduğunu ve çoğunlukla kadınlar tarafından yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Karagöz (2016) görsel sanatlar dersi alan katılımcıların zihinlerinde oluşan görsel imgeler aracılığı ile toplumsal cinsiyet algılarını belirlemeye yönelik çalışmasında bu durumu desteklemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri değişmez olmayıp, direnç kadar değişim de toplumsal bir olgu olduğundan ve planlanan değişimlerin direnci azaltarak değişim süresini kısalttığı bilinmektedir (Karagöz, 2016). Bu bağlamda mevcut çalışmada toplumsal cinsiyet ayrımcılığını toplumsal cinsiyet eşitliğine dönüştürmeye yönelik, var olan direnci azaltmak ve değişim süresini kısaltmak için eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planı uygulamasından sonra katılımcı grubun ev işleri ile ilgili cinsiyetçi tutumunun toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde değiştiği gözlenmiştir. Örneğin evi temizlemek, ütü yapmak, yemek yapmak gibi ev işlerinin

çoğunlukla kadınlara ait olduğu düşüncesi yerine hem kadın hem erkeğin yapabileceği düşüncesi yönünde değişme meydana gelmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri çocukluğun ilk dönemlerinde oluşmaya başlayarak, yaşamın diğer dönemlerinde gelişir ve yetişkinlik döneminde ortaya konur (Güldü ve Ersoy Kart, 2009). Çocukluk ile yetişkinlik arasını kapsayan geçiş dönemine ergenlik denmektedir (Ercan, 2001). Ergenlik döneminin gelişim görevleri arasında bir meslek seçme ve hazırlanma, yetişkin statüsüne erişme ve kişisel değer duygusu geliştirme yer almaktadır. Ergenlik döneminde kimlik oluşumu süreci ile birlikte bilişsel gelişim hızlanmaktadır (Akçan Parlaz ve diğerleri, 2012). 6. sınıf ergenliğin başlangıcı erinlik dönemini kapsamakta ve ergenliğe geçişte önemli bir dönemdir. Bu yaş grubunda kalıp yargıların edinilmesi ve aktarılması oldukça fazladır. Bu dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının oluşturulması önem kazandığından, kalıp yargılar ile ilgili oluşturulacak ön yargıların yıkılarak ayrımcılık yerine eşitlik farkındalığı oluşturulabilmektedir.

Kadın ve erkeğin tamamen farklı iki insan kategorisinde olduğu düşüncesi iki cinsiyetin uğraş ve eğilimlerinin de farklı olacağını beraberinde getirmektedir (Bora, 2011). Bireylerin toplumsallaşma sürecinde en önemli yere sahip olan aileden sonra okullar ikinci önemli faktör olarak rol ayrışmasını sağlamlaştırmaktadır (Vatandaş, 2007). Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için eğitimcilerin de bu farkındalığa ve duyarlılığa sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın yetişkin eğitimi veya hizmet içi eğitimler şeklinde eğitimcilere de uygulanması önerilmektedir. Var olan süreçte öğretmenlere ve öğretmen adaylarına konu ile ilgili eğitimler verilmelidir. ETCEP sonucunda yayınlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzunda yer alan okullardaki iyileştirmelerin yapılarak denetiminin sağlanması gerekmektedir. Bu standartların yerine getirilmesi için okullarda personele toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı eğitimi verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

5.1.4. Çalışma Hayatında Kadın ve Erkek

Ülkemizde kadınlar cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığa maruz kalmakta ve sorunlar ile karşılaşmaktadır. Geleneksel toplumlarda cinsiyete dayalı iş bölümünde kadının yeri evi, rolü ise eş ve anne olarak tanımlanmaktadır (Uygun, 2011). Bu durum kadınların çalışma yaşamına katılmasına engel oluşturmaktadır. Kadınlardan öncelikle geleneksel rollerini yerine getirmeleri beklenmekte, iş yaşamındaki rolü ve mesleki başarıları ikinci planda kalmaktadır (Uygun, 2011). Araştırmanın durum tespiti basamağında katılımcılardan “Bana göre kadın demektir. Çünkü” ifadesinde yer alan boşlukları doldurmaları istenmiştir. Verilen cevaplardaki ifadelerin genel olarak kadınların ev hanımı olduğu ve ev işleri yaptığı yönünde olduğu görülmüştür. Ayrıca “Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır?” sorusuna

karşılık verilen cevaplar “yemek yapma, çocuk bakma, evini temizleme” ifadelerini içermektedir. Kadınların meslek sahibi olarak çalışabileceği ve farklı bir iş yapabileceği ile ilgili bir ifadeye rastlanmamış olması öğrencilerin geleneksel kalıp yargılara sahip olduklarını göstermektedir. Bu durumun katılımcı grubun aile yapısının sosyoekonomik düzey olarak düşük olması ve annenin bir mesleğe sahip olmaması ile ilgili olduğu da düşünülmektedir.

Sosyo-ekonomik kalkınma da kadınların aktif rolleri bulunmaktadır. Kadınların işgücü piyasasına katılması kalkınma sürecini olumlu etkilediğinden kadın istihdam politikalarının önemi artmaktadır (Parlaktuna, 2010). Bora (2011) kadınların meslek sahibi olsalar bile asıl görevlerinin ev ile ilgili olanlar olarak görüldüğünü, örneğin siyaset gibi tam zamanlı işlerin kadınlara uygun olmadığına düşünülmesinin kadınların yaşamını ve çalışma hayatını sınırlandırdığını ifade etmektedir. Kadınların üst düzey pozisyonlara gelebilmesi için mücadele etmesi gerekmekte ve girişimci olabilme ihtimallerinin ise çok düşük olduğu görülmektedir. Kadın istihdamı bakımından ülkemiz dünya ülkelerine bakıldığında oldukça geride kalmaktadır (Karabıyık, 2012). Karabıyık (2012) 2000-2010 yılları arasında düşen kadın istihdamı konusunda uygulanan politikalara rağmen, kadın iş gücünün yetersiz olduğunu ifade etmektedir. Mesleki alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinde hedef odaklı rehberliğin yapılması ve yerel politikaların kültürel değişimi sağlayacak şekilde olması gerekmektedir (UNDP, 2020).

Meslekler ile ilgili toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlanması için katılımcı öğrencilere eylem planı dâhilinde uygulama basamağında videolar izletilmiş ve öğrencilerin günlük form doldurmaları talep edilmiştir. İzletilen video içeriklerinde kadınların farklı mesleklere sahip olabileceği, ekonomik hayata katkı sağlayabileceği, iş yaşamında kadınların karşılaştığı zorluklar ve ev işleri ile çocuk bakımının kadın erkek her birey tarafından yapılabilmesi ile ilgili temalar yer almaktadır. Video izlenmesi etkinliğinden sonra günlük formda “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen bulgularda “Ayşe teyzem uçakta hostes babası bu işi yapamayacağını düşündü ve onu işten aldı, ama o 2 yıl sonra tekrar çalıştı ve bu işi çok iyi yaptı”, “iş görüşmesinde patron erkeğe erkekleri seçiyor”, “kadınları daha az işe alıyorlar, erkeklerin daha iyi yapabileceklerini düşünüyorlar, kadınlar da erkekler kadar iyi iş yapabilirler”, “erkekler daha çok iş bulurken kadınlar daha az iş buluyor” gibi ifadeler katılımcıların gündelik yaşamlarında mesleki ayrımcılığa maruz kalınan durumlar ile karşılaştıklarını göstermiştir.

Cinsiyet ayrımcılığı toplumdaki tüm bireyleri etkilemektedir. Kadınların toplumsal statülerini olumsuz etkileyen ayrımcılıklar, kadınların toplum içerisinde istenilen statüye ulaşamamasına, birçok alanda erkeklerin gerisinde kalmasına neden olduğundan cinsiyetler arası eşitsizlikleri ortaya çıkarmaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2009). Öngen ve Aytaç (2013) bireysel cinsiyet algısının toplumsal cinsiyet algısını oluşturduğunu ve bu algının kadın ve erkeğin toplumsal hayata katılımındaki görünürlüğü etkilediğini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet

toplumda sadece kadının değil erkeğin de konumunu belirleyen bir kavramdır (Öngen ve Aytaç, 2013). Mevcut araştırmada bir katılımcı bu duruma ilişkin tespitini “bir filmde adam çocuk bakıcısı olmuştu ama kimse ona iş vermiyordu, ön yargılı davrandılar” şeklinde ifade edilmiştir.

Demokratik toplumlarda toplumsal cinsiyet eşitliği insan hakları kapsamında yasalarda yer almakta ve birçok kurum ve kuruluş tarafından cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çalışmalar yapılmaktadır. UNDP Türkiye (2020) dergisinde toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin birbirine benzemesi değil, kişisel hakların, sorumlulukların ve fırsatların kadın ve erkek olarak doğmuş olmalarına göre belirlenmemesi anlamına geldiği şeklinde açıklanmaktadır. UNESCO toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili eylem planında kadınların sosyo-ekonomik bakımdan güçlendirilmesine ilişkin politikaların düzenlenmesini öngörmektedir (Dinçer Akmeşe, 2015). Kocacık ve Gökkaya (2005) ülkemizde yasalardaki eşitlikçi hükümlere rağmen kadının sosyal, kültürel ve ekonomik engeller nedeniyle iş gücüne katılımının engellendiğini ifade etmektedir. Biyolojik cinsiyeti ile dünyaya gelen bireyler sosyal yapılandırma içinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile karşı karşıya kaldığından, ekonomik kaynaklardan da eşit bir şekilde yararlanamamaktadır (Turan ve diğerleri, 2011). Bu bağlamda değerlendirildiğinde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına kadın ve erkeklere eşit sorumluluklar düşmektedir.

Yapılan araştırmalarda kadınların meslek seçimi konusunda erkeklere göre dezavantajlı olduğu görülmektedir. Toplumda algılanan cinsiyet rollerine uygun olarak meslekler şekillenmektedir (Karabekmez ve diğerleri, 2018). Uygulama basamağında katılımcılardan elde edilen günlük formlarda meslek seçimi ile ilgili olarak “cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sadece 1 kadın aday vardı”, “annemin kuzeni kadın olduğu halde halter kaldırıyor”, “kadınlar berber, taksici, muhasebeci olabilir”, “kadın işletmeci olabilir”, “günlük hayatta bir kadının lokantada garson olarak çalışmak istediğini ama çalışmadığını gördüm” ifadeleri yer almıştır. Bu ifadeler meslek tercihlerinde toplumsal kalıp yargılarının katılımcıların dikkatini çektiğini göstermektedir. Video etkinliği sonrasında günlük formda “Video ile ilgili düşüncelerin, olmasını istediğin veya olması gereken durumlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya yönelik “kadının bir mesleği olmalı”, “kadınların da çalışma hakkını kullanmalarını istiyorum”, “toplumsal kalkınmayı sağlamak için kadının da hayatta ekonomiye destek sağlaması gerekir”, “kadınlar da milletvekili, belediye başkanı, vali mesleklerini yapabilirler” cevaplarının verildiği görülmüştür. Bu ifadeler katılımcıların çalışma hayatında toplumsal cinsiyet eşitliği olması gerektiğine yönelik farkındalık geliştirdiğini göstermektedir.

Kadınlar cinsiyet rollerine uygun, ataerkil normların belirlediği roller doğrultusunda meslek seçimi yapmaktadır (TÜSİAD, 2008). Mesleklerin cinsiyete göre ayrışması yazılı bir kurala göre değil, pratikle ve geleneklere bağlı olarak gerçekleşmektedir (Sınmaz Uzgan, 2018). Meslek seçimlerinde, mesleğe giriş ve terfi süreçlerinde, alınan ücretlerde cinsiyete bağlı ayrımcılık görülmektedir (Alparslan, Çetinkaya Bozkurt ve Özgöz, 2015). Alparslan ve diğerleri (2015)

biyolojik farklılıklar dışında toplum yaşamında kadın ve erkeklerin algılanmalarını sosyal cinsiyet olarak ifade ederken, iş görenlerin cinsiyete bağlı ayrımcılığını açık cinsiyet ayrımcılığı olarak ifade etmektedir. Bu durumun değiştirilebilmesi için mesleklerin cinsiyet temelli değil, bireylerin ilgi ve becerilerine göre seçilmesi toplumsal alışkanlıkların değişmesi gerekmektedir (Sınmaz Uzgan, 2018). Günay ve Bener (2011) geleneksel olarak sorumlulukların ailede cinsiyete göre paylaşıyor olduğunu fakat modernleşme ve küreselleşme gibi etkiler ile bu durumun hızla değiştiğini ifade etmektedir. Modern koşullarda kadınların eğitim durumlarında yükselme ve çalışma hayatına katılması ile kadınların geleneksel rollerinde değişimler meydana gelmektedir (Ersoy, 2009). Aynı zamanda modern toplumlarda kadınların iş hayatında erkekler ile benzer işler yapması cinsiyet rollerinin yakınlaşmasına neden olmaktadır (Ersoy, 2009). Günay ve Bener'e (2011) göre eşlerin eğitim düzeylerinin yükselmesi, sosyo-ekonomik düzeyin artması aile içindeki kadın-erkek rollerinin daha eşitlikçi yönde değişmesini sağlamaktadır.

Kahraman'a (2010) göre kadına yönelik eşitsizlikler güç yolu ile zoraki değil de, toplumda normalleştirilmiş bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Otaran (2003) eğitimin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi raporunda, ülkemizde her iki cinse eşit fırsatlar verilmesinin baz alınarak öğretim programının her iki cinsiyet açısından uygun olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Ancak kızlara karşı var olan cinsiyet ayrımcılığını önleyebilmek ve kültürümüzdeki cinsiyet ayrımının üstesinden gelinebilmesi için özel ögeler bulunmamaktadır (Otaran, 2003). Ülkemizde ilköğretim düzeyinde eğitime erişimde cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması sağlanmış olsa da ortaöğretim düzeyinde eğitime devam etmeyen kız öğrencilerin oranı yüksektir (Özaydınlık, 2014). Ortaöğretim ve yükseköğretime erişimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının toplum genelinde benimsenmesini sağlayacaktır.

Uluslararası alanda CEDAW taraf devletlerinin gerçekleştirmesi gereken bazı yükümlülükler bulunmaktadır. CEDAW İnsan Hakları Sözleşmesine taraf devletlerin ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklardan kadın ve erkeklerin eşit yararlanması gerektiğini vurgulamaktadır (CEDAW, 2019). Ülkemiz CEDAW taraf devletlerinden olduğundan Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü tarafından bu uluslararası anlaşmanın maddelerinin pratikte uygulanması ve ilerlemenin her dört yılda bir Birleşmiş Milletler'e rapor edilmesi gerekmektedir (Taşkın, 2004). Kadının güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için eğitim, sağlık, istihdam alanlarında politikalar geliştirilmesi, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve analizinin yapılması gerekmektedir (Kahraman, 2010). Uçan ve Baydur (2016) ulusal ve uluslararası alanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesi için öncelikli olarak kadınların eğitim ve istihdam alanlarının arttırılmasının gerektiğini ifade etmektedir. Bu çalışmaların uluslararası alanda yükümlülüklerin yerine getirilerek raporlaştırılmasını sağlamak için değil, toplumda benimsenerek toplumsal dönüşümün sağlanması için yapılması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine geleneksel bakış açısı kadınların statüsünün toplumda istenilen seviyede olmamasına neden olmaktadır (Vefikuluçay ve diğerleri, 2007). Doğan (2013) toplumsal cinsiyet eşitliğinin kamu alanında sağlanabilmesi için mevcut kurumların iyileştirilmesine ve yeni kurumlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Ülkemizde kadınlar ile ilgili uluslararası antlaşmalara imza atılması, Kadın Statüsü Sorunları Genel Müdürlüğü'nün kurulması, kadınıla ilgili dernek ve kurumların artması gibi gelişmeler olsa da kadın toplumda hala istenilen statüde görülmemektedir (Vefikuluçay ve diğerleri, 2007). Bu nedenle hem ulusal hem yerel düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Kadın - erkek eşitliğinin toplumsal kalkınma sorunu olarak algılanması amacıyla farkındalık sağlama KSGM'nin görevleri arasında yer almaktadır (Doğan, 2013).

UNESCO 2008 - 2013 yılları arasında belirlediği yol haritası ve 2014 - 2021 yılları arasında gerçekleştirmeyi hedeflediği etkinlikleri Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı olarak devam ettirmektedir. Feodal toplumlardaki ataerkil yapının getirdiği geleneksel anlayışların yerine, çağdaş uygarlık düzeyinin temsil edildiği toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun toplum yapısına geçiş gerekmektedir (Dinçer Akmeşe, 2015). Vatandaş (2011) toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyet rollerinin algılanması ile ilgili yaptığı araştırmasında kadının ev dışı iş hayatına atılmasının süreci değiştirecek en önemli faktör olarak görmek ile beraber, ev içi iş bölümü ile ilgili pek bir değişiklik olmadığını ifade etmektedir. Sadece kadın farkındalığı değil erkeklerin de bu konuda duyarlılık kazanması ve eğitilmesi toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önem kazanmaktadır (Alisbah Tuskan, 2012).

Dünyanın her yerinde kadınların ekonomik imkanlara ve fırsatlara erişiminin engellendiği, ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde bir yaptırım aracı olarak kullanıldığı şiddet biçimine ekonomik şiddet denilmektedir (Cangürkan ve Coşar, 2009). Kadınların maruz kaldığı ekonomik şiddetin ortadan kalkması için kadınların bilinçlendirilmesi ve eğitim seviyesinin yükseltilmesi yanında mevcut geleneksel yapının eşitlikten yana yeniden inşaa edilmesi gerekmektedir (Gökkaya, 2011). Koçum (2013) geleneksel toplum kurallarının eşitsizliği yeniden üretmesi nedeniyle, yerel hizmet ve siyasette kadın - erkek eşitliğinin sağlanmasının zor olduğunu belirtmektedir. Karabıyık (2012) kadın istihdamının düşük düzeyde olmasının kadınların üretkenliğinin önünde engel oluşturduğunu ve sosyal kalkınmayı imkansız hale getirdiğini belirtmektedir. Uluslararası kuruluşların kabul ettiği sözleşme kararlarının yaptırım gücü sınırlı olduğundan, kadın - erkek eşitliğini sağlamaya yönelik gerçekçi çabalar ulusal hükümetlere ve yerel kuruluşlara düşmektedir (Koçum, 2013). Uluslararası alanda ülkemizin taraf olduğu sözleşmelerin pratikte uygulamalarının arttırılması gerekmektedir.

5.1.5. Oyun ve Oyun Kültürü

İnsanlık tarihinin en eski sosyalleşme araçlarından olan oyun, toplum ile iç içe olduğundan kültürün aktarılması ve kültürlenmenin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir (Gülsoy, 2019). Toplumun cinsiyet kültürünün yeni nesillere aktarılmasında da oyunların önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Araştırmanın uygulama basamağında video etkinliğinden elde edilen günlük formlardaki bulgular arasında oyun kültürü ile ilgili “Kız ve erkek beraber oynarken ikisini ayırdılar” ve “Oyuncak kamyonu erkeğe diğer pembe oyuncakları kıza verdiler” şeklinde katılımcı ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadeler aile içinde sosyalleşme sırasında ebeveynlerin cinsiyetçi ayrımlar yaptığını katılımcıların tespit ettiğini göstermektedir. Ebeveynlerin çocuklara cinsiyete uygun oyuncaklar alarak onları cinsiyetlerine uygun oyunlar oynama konusunda etkiledikleri bilinmektedir. Çocukların yeteneklerini açığa çıkarma fırsatı bulabilecekleri ortamlar oluşturmak adına ailelerin bilinçlendirilmesi ve çocukların androjen cinsiyet rolünü kazandırmaya teşvik edilmesi gerekmektedir (Kahraman ve Başal, 2011).

Ortak değerler üzerinden bireyler arasında bir bağ oluşturan kültürün aktarılmasında oyun ve oyuncakların rolü yadsınamaz. Bu nedenle insan yaşamında önemli bir yere sahip olan oyunların toplumsal kültürü nasıl aktardığının incelenmesi önem kazanmaktadır (Özyürek, Tezel Şahin ve Gündüz, 2018). Kahraman ve Başal (2011) bireylerin kişilik ve becerilerini ortaya çıkarmada önemli işlevleri olan oyun ve oyuncakların, toplumsallaşma sırasında bir mekanizma ve araç olduklarını belirtmektedir. Özyürek ve diğerleri (2018) oyunların özü, kuralları ve geleneğinin kolay kolay değişmemesi nedeniyle toplumsal cinsiyet rollerini aktardığını ve bu nedenle incelenmeleri gerektiğini ifade etmektedirler. Eylem araştırmasının uygulama basamağında izlenen videolardan sonra günlük formda katılımcılara “Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?” şeklinde yöneltilen soruya karşılık “arkadaşlarım bir ara benimle oynamadı bende kızlara yakar top oynayabilir miyim? dedim, ama onlar sen git futbol oyna dediler”, “okulda bazı derslerde top oynuyoruz ve bazı kızların top oynamasını istemiyoruz”, “kuzenim ve arkadaşları top oynuyordu, bende oynayabilir miyim? deyince kızlar futbol oynamaz dediler, çok kırıldım”, “kadının kızı var, kızına bebek alıyor ama kızı araba, uçak gibi şeyler istiyor”, “günlük hayatta pembe bir oyuncakla oynayan erkeklerle dalga geçtiklerini, ona güldüklerini gördüm”, “sınıfta takım kurarken erkekler hep erkek almayı planlıyor” ve “ip çekme yarışı yaparken kızlar hep kızları seçiyor” ifadelerinin yer aldığı görülmüştür. Bu ifadeler katılımcıların gündelik yaşamlarında cinsiyet ayrımı ile karşılaştıklarını göstermektedir. Aynı zamanda cinsiyet ayrımcılıklarının okul ortamında sosyalleşme sırasında da görüldüğü ifade edilmektedir. Bu durum eğitim ortamlarında cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretildiğini göstermektedir.

Toplumsallaşmanın bir parçası olarak cinsiyet kalıp yargıları eğitim materyalleri aracılığıyla da öğrenilir, aktarılır ve değiştirilebilir. Yaylı ve Kitiş Çınar (2014) Türkçe ders kitaplarında inceledikleri görsellerde erkek çocukların daha çok dış mekan oyunlarında, kızların

ise dış mekan oyunları yanında daha çok evcilik oyunu ile ev içi mekanda resmedildiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca oyun nesnesi olarak erkeklerin kılıç, uçurtma vb. araçlar ile kızların ise bebek oyun aracı ile resmedildiğini ifade ederler (Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Bu durum basılı yayınlarda da oyun ve oyuncaklar aracılığı ile geleneksel toplumsal cinsiyet özellikleri ve rollerinin aktarıldığını göstermektedir.

Katılımcılarda toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlamayı amaçlayan bu eylem araştırmasında uygulama sonrasında günlük formda “Video ile ilgili düşüncelerin, olmasını istediğin veya olması gereken durumlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya karşılık “kız ile erkeğe ayrımcılık yapılıncı bu durum çocukları olumsuz etkiler, bu yüzden çocukların oyunları da ayrıma giriyor, bütün sıkıntı aslında ailelerin yaptığı ayrımcılıkta”, “kızlar da erkeklerin yaptığı şeyleri yapsın, erkekler de kızların yaptığı şeyleri yapsın istiyorum”, “oyunlarda kız erkek ayrımı yapmak doğru değil, kızlar futbol oynayabilir, erkekler ip atlayabilir”, “oyunun cinsiyeti olmaz yani” ve “kızlar bizimle maç yapmak istediklerinde onlara izin vermeliyiz” şeklindeki katılımcı ifadeleri yer almaktadır. Bu cevaplar katılımcılarda cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık geliştiğini göstermektedir. Öğrencilerin sosyalleşmesi sırasında önemli bir yer tutan oyun kültürü ile cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretildiği ortaya çıkmaktadır. Eğitim ortamlarının uygun düzenlenmesi ile öğrencilerde toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını oluşturulabilecektir.

5.1.6. Medyadan Yansımalar

Toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir alan olarak medya karşımıza çıkmaktadır. Sosyal öğrenme kuramında bireylerin cinsiyet rollerini öğrenmesinde kitle iletişim araçları, sosyal medya ve yazılı basının önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Mevcut araştırmanın uygulama basamağında öğrenci günlük formları incelendiğinde bu duruma ilişkin bulgular elde edilmiştir. Katılımcılar uygulama etkinliği videolarından sonra günlük formunda “dizide görmüştüm kadın hamileydi hep kızına bebek falan alıyordu, kız araba oynamaz diyordu”, “televizyonda hep erkeklerin futbolunu paylaşıyorlar, kızlarınkini değil” ve “empati ile ilgili okuduğum bir paragrafta bir iş adamı vardı ve patronu değişiyor, kadın patronu oluyordu, tanımadan yargılıyordu” ifadeleri ile medya araçlarında geleneksel cinsiyet rolleri ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Medya, geleneksel rolleri aktarabileceği gibi cinsiyet eşitliği farkındalığının sağlanabilmesi için de önemli bir alan olabilmektedir. Dünyanın farklı ülke ve toplumlarında farklı derinliklerde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri yaşanmakta ve kadının sosyal hayatta karşılaştığı tüm eşitsizliklerin temelinde bu durum yer almaktadır (Bingöl, 2014). Bingöl (2014) toplumumuzda kadını ayarıştıran toplumsal cinsiyetin varlığını yüzyıllar boyunca süregelen toplumsal kültürün genel yapısı ile birlikte değerlendirmek gerektiğini belirtmektedir.

Kültürlerin kabul ettiği cinsiyet kimlikleri toplumun kadına ve erkeğe verdiği rollerden oluşmakta, cinsiyete kodlanan davranışları ifade etmektedir (Yılmaz, 2007). Aile, öğretmenler, kitle iletişim araçları gibi faktörler bireyin sosyalleşmesini sağladığı gibi kişinin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını benimsemesinde de etkili olmaktadır (Seçgin ve Tural, 2011).

Medya egemen ideolojinin yayılmasını sağlayabilecek ve hedef kitlenin ihtiyaçlarından bağımlılık oluşturabilecek güce sahiptir. Sosyal yaşamda eşitliğin sağlanması ve kadının toplumsal statüsünün yükseltilmesi için toplumun cinsiyet eşitliği bakımından bilinçlendirilmesi gerekmektedir (Vefikuluçay ve diğerleri, 2009). Kadın cinsine yönelik pasiflik, savunma, korunma ve sakınma üzerine olan davranışlar toplumsal cinsiyet ayrımında kadına yönelik yaptırımlardır (Bingöl, 2014). Kadın medyada fiziki görünümü ile ön planda olup, üretim ve kişilik anlamında edilgen konumda gösterilmektedir (Yılmaz, 2007). Yılmaz (2007) reklamlarda toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmasında kadınların kitle iletişim araçlarında çokça rastlanan imgeleri olarak, ev içi rollerle ilgili olanlar ve cinsellikle ilgili olanlar şeklinde ikiye ayrılabilirliğini ifade etmektedir. Hülür ve Kalafat Çat (2018) televizyonlardaki gıda reklamlarında kadın imgesini inceledikleri araştırmalarında kadın dünyasının evinde, çocukları ile, eşiyle ve ev işleri ile sınırlı tutularak erkek egemen ideolojinin pekiştirildiğini ifade etmektedir. Karaaslan Şanlı (2011) orta sınıf kadınlığın yüceltildiği bir alan olarak gördüğü reklamların, kadınların yaşamlarını ev ile ilişkilendirerek mutlu ev kadını gereksinimlerini yenilediğini ileri sürmektedir.

Eylem araştırması uygulama basamağında öğrenci günlüklerinden elde edilen ifadelerde televizyon programlarındaki cinsiyetçi durumların katılımcılar tarafından algılandığı anlaşılmaktadır. Çalışma sırasında katılımcılar haber, dizi ve filmlerde rastladıkları toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili durumları günlük formlarda belirtmişlerdir. Bu duruma “bir haberde kadın lastik dükkânında çalışıyordu, içeri giren erkekler usta nerede diye sorduğunda benim diyordu, bazıları kadından usta olmaz diyerek çıkıp gidiyormuş” ve “kadınlar da erkeklerin yaptığı işleri yapabilir, bir filmde adam kızlarını güreşçi olarak yönlendirmişti” katılımcı ifadeleri örnek olarak verilebilir. Teknolojinin gelişmesi telefonların bilgisayar gibi her ortamdan internete bağlanabiliyor olmasından kaynaklı olarak, medya denilince ilk akla gelen tv, radyo, gazete ve internet gibi kitle iletişim araçlarının etki alanı genişlemiştir (Özdemir, 2010). Demiray ve Dünder (2018) kitle iletişim araçlarının toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşumunda önemli bir işlevi olduğunu düşünmektedir. Çocuklara yönelik televizyon kanallarındaki reklamları çocuklara sundukları toplumsal cinsiyet kimlikleri açısından inceledikleri çalışmalarında reklamlardaki görsel unsurların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirdiğini tespit etmişlerdir. Medyanın etkisi toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda görüşlerin belirlenmesi ve topluma duyarlılık kazandırılması için kullanılmalıdır.

Yiğitel (2009) ergenlik dönemindeki çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmede görsel sanatlar dersinin önemi üzerine yaptığı çalışmada, sorunları çözmede ve öğrencilerin iç

dünyalarını yansıtmada sanat etkinliklerinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca çocuklar görseller aracılığı ile kendisini, çevresini, insanları ve doğayı daha iyi algılayarak anlamaktadır (Karagöz, 2016). Bu nedenle eylem araştırmasının uygulama basamağında kullanılan afiş yapımı etkinliği, yaparak ve yaşayarak aktif öğrenme sağladığından toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını oluşturmada etkili olmuştur. Bu etkinlikte öğrencilerin medyada yer alan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ifade eden imgeleri tespit ettiği görülmüştür.

Kılıç ve diğerleri (2014) okul çağı çocuklarının toplumsal cinsiyet algısı ile yaptıkları çalışmada bebek bakan erkek, halter kaldıran kadın gibi çocukların kafasındaki cinsiyet rollerine aykırı eylemlerin medya aracılığı ile iletilmesi gerektiğini belirtmektedir. Son zamanlarda medyada toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili çalışmalara yer verilmektedir. Esen (2013) toplumsal öğrenme kuramına göre medyada yer alan karakterlerin çocuklar tarafından rol model alınarak taklit edileceğini belirtmektedir. Çocuklar özellikle reklamlar aracılığı ile toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik rol modeller ile karşılaşarak toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlayabilmektedir.

Toplumsal gelişmesinde görünürde ön planda olmayan ama önemli rolleri olan kadınların etkin ve üretken olması ekonomik kalkınmada da önem taşımaktadır (Karabıyık, 2012). Bu bağlamda aile ve iş yaşamının uyumunu sağlayacak ve çalışan kadınların iş yaşamını kolaylaştıracak politikalar belirlenmelidir (Alparslan ve diğerleri, 2015). Eğitim konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğinin eğitime erişim ile sınırlı kalmayıp, kadınların toplumsal hayata, karar verme süreçlerine tam olarak katılımını ve haklarını tam olarak kullanmaları için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir. Medya bu konuda yapılacak çalışmalarda önemli bir etken olarak üzerine düşeni yerine getirmelidir. Toplumda var olan cinsiyet rollerinin kazanılmasını açıklayan sosyal öğrenme kuramına göre birey iyi bir gözlemcidir. Kendisine sunulan reklam, dizi, film, haber gibi yayınlardaki cinsiyetçi yaklaşımları örtük öğrenmeler ile elde etmektedir. Bu nedenle medyanın cinsiyetçi rollerden arındırılmış olmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan medyada yer alan film, dizi, haber, reklam gibi yayınların cinsiyet eşitliği vurgusunu yapacak şekilde düzenlenmesi farkındalığın sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır.

5.1.7. Eğitim, Okul ve Cinsiyet

Eğitim ve eğitimin gerçekleştirildiği kurumlar olarak okul ortamları toplumsal kültürü aktarırken toplumda kabul gören cinsiyet rollerinin aktarılmasını da sağlamaktadır. Okulların cinsiyet kalıp yargılarının taşıyıcıları olmakla beraber, bireylerin kendini güçsüzleştiren mekanizmaları fark etmesi ve yaşam kalitesini geliştirmesi açısından önemli olduğu bilinmektedir (Göğüş Tan, 2018). Bu nedenle mevcut çalışmada öğrencilerin cinsiyet rolleri kalıp yargılarının farkına varması ve bu kalıp yargılardan gelecek yaşantılarında olumsuz

etkilenmelerini önlemek için okul ortamı ve eğitim kurumu aracı olarak görülmektedir. Bu durum uygulama basamağından elde edilen bulgular içinde yer alan “sınıfımızda böyle ayrımcılık yapıyoruz, otururken, oynarken vb. bende dahil olmak üzere ayrımcılık yapıyoruz” öğrenci görüşü ile ifade edilmektedir.

Çalışma küçük bir grup ile gerçekleştirilen, farklı etkinlikler ile nitel sonuçların ortaya konulduğu eylem araştırması şeklindedir. Eylem araştırması; problemin tespit edilerek aynı ortamda çözülmeye çalışıldığı, araştırmacının doğrudan katıldığı ve katılımcılar ile iş birliği içinde olduğu bir araştırma biçimidir (Çakan, 2005). İş birliğini sağlama amacıyla yapılan etkinlik afiş hazırlama çalışmasıdır. Cinsiyet eşitliği açısından renkler, spor, müzik, film, meslekler, ev işleri, oyuncaklar, eğitim, kıyafet ve dans olmak üzere 10 tema üzerinden afiş çalışması yapılmıştır. Görsel çalışmalar insanların kendini ve kendi dışındaki dünyayı tanımasını ve bunu başkalarına aktarmasına yardım etmektedir (Yiğitel, 2009). Afiş hazırlama çalışması sırasında öğrenciler kendi ifade şekillerini kullanarak farklı alanlarda cinsiyet rollerini ve eşitliği üzerine bakış açılarını sunmuştur.

Bu çalışma ile öğrencilerin eleştirel düşünebilmesi, empati kurabilmesi ve konu ile ilgili farklı yorumlar yapabilmesi sağlanmaktadır. Elde edilen bulgulardaki öğrenci görüşlerinden “önemli olan ön yargının üstesinden gelmek” ve “eğer herkes eşitlikte birbirini destekler ise, ön yargıların hepsi yok olur” ifadelerinin bu durumu destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Kılıç ve diğerleri (2014) okul çağı çocuklarının toplumsal cinsiyet algıları üzerine yapmış oldukları çalışmada farklı yaş gruplarının toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının nasıl kırılacağına dair görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Yaptıkları görüşmeler sonucunda erkek olmanın her yaş döneminde değerli olduğu görülmektedir. Araştırmalarında elde edilen veriler eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet algısı geliştirmek için hazırlanan bir eğitsel oyuna dayanak oluşturmaktadır. Aynı zamanda kız ve erkek çocukların birlikte vakit geçirerek, eleştirel düşünme güçlerini geliştirerek, deneyimlerini paylaşarak ve farklı örnekler görerek eşitlikçi toplumsal cinsiyet algılarını arttırdıkları görülmektedir. Bu açıdan okul cinsiyet eşitliği kazanımları açısından önemli bir ortam oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular içinde yer alan “annemi dedem okula göndermemiş, dayımı göndermiş ama o da okumak istememiş” ve “kızlar okula gitmeli, kadın başkan, başbakan olmalı” öğrenci ifadeleri eğitim ortamının önemini göstermektedir.

Toplumda meydana gelecek değişimler ve toplumun yapılanması için en önemli etmen eğitim olarak ifade edilmektedir. Var olan yasal düzenlemeler soyut olarak kalmakta, uygulamada cinsiyet ayrımcılığına yönelik tutumların değişmesini sağlayamamaktadır (Dedeoğlu, 2009). Örneğin ekonomik alandaki tüm yasal düzenlemelere rağmen istihdam konusundaki sıkıntıların temelini eğitim oluşturmaktadır. Kuzey Avrupa ülkeleri hariç bir değerlendirme yapıldığında tüm ülkelerde tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik özelliklerine göre kadın istihdamı konusunda sıkıntılar bulunmaktadır (Sınmaz Uzgan, 2018). Sınmaz Uzgan (2018) bu duruma örnek olarak

ülkemizdeki kadınların eğitim düzeyi ve iş gücüne katılımında eksiklikler bulunduğunu, İtalya’da iyi eğitilmiş kadınların erkekler ile eşit imkânlarla sahip olmadığını, Almanya’da ise kadınların yönetici pozisyonlarında yeterince bulunamadıklarını ifade etmektedir. Araştırmacı toplumda cinsiyet eşitliği ile ilgili dönüşüm sağlanabilmesi için eğitimin her kademesindeki yönetici ve öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi alması gerektiğini belirtmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin durumların disiplinler arası olarak örtük program dâhilinde verilmesi konunun yaşam içinde uygun etkinlikler ile farkındalığını sağlayacaktır. Göğüş Tan (2018) okulun kız öğrenciler için “soğuk iklim” metaforu ile temsil edildiğini ifade etmektedir. Bu metafor psikolojik bir ortam olarak okulda kızların saç, kıyafet, davranış biçimi ses tonu gibi konularda kontrol altında olduğunu ve bu durumun özgüvenlerinin gelişimini engellediğini ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının eğitim ve okul aracılığı ile sağlanmasına ilişkin yapılan birçok çalışmadan birisi 2011 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi ÇOÇA birimi tarafından yürütülmüştür (ÇOÇA, 2013). Projenin ilk çalışması bireylerin toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi ve bu algının değiştirilmesine yönelik eğitim materyali geliştirmek olmuştur (ETCEP, 2016). Eşitliğin sağlanması için sadece eğitim politikalarında değil; eğitsel, toplumsal ve kültürel politikaların birlikte düşünülmesi gerekmektedir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rollerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik uygulanan eylem araştırmasından elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara bağlı olarak uygulamaya ve araştırmacılara yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.2.1. Sonuçlar

Ortaokul öğrencilerinin kadın erkek rollerine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen bu eylem araştırması sonucunda, katılımcılarda toplumsal cinsiyet ile ilgili kavram yanılgıları ve geleneksel cinsiyet rollerine ait kalıp yargıları olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte yapılan etkinlikler ile bu yanılgıların ve sahip olunan kalıp yargıların değişime açık olduğu görülmüştür. Okulların toplumda cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlayacak dönüşümleri gerçekleştirebilecek potansiyeli bulunmaktadır. Eğitim ortamlarında bireylere toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılık kazandırılabilir. Yapılan çalışma ile kısa sürede bile geleneksel değer yargılarının sorgulanarak daha esnek bir düşünce yapısının geliştiği görülmüştür.

Araştırmada elde edilen bulgular içinde katılımcıların cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramını ayırt edemedikleri görülmüştür. Katılımcılar toplumsal cinsiyet kavramı ile

karşılaşmamış olduklarını ifade etmelerine rağmen kadın erkek rol ve sorumluluklarını geleneksel kalıp yargılara göre açıklamışlardır. Toplumsallaşma sürecinde ailede başlayarak okul, arkadaş ve akraba ilişkileri ile devam eden toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılması sırasında bu kavramın farkındalığı önemli bir yer tutmaktadır.

Uygulama basamağından elde edilen günlük formlarda katılımcıların eğitim, meslek seçimi, renkler, oyuncaklar, iş yaşamı ve siyasi katılım alanları gibi yaşamın hemen hemen her alanında geleneksel kalıp yargılar ile karşılaştığı görülmüştür. Buna karşın katılımcıların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları bu durumları cinsiyet rolleri ve geleneksel kalıp yargılara göre değerlendiremedikleri tespit edilmiştir. Özellikle ev içi roller ve iş yaşamında görülen cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar katılımcıların hayatında önemli bir yere sahiptir.

Geleneksel cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde kitle iletişim araçlarının önemli bir yer kapladığı da tespit edilmiştir. Erinlik döneminde bulunan 10-11 yaş grubundaki katılımcılar medya da karşılaştıkları durumları hızlı bir şekilde benimseyerek taklit edebilmektedirler. Bu bakımdan kitle iletişim araçlarının yayınlarının toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığına yönelik yeniden düzenlemelerinin ve kontrollerinin yapılması gerektiği tespit edilmiştir.

Eğitime ve sosyal haklara erişim konusunda yapılan yasal düzenlemelere ve uzun yıllara dayanan politikalara rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda istenen aşamaya ulaşılamamıştır. Bu durumun değişmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda tüm toplumca bir farkındalık gelişmesi gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için bireylerin fırsatları ve kaynakları kullanmasında, hizmetlere ulaşmasında ayrımcılığa maruz kalmayacakları ortamlar oluşturulmalı ve izlenmelidir. Gerçekleştirilen bu eylem araştırması ile katılımcıların tamamının toplumsal cinsiyet kavramı ile tanışması ve kavram ile ilgili farkındalık sağlaması mümkün olmuştur.

5.2.2. Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda hem uygulamaya hem de gelecekte yapılabilecek çalışmalara yönelik olarak geliştirilen öneriler aşağıda sunulmuştur.

5.2.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

Alanyazında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda sınırlı bir ilerleme kaydedilmektedir. Bu durum yapılan çalışma sonuçlarının uygulayıcılar tarafından değerlendirilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının bireylere kazandırılabilceği en önemli kurum olarak eğitim kurumu görülmekle birlikte, sadece eğitim alanında değil tüm sosyal alanlarda konu ile ilgili dönüşüm çalışmaları gerekmektedir. Bu bağlamda yapılabilecekler aşağıdaki şekilde önerilmektedir:

- 1) Cinsiyet eşitsizliği ile ilgili mücadele çalışmalarının toplumun tamamına yayılması
- 2) Medyanın toplumsal cinsiyet ayrımcılığı içeren geleneksel kalıp yargıları içeren söylemler ve görseller yerine toplumsal cinsiyet eşitliğini aktaracak ifade ve görseller kullanması
- 3) Okul toplumundaki yöneticiden hizmetliye tüm personelin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı eğitimlerine katılması
- 4) Toplumsal cinsiyet eşitliği içerikli hizmetiçi eğitimlerin panel, konferans, seminer, sunum vb. etkinlikler ile artırılması
- 5) Kullanılan kitap, poster, video vb. her türlü eğitim materyallerinin cinsiyetçilikten arındırılması
- 6) Toplumsal cinsiyet eşitliği sadece okul kurumunu değil tüm kurumları ilgilendiren sosyal bir konu olduğundan kurumların birlikte çalışması, özellikle okul kurumunun yerel yönetimler ile iş birliği içinde olması
- 7) Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve geleneksel rol modelleri hakkında farkındalığı olmayan aileler aracılığı ile cinsiyet eşitsizlikleri yeniden üretildiğinden; toplumsal kültürün yeni nesillere aktarılmasında birincil etken olan aileler ile ayrıca çalışmalar yapılması
- 8) Kadınların bilim, sanat, siyaset ve sivil yaşamdaki görünürlüklerini arttıracak çalışmalar yapılması
- 9) Sosyo-ekonomik kalkınmanın sağlanmasında temel faktör olarak kadınların iş gücüne katılımı ve istihdamlarının artırılması yer almaktadır. Bu durumun sağlanmasının temelinde kadınların eğitim kademelerinde ilerlemesi olduğundan, rehberlik servisleri tarafından kız öğrencilerin eğitim, meslek seçimi, ve istihdam konularında takibinin yapılması

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve ayrımcılığı kadın sorunu olarak görünür olmakla birlikte temelde eril kültürün oluşturduğu bir sorundur. Bu sorun ile mücadele de, çözüm yolları üretilmesinde kadınlardan daha çok yer alması gerekenler ataerkil toplumda dezavantajlı konumda olmayanlardır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamamış olması gerçekte erkekler için de oldukça önemlidir. Bu nedenle yapılabilecek en önemli farkındalık geleneksel kültür rollerinden rahatsız olabilen erkekler yetiştirmektir.

5.2.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması şeklinde gerçekleştirilen araştırmada genellemelere ulaşma amacı güdülmemektedir. Fakat alanda yapılan diğer çalışma sonuçları ile

birlikte değerlendirildiğinde daha zengin bir bakış açısı sağlayabilmektedir. Bu nedenle çalışmanın sınırlılıklarından olan ortaokul öğrencileri dışında farklı gruplar ile çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı sağlamaya yönelik uygulanan bu eylem araştırmasının devamında öğrencilerin farkındalık düzeylerini belirlemek için bir ölçek kullanılarak nicel araştırmanın da dâhil edildiği karma bir araştırma gerçekleştirilebilir. Bu şekilde elde edilen bulgular ile farkındalık düzeylerindeki değişimin derecesi ve hangi değişkenlere bağlı olduğu saptanabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını oluşturmak ve yerleşmiş kalıp yargıların yıkılmasını sağlamak uzun zaman gerektirdiğinden bu çalışmanın boylamsal olarak ortaokul yıllarında 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde yapılması önerilmektedir. Bu şekilde yapılacak bir çalışmada toplumsal kalıp yargılar yerine eşitlikçi bir düşünce ve davranış kazanımı sağlanabilecektir.

Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel düzeylerdeki okullarda, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler ile uygulamanın tekrarlanması ileriye yönelik bölgesel olarak yapılacak çalışmaların planlanması açısından katkı sağlayacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının oyun ve drama etkinlikleri ile gerçekleştirilmesi çalışmanın kalıcı izli davranış değişikliği oluşturması bakımından yararlı olacaktır. Bu nedenle bu konudaki çalışmaların hangi yaş grubu ile olursa olsun uygulamaya yönelik yapılması önerilmektedir.

Yapılan uygulamalı çalışmalar içine dildeki cinsiyetçi söylemlerin farkındalığını sağlayacak etkinlikler eklenmelidir. Dildeki cinsiyetçi söylemler toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin farkında olmadan yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle dildeki değişimin günlük yaşamdaki davranış değişikliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Alanyazında toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili olarak okul öncesi ve üniversite öğrencileri ile yapılmış uygulamalı çalışmalara rastlanmakla birlikte ortaokul düzeyinde uygulamalı çalışmalara rastlanmamıştır. İlkokul, ortaokul ve lise düzeyinde uygulamalı çalışmaların yapılması toplumun cinsiyet eşitliğine bakış açısında dönüşüm sağlayacağı düşünülmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımında sosyal yönden sağlıklı olma eğitim, meslek, ücret, seçme, karar verme süreçlerinde eşitlik ve hizmetlerden tam yararlanabilme anlamına gelmektedir. Cinsiyet eşitliği ve sosyal sağlık arasındaki ilişki toplumun sosyal sağlığı açısından incelenmelidir.

Cinsiyet eşitliği insan hakları boyutunda bir konudur. Demokratik toplumların sahip olması gereken bir özelliğidir. Demokratik, insan hakları bakımından eşit ve adaletli toplumlarda bireylerin mutlu ve özgüvenli olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği

farkındalığına sahip olan ve olmayan bireylerin benlik algıları ve özgüvenleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- [1].Acar Erdol, T. ve Gözütok, F. D. (2017). Ortaöğretim öğrencileri için toplumsal cinsiyet eşitliği öğretim programı ihtiyaç analizi: bir anadolu lisesi örneği. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 39-65.
- [2].Adema, W. (2013). Greater gender equality what role for family policy? *Family Matters*, 93, 7-16.
- [3].Adıgüzel, M. (2019). *Biyoloji öğretmen adaylarının kavram yanılgılarının belirlenmesi ve giderilmesi üzerine bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [4].Akçan Parlaz, E. A., Tekgül, N., Karademirci, E. ve Öngel, K. (2012). Ergenlik dönemi: fiziksel büyüme, psikolojik ve sosyal gelişim süreci. *Türkisch Family Physician*, 3(4), 10-16.
- [5].Aktaş, İ. ve Uyanık, Z. (2016). Kadına yönelik şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 32-42.
- [6].Aksoy, N. (2003). Eylem araştırması eğitimsel uygulamaları iyileştirme ve değiştirmede kullanılacak bir yöntem. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 36, 474-489.
- [7].Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.
- [8].Alisbah Tuskan, A. (2012). Toplumsal cinsiyet toplumda kadına biçilen roller ve çözümleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 25(99), 445-449.
- [9].Allana, A., Asad, N. ve Sherali, Y. (2010). Gender in academic settings: role of teachers. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 1(4), 343-348.
- [10].Alparslan, A. M., Çetinkaya Bozkurt, Ö. ve Özgöz, A. (2015). İşletmelerde cinsiyet ayrımcılığı ve kadın çalışanların sorunları. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3), 66-81.
- [11].Aramızda ne fark var. (2018, 3 Şubat). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=9EHBmhJQWvE>
- [12].Arıcı, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [13].Arslangiray, N. (2013). *Üniversite öğrencilerinde beden imajının yordayıcıları olarak bağlanma stilleri ve toplumsal cinsiyet rolleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [14].Artvinli, E. (2010). Coğrafya derslerini yapılandırmak aksiyon (eylem) araştırmasına dayalı bir ders tasarımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 21, 184-218.
- [15].Asan, H. T. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 2(2), 65-74.
- [16].Aslan, A. (2007). *Lise son sınıf kız öğrencilerin cinsiyet rollerine ilişkin düşünceleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [17].Aslan, G. (2015). Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına metaforik bir çözümleme. *Eğitim ve Bilim*, 40(181), 363-384.
- [18].Aşılı, G. (2001). *Üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleri ve ego (ben) durumları arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [19].Bal, A. P. ve Doğanay, A. (2014). Sınıf öğretmenleri adaylarının matematiksel modelleme sürecini anlamalarını geliştirmeye yönelik bir eylem araştırması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1363-1384.
- [20].Balci, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem teknik ve ilkeler* (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- [21].Balin, H. (2019). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet açısından kadının siyasal katılımı ve yükselmesinin önündeki engeller*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [22].Baydur, H., Uçan, G., Şeker, D., Özpınar, S., Gerçeklioğlu, G. ve Horasan, G. D. (2016). Manisa kent merkezinde yaşayan yetişkinlerde toplumsal cinsiyet tutumunun değerlendirilmesi: yöntem ve temel bulgular. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(5), 126-133.
- [23].Bilgin, S. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- [24].Bi maruzatım var. (2018, 3 Şubat). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=mNVfYrengqs>
- [25].Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 108-114.
- [26].Bizim ailede olmaz. (2018, 3 Şubat). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=XaXuRWAt03g>
- [27].Bora, A. (2002). Olmayanın nesini idare edeceksin? yoksulluk, kadınlar ve hane. N. Erdoğan (Ed.), *Yoksulluk halleri* (s. 65-88). İçinde. İstanbul: İletişim Yayınları.
- [28].Bora, A. (2011). *Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık*. Erişim adresi: <http://secbir.org/images/haber/2011/02/01-kenan-cayir-1.pdf>
- [29].Bryant, A. N. (2003). Changes in attitudes toward women's roles: predicting gender-role traditionalism among college students. *Sex Roles*, 48(3/4), 131-142.
- [30].Buchmann, C., DiPrete, T. A. ve McDaniel, A. (2008). Gender inequalities in education. *Annual Reviews Sociology*, 34, 319-337.
- [31].Budak, G., Doğan, Z. ve Harlak, H. (1991). Çalışan kadınların sorunları: bir toplumsal değişme araştırması. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(1), 85-94.
- [32].Buğra, A. (2015). Sosyal politika ve toplumsal cinsiyet çalışmaları: verimli bir birliktelik. S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren (Ed.). *2000’ler Türkiye’sinde sosyal politika ve toplumsal cinsiyet* (s. 13-21). İçinde. Ankara: İmge Kitabevi.
- [33].Burt, K. ve Scott, J. (2002). Parent and adolescent gender role attitudes in 1990.s Great Britain. *Sex Roles*, 46(7/8), 239-244.
- [34].Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- [35].Can Gürkan, Ö. ve Coşar, F. (2009). Ekonomik şiddetin kadın yaşamındaki etkileri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3), 124-129.
- [36].CEDAW (2019). *Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi uluslararası sözleşmesi*. Erişim adresi: <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat/uamevzuat/kadinlarakarsiherturluayrimciligin.pdf>
- [37].Chen, C., Sonnert, G. ve Sadler, P. M. (2020). The effect of first high school science teacher’s gender and gender matching on students’ science identity in college. *Science Education*, 104, 75-99.
- [38].Christensen, L. B., Johnson, R. B., ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* (A. Aypay, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- [39].Colclough, C. (2008). *Gender equality in education - increasing the momentum for change*. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/6907>
- [40].Cooray, A. (2012). Suffrage, democracy and gender equality in education. *Oxford Development Studies*, 40(1), 21-47.
- [41].Correll, S. J. (2001). Gender and the career choice process: the role of biased selfassessments. *American Journal of Sociology*, 106(6), 1691-1730.
- [42].Çakan, S. (2005). *Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının uygulandığı 6.sınıf matematik dersine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri (bir eylem araştırması)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- [43].Çelik Demirtaş, S. (2019). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet algısı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [44].Çetin, D. ve Bilir Güner, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde liderlik kavramını algılama biçimleri. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 4(02), 47-54.
- [45].Çinga, N. S. (2004). *Dil öğretiminde cinsiyetçi yaklaşımın dil öğretimine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [46].ÇOÇA (2013). *Çocuklar için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ailelerin güçlendirilmesi projesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

- [47].Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- [48].David, M. E. (2015). Women and gender equality in higher education? *Education Sciences*, 5, 10-25.
- [49].Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 86, 139-171.
- [50].Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi ayrımcılık mı? Türkiye’de sosyal devlet, cinsiyet eşitliği politikaları ve kadın istihdamı. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(21), 41-54.
- [51].Dedeoğlu, S. ve Şahankaya, A. (2015). Türkiye’de iş ve aile yaşamını uyumlaştırma politikaları. S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren (Ed.). *2000’ler Türkiye’sinde sosyal politika ve toplumsal cinsiyet* (s. 93-123). İçinde. Ankara: İmge Kitabevi.
- [52].Değirmenci, B. (2018). *Toplumsal cinsiyet algısının meslek seçimine etkisi üzerine bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- [53].Demiray, E. ve DüNDAR, S. (2018). Çocuk kanallarında yayınlanan reklamlar ve toplumsal cinsiyet. *İstanbul Business Research*, 47(2), 208-232.
- [54].Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, 63, 19-21.
- [55].Dilaveroğlu, M. (2013). *Kadın yazarların kaleminden Türkiye’de kadın sorunu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- [56].Dinçel, E. (2006). *Ergenlik dönemi gelişimsel ödevleri ve psikolojik problemler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- [57].Dinçer Akmeşe, S. (2015). *Unesco’da toplumsal cinsiyet eşitliği*. Erişim adresi: <http://unesco.org.tr/Content Files/Content/tez/satez.pdf>
- [58].Doğan, Y. (2007). İlköğretim çağındaki 10-14 yaş grubu öğrencilerinin gelişim özellikleri. *U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 155-187.
- [59].Doğan, A. (2013). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik hizmet veren kamu kurumları ve hizmetleri üzerine bir değerlendirme. *KSU Journal of Social Sciences*, 10(2).
- [60].Durdu, M. (2013). *Duyuşsal davranış eğitimi programının erinlik dönemi çocuklarının sosyal beceri düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [61].Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Y. Ecevit, N. Karkner (Ed.). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi (Birinci Baskı)* içinde (s. 3-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- [62].Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi projesi. (2020, 15 Nisan). Erişim adresi: https://www.britishcouncil.org.tr/sites/default/files/proje_oykusu-son.pdf
- [63].Ercan, L. (2001). Ergenlik döneminde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2(9), 47-58.
- [64].Erdal, Ç. (2010). *Türkiye’de ulusal kanallarda yayınlanan prime-time televizyon dizilerinde toplumsal cinsiyet rolleri açısından ailenin sunumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- [65].Erdem, M. (2019). *Yetişkin kadın bireylerde toplumsal cinsiyet rolleri ile benlik saygısının ilişki doyumu üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [66].Ersoy, E. (2009). Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230.
- [67].Eryılmaz, T. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi, Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Ankara.
- [68].Esen, İ. (2013). Hizmet öncesi öğretmen eğitiminde toplumsal cinsiyet duyarlılığını geliştirme amaçlı bir çalışma. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 280-295.
- [69].Esen, Y. (2013). Eğitim süreçlerinde cinsiyet ayrımcılığı: öğrencilik deneyimleri üzerinde yapılmış bir çözümleme. *International Online Journal of Educational Sciences*, 5(3), 757-782.

- [70].Eşitiz beraberiz. (2018, 3 Şubat). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=NN09k4EFL8s>
- [71].ETCEP (2016). *Okulların toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi ve ihtiyaç analizi raporu*. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/301621171>
- [72].ETCEP (2016). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı okul standartları kılavuzu*. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/19119314>
- [73].Fidan, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [74].Flowers, N. (2010) *Pusulacık* (M. Çulhaoğlu, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- [75].Forde, C., Kane, J., Condie, R., McPhee, A. ve Head, G. (2003). Strategies to address gender inequalities in Scottish schools a review of the literature. *Scottish Executive Social Research*. Erişim adresi: <https://www.nls.uk/scotgov/2006/0027653.pdf>
- [76].Frieze, I. H., Ferligoj, A., Kogovsek, T., Renner, T., Horvat, J. and Sarlija, N. (2003). Gender-role attitudes in university students in the United States, Slovenia, and Croatia. *Psychology of Women Quarterly*, 27, 256-261.
- [77].Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (A. Ersoy ve P. Yalçınoglu, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- [78].Göfner, B. (2017). *Sosyal bilgiler dersinde okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [79].Göğüş Tan, M. (2018). *Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme çalışması*. Ankara: Ceid Yayınları.
- [80].Göğüş Tan, M., Ecevit F. Y., ve Sancar Üşür, S. (2000). *Kadın erkek eşitliğine doğru yürüyüş eğitim, çalışma yaşamı ve siyaset*. TÜSİAD Yayınları: İstanbul.
- [81].Gökkaya, V. B. (2014). Cam tavan, kadın ve ekonomik şiddet. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 26, 371-383.
- [82].Güden, M. P. (2006). *Dilde cinsiyet ayrımcılığı: Türkçe'nin içerdiği eril ve dişil ifadeler bakımından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [83].Gülbasar Şire, G. (2009). *Lise eğitimine devam eden kırsal gençlik ve toplumsal cinsiyet: Adana ili örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- [84].Güldü, Ö. ve Ersoy Kart, M. (2009) Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97-116.
- [85].Güldüren Özcan, K. (2019). *Sürdürülebilir kalkınmanın başarısızlığı, sürdürülebilir kalkınmaya eleştiriler ve hakim çevre anlayışına alternatif yaklaşımlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- [86].Gülsoy, S. (2019). Oyun, kültür ve zaman. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 62, 317-337.
- [87].Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.
- [88].Güneş, Ö. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet ayrımı (1990 - 2006). *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 19(2), 81-95.
- [89].Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma geliştirmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi? *Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 85-99.
- [90].Hanushek, E. (2008). Schooling, gender equity and economic outcomes. Tembon, M. ve Fort, L. (Ed.) *Girls' education in the 21st century gender equality, empowerment and economic growth* (s.23-39). İçinde. Washington DC: The World Bank.
- [91].Haymana, P. (2019). *Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların iyilik hali algısı ile ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [92].Helvacıoğlu, F. (1994). *1928'den 1994'e ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- [93].Hülür, A. B. ve Kalafat Çat, A. (2018). Televizyonlardaki gıda reklamlarında kadın imgesi. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(6), 1-12.
- [94].İshakoğlu, J. (2020). *Masallar aracılığı ile toplumsal cinsiyet rollerinin kadına yönelik inşası: izlerkitle üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- [95].İş hayatında toplumsal cinsiyet. (2018, 3 Şubat). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=4PShei5UOvE>
- [96]. BBC. Kadın milletvekillerinin oranı. (2020, 29 Mayıs). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44605360>
- [97].Kahraman, S. D. (2010). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 3(1), 30-35.
- [98].Kahraman, P.B. ve Başal, H.A. (2011). Anne eğitim düzeyine göre çocukların cinsiyet kalıpyargıları ile oyun ve oyuncak tercihleri. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(1), 1335-1357.
- [99].Kanatlı Öztürk, F. (2018). *Çokkültürlü eğitim çerçevesinde hazırlanan etkinliklerle farklılıklara saygı değeri ve araştırma becerisi geliştirmeye yönelik bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- [100].Kantoğlu, A. (2017). *Bir grup ergenin toplumsal cinsiyet algılarının sosyodemografik özelliklere göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [101]. Karaaslan Şanlı, H. (2011). Medya. Y. Ecevit, Karkıner, N. (Ed.). *Toplumsal cinsiyet çalışmaları (Birinci Baskı)* içinde. (s. 97-110). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- [102].Karabekmez, S., Yıldırım, G., Özyılmaz Akamca, G., Ellez, A. M., Bulut Üner, A. N. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi*, 1(2), 52-70.
- [103].Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de çalışma hayatında kadın istihdamı. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 32(1), 231-260.
- [104].Karagöz, İ. (2016). *Görsel sanatlar dersi alan öğrencilerin görsel kültür okumalarıyla toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [105].Kaynak, D. (2017). *Okul öncesi hikaye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- [106].Kılavuz, T. (2019). *İlkokulda cinsiyet ayrımcılığının yeniden üretimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- [107].Kılıç, A. Z. (2013). *Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısı ve çocuk yetiştirmeye etkileri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi: Çocuk Çalışmaları.
- [108].Kılıç, A. Z., Beyazova, A., Akbaş, H. M., Zara, A. ve Serhatlı, İ. (2014). Okul çağı çocuklarının toplumsal cinsiyet algıları: gündelik yaşam örnekleriyle cinsiyetçiliğin benimsenme durumuna ve esneyebilme olasılığına dair bir araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 17(2), 121-151.
- [109].Kırbaçoğlu Kılıç, L. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129 – 148.
- [110].Kitiş Çınar, E. (2013). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- [111].Koca, C. (2006). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyet ilişkileri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 81-99.
- [112].Koca, C. ve Demirhan, G. (2005). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4), 200-228.
- [113].Kocacık, F. ve Gökkaya, V. B. (2005). Türkiye’de çalışan kadınlar ve sorunları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.
- [114].KOÇ-KAM (2019). *2018 verileri ile Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği*. Erişim adresi: https://kockam.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2019/11/KOCKAM_Rapor_DIGITALCOPY-1.pdf

- [115].Koçulu, A. (2018). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ile çevre sorunlarına yönelik tutum ve davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- [116].Koçum, G. (2013). *Yerel yönetimlerin kadın sorunlarına yaklaşımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- [117].Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(2), 21-43.
- [118].KONDA (2019). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet raporu hayat tarzları araştırması 2018*. Erişim adresi: https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2019/11/KONDA_ToplumsalCinsiyetRaporu.pdf
- [119].Köseler, F. (2009). *Okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet olgusu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- [120].KSGM (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013*. Erişim adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/6314/toplumsal-cinsiyet-e%C5%9Fitli%C4%9Fi-ulusal-eylem-plan%C4%B1-2008-2013.pdf>
- [121].KSGM (2016). *Kadına Yönelik Şiddet Ulusal Eylem Planı 2016-2020*. Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-planı>
- [122].KSGM (2020). *Türkiye’de kadın*. Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/38419/02-03-2020-tr-de-kadin.pdf>
- [123].Kuurme, T. ve Kasemaa, G. (2015). Gender advantages and gender normality in the views of Estonian secondary school students. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 6, 72-85.
- [124].Kuzu, A. (2009). Öğretmen yetiştirme ve mesleki gelişimde eylem araştırması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 425-433.
- [125].Küresel cinsiyet uçurumu raporu. (2020, 25 Mayıs). Erişim adresi: <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/169436>
- [126].Mahaffy, K. A. ve Ward, S. K., (2002). The gendering of adolescents’ childbearing and educational plans: reciprocal effects and the influence of social context. *Sex Roles*, 46(11/12), 403-417.
- [127].Maya, İ. (2013). Türk eğitim sistemindeki cinsiyet eşitsizliklerinin AB ülkeleri ile karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 69-84.
- [128].Moreau, M. P., Osgood, J. ve Halsall, A. (2008). Equal opportunities policies in english schools: towards greater gender equality in the teaching workforce?. *Gender, Work and Organization*, 15(6), 553-578.
- [129].Nyberg, A. (2012). Gender equality policy in Sweden: 1970s–2010s. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 2(4), 66-84.
- [130].Ofas, S. G. (2017). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin toplumsal cinsiyet rollerine, kültürlerarası duyarlılığa ve risk faktörlerine göre yorumlanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [131].Oğuz, İ. H. (2019). *Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma ve mikro temelli sürdürülebilir kalkınma uygulamaları*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- [132].Osad’an, R. (2012). Gender stereotypes and elementary school teachers. *Acta Technologica Dubnicae*, 2(2), 25-29.
- [133].Otaran, N. (2003). *Eğitimin toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi Türkiye*. Ankara: Unicef Türkiye Temsilciliği.
- [134].Öksüz, F. (2014). *Ortaöğretime devam edemeyen kız öğrencilerin bakış açısından eğitime devamlarının önündeki engeller*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- [135].Öksüz Çal, F. ve Balcı Karaboğa, A. (2017). Kız öğrencilerin ortaöğretime devamlarının önündeki engeller. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1298 – 1326.

- [136].Öngen, B. ve Aytaç, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları*. (Yayın No. 48(2013-2)1/18). Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/101330>
- [137].Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 93-112.
- [138].Özdemir, M. (2010). Türkiye’deki reklamlarda toplumsal cinsiyet ve sunumu. *Milli Folklor Dergisi*, 22(88), 101-111.
- [139].Özdemir, Y. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri göndermeleri açısından incelenmeleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- [140].Özdemir, E. (2018). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik: ortaokul matematik ders kitapları üzerine bir içerik analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- [141].Özdemir, E. ve Balcı Karaboğa, A. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 760-781.
- [142].Özgür, Ö. (2010). *Televizyonda yayınlanan kadın programlarında toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [143].Özyürek, A., Tezel Şahin, F. ve Gündüz, Z. B. (2018). Nesilde nesile kültürel aktarımda oyun ve oyuncakların rolü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(1), 1-12.
- [144].Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10(4), 1217-1230.
- [145]. Pembemavi. (2018, 3 Şubat). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=JwiVXvbGX2k>
- [146].Polat, S. (2010). *Eğitimde ve sınıf içi süreçlerde cinsiyetçi yaklaşımlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [147].Psaki, S. R., Mccarthy, K. J. ve Mensch, B. S. (2018). Measuring gender equality in education: lessons from trends in 43 countries. *Population and Development Review*, 44(1), 117-142.
- [148].Saldıray, A. (2017). *Örtük programda toplumsal cinsiyet: bir ilkokulun örtük programında toplumsal cinsiyete ilişkin nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- [149].Sarı, M. (2017). Türkiye’de cinsiyete dayalı ayrımcılığın kadının çalışma ve siyasal yaşamdaki yerine etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1189-1203.
- [150].Sayılan, F. (2012). *Toplumsal cinsiyet ve eğitim: olanaklar ve sınırlar*. Dipnot Yayınevi: Ankara.
- [151].Sayılan, F. ve Özkazanç, A. (2009). İktidar ve direniş bağlamında toplumsal cinsiyet: bir okul etnografisi. *Toplum ve Bilim*, 114, 51-73.
- [152].Seçgin, F. ve Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Education Sciences*, 6(4), 2446-2458.
- [153].Sharpe M.J. ve Heppner P.P. (1991). Gender role, gender-role conflict, and psychological well being in men. *Journal of Counseling Psychology*, 38(3), 323-330.
- [154].Sınmaz Uzgan, Y. (2018). *Mor söylşiler*. İzmir: Berke Ofset.
- [155].Sırmabıyıklı, G. (2017). *MEB aile eğitimi programının eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [156].Sis Çelik, A. S., Pasinlioğlu, T., Tan, G. ve Koyuncu, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarının belirlenmesi. *Florance Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(3), 181-186.
- [157].SOGEP (2013). *Toplumsal cinsiyet eşitliği projesi oyun etki değerlendirme çalışması raporu*. Erişim adresi: http://www.cocukhaklarizleme.org/wp-content/uploads/SOGEP-OyunDeğerlendirmeRaporu_27.08.13.pdf
- [158].Solak, G. (2017). 2017 Dünya ekonomik forumu cinsiyet eşitsizliği raporu’ndan dikkat çeken 13 bilgi. Erişim adresi: <http://listelist.com/cinsiyet-esitsizligi-raporu>

- [159].Subrahmania, R. (2005). Gender equalityin education: definitions and measurements. *International Journal of Educational Development*, 25, 395-407.
- [160].Şener Özel, F. (2019). *Eğitim fakültelerinin lisans programlarına yönelik toplumsal cinsiyet eğitimi dersi öğretim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- [161].Şıvgın, N. (2015). *Cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [162].Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 89-103.
- [163].Taşkın, L. (2004). Uluslararası sözleşmeler ışığında kadının durumu. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(2), 16-22.
- [164].Temel, A., Yakın, M. ve Misci, S. (2006). Örgütsel cinsiyetlerin örgütsel davranışa yansması. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13(1), 27-38.
- [165].Toplumsal cinsiyet eşitliği nedir, Türkiye’de neden tartışma yaratıyor?. (2020, 15 Nisan). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49679143>
- [166].Toplumsal cinsiyet eşitliği olmadan kalkınma olmaz. (2018, 3 Şubat). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=Cl4WaOHS6S8>
- [167].Toplumsal cinsiyet sertifika programı. (2020, 15 Nisan). Erişim adresi: <https://kockam.ku.edu.tr/egitim/toplumsal-cinsiyet-sertifika-programi>
- [168].Tuna, M. (2008). *İlköğretim çağındaki çocukların sosyalleşmesinde popüler kültürün rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- [169].Turan, N., Öztürk, A., Kaya, H.ve Atabek Aştı, T. (2011). Toplumsal cinsiyet ve hemşirelik. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 167-173.
- [170].TÜSİAD (2008). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği: sorunlar, öncelikler ve çözüm önerileri*. (Yayın No. TÜSİAD-T/2008-07/468). İstanbul: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği.
- [171].Tüzün, I. (2019). *Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*. Erişim adresi: <http://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/E%C4%9Fitimde-Toplumsal-Cinsiyet-E%C5%9Fitli%C4%9Fi-Rehberi.pdf>
- [172].Uçan, G. ve Baydur, H. (2016). Türk erkeğinin toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeği’nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of Social Science*, 47, 289-308.
- [173].UNDP Türkiye (2020). *Toplumsal cinsiyet eşitliği*. Erişim adresi: <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html>
- [174].Uygun, Z. (2011). *Örgüt kültürünün kadın çalışanların kariyer gelişimi üzerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [175].Ülkem için toplumsal cinsiyet eşitliğini destekliyorum projesi. (2020, 15 Nisan). Erişim adresi: <http://www.tapv.org.tr/ulkem-icin-toplumsal-cinsiyet-esitligini-destekliyorum-projesi-2>
- [176].Varol, Z. S., Çiçeklioğlu, M. ve Taner, Ş. (2016). Bir tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algı düzeyi ve ilişkili faktörlerin değerlendirilmesi. *Ege Tıp Dergisi*, 55(3), 122-128.
- [177].Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 0(35), 29-56.
- [178].Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Eroğlu, K. ve Taşkın, L. (2007). Kafkas üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 14(2), 26-38.
- [179].Vefikuluçay Yılmaz, D., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 775-792.
- [180].Wilson, D. (2003). *Human rights: promoting gender equality in and through education* (Report 2003/4). UNESCO: Education for All Global Monitoring.

- [181].Yaşar, N. (2018). Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin okullaşma oranına etkisi: gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşılaştırılması. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2, 55-69.
- [182].Yaylı, D. Ve Kitiş Çınar, E. (2014). *Ortaokul Türkçe ders kitapları görsellerinde toplumsal cinsiyet*. Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic, 9(5), 2075-2096.
- [183].Yeşil, F. (2014). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında cinsiyet ifadeleri ve toplumsal cinsiyet rolleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [184].Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [185].Yılmaz, R. (2007). Reklamlarda toplumsal cinsiyet kavramı: 1960-1990 yılları arası milliyet gazetesi reklamlarına yönelik bir içerik analizi. *Selçuk İletişim*, 4(4), 143-155.
- [186].Yiğitel, F. (2009). *Ergenlik dönemindeki çocukların (12 – 13 yaş) duygu ve düşüncelerini ifade etmede görsel sanatlar dersinin önemi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [187].Yüksel, A. (2010). Okuma güçlüğü çeken bir öğrencinin okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik bir çalışma. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1), 124-134.
- [188].Yürek, N. ve Balcı Karaboğa, F. A. (2018). Türkçe ders kitaplarında hegemonik erkeklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(3), 956-987.

EK 1**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KADIN ERKEK ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ ANKET FORMU****1.BÖLÜM:**

- 1) Toplumsal Cinsiyet kavramını daha önce hiç duydun mu?
- 2) Toplumsal Cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?
- 3) Arkadaşların arasında kızların ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlar nelerdir? Bu konuda aşağıda verilen tabloyu (X) işareti ile doldurunuz.

Kız ve Erkekler	Eşittir	Eşit değildir
Eğitim Alma		
Kıyafet Seçimi		
Ev işleri		
Spor Türleri		
Meslek Seçimi		

- 4) Aşağıda verilen cümleleri uygun ifadelerle doldurunuz.
 - a) Bana göre kadın demektir. Çünkü
 - b) Bana göre erkek demektir. Çünkü
- 5) Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır? Kısaca açıklayınız.
- 6) Sence erkek toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır? Kısaca açıklayınız.
- 7) Renklerin, müziğin, filmlerin, sporun ve mesleklerin cinsiyeti olabilir mi? Bu konuda aşağıda verilen tabloyu (X) işareti ile doldurunuz.

Cinsiyeti olabilir mi?	Evet	Hayır
Renklerin		
Sporun		
Müziğin		
Filmlerin		
Mesleklerin		
Ev İşleri		
Oyuncakların		
Eğitimin		
Kıyafetlerin		
Dansın		

2.BÖLÜM:

Aşağıda verilen ifadelerin doğru veya yanlış olduğunu (X) işareti kullanarak belirtiniz.

ÖZELLİKLER	DOĞRU	YANLIŞ
Erkek çocuklara daha fazla harçlık verilebilir		
Kız çocukların okula gitmesi erkek çocuklar kadar gerekli değildir		
Sadece erkek çocuklar oyuncak kamyon oynayabilir		
Erkeklerde rengarenk kıyafetler giyebilir		
Erkeklerde uzun saçlı olabilir		
Piknik gibi eğlenmeye gidilen yerlerde kadınlar yemek ve sofra hazırlarken erkeklerin top oynayıp denize girmesi haksızlıktır		
Hem kadınlar hem erkekler güçlü olabilir		
Erkekler sevecenlik özelliğine sahip olabilir		

Aşağıda verilen tabloyu (X) işareti kullanarak doldurunuz.

Kimler yapmalıdır/yapabilir?	Sadece kadınlar	Çoğunlukla kadınlar	Hem kadınlar hem erkekler	Çoğunlukla erkekler	Sadece erkekler
Kimler doktor olmalıdır?					
Kimler futbol oynayabilir?					
Kimler küçük kardeşine bakmalıdır?					
Kimler müdür olmalıdır?					
Kimler yemek yapabilir?					
Kimler ütü yapabilir?					
Kimler öğretmen olmalıdır?					
Kimler ağaca tırmanabilir?					
Kimler siyasetçi olmalıdır?					
Kimler mühendis olmalıdır?					

EK 2

GÜNLÜK 1:

Tarih:

Video 1: Bizim Ailede Olmaz

1) Videoda neler anlatılıyordu?

2) Senin bu videoya yönelik günlük hayatta karşılaştığın durumlar nasıldır?

3) Video ile ilgili düşüncelerin, olmasını istediğin veya olması gereken durumlar nelerdir?

EK 3

EK 4

T.C.
MERSİN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

01/04/2019

Sayı : 34776202-605.01-E.6602140
Konu : Aslı YEŞİL' in
Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Mersin Üniversitesi Rektörlüğü'nün 01.03.2019 tarihli ve 983158 sayılı yazısı.

Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı yüksek lisans Aslı YEŞİL' in "*Ortaokul Öğrencilerinin Kadın Erkek Rollerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi*" konulu araştırma izin talebi ile ilgili 01.04.2019 tarihli komisyon görüşü ve çalışma programı ilişikte sunulmuştur.

Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı yüksek lisans Aslı YEŞİL' in söz konusu çalışmayı 2018-2019 eğitim öğretim yılında İlimiz Silifke ilçesinde bulunan Kapızlı Rasim Bozbey Ortaokulu 6. Sınıf öğrencilerine okul müdürlüğünün kontrolünde gönüllülük esasına dayalı olarak ve eğitim öğretimi aksatmadan (imzalı ve mühürlü anket soruları kullanılarak) uygulanması, çalışmaya konu kişilerden, aile üyelerinden ad ve soyad, telefon, adres ile din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi ve uygulama sonucunda hazırlanacak raporun basılı ve dijital ortamda İl Millî Eğitim Müdürlüğümüze vermek şartı ile uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Adem KOCA
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek :
1- Dilekçe ve Ekleri (9 sayfa)
2- Komisyon Görüşü (2 sayfa)

OLUR
01/04/2019

Süleyman DENİZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Dumlupınar Mah. GMK. Biv. Yenişehir / MERSİN
Elektronik Ağ: <http://mersin.meb.gov.tr>
E-posta: istatistik33@meb.gov.tr

Bilgi İçin : Şef-Mehmet ŞİMŞEK KAYA-
V.H.K.İ Canan YAŞA-Tel.:0(324)3291481
Dahili Tel: 120 Faks:0(324)3273518-19

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır, <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 1b16-85e6-3423-88fb-cd73 kodu ile teyit edilebilir.
Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.mersin.edu.tr> adresinden fe397d05-6952-45d8-93a0-3e7fb3bd0ce5 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KADIN ERKEK ROLLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ ANKET FORMU

1.BÖLÜM:

- 1) Toplumsal Cinsiyet kavramını daha önce hiç duydun mu?
- 2) Toplumsal Cinsiyet kavramı sence neyi ifade etmektedir?
- 3) Arkadaşların arasında kızların ve erkeklerin eşit olduğu ve olmadığı durumlar nelerdir? Bu konuda aşağıda verilen tabloyu (X) işareti ile doldurunuz.

Kız ve Erkekler	Eşittir	Eşit değildir
Eğitim Alma		
Kıyafet Seçimi		
Ev işleri		
Spor Türleri		
Meslek Seçimi		

- 4) Aşağıda verilen cümleleri uygun ifadelerle doldurunuz.
 - a) Bana göre kadın demektir. Çünkü
 - b) Bana göre erkek demektir. Çünkü
- 5) Sence kadın toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır? Kısaca açıklayınız.
- 6) Sence erkek toplumda hangi sorumluluklara sahip olmalıdır? Kısaca açıklayınız.
- 7) Renklerin, müziğin, filmlerin, sporun ve mesleklerin cinsiyeti olabilir mi? Bu konuda aşağıda verilen tabloyu (X) işareti ile doldurunuz.

Cinsiyeti olabilir mi?	Evet	Hayır
Renklerin		
Sporun		
Müziğin		
Filmlerin		
Mesleklerin		
Ev işleri		
Oyuncakların		
Eğitimin		
Kıyafetlerin		
Dansın		

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.mersin.edu.tr> adresinden fe397d05-6952-45d8-93a0-3e7fb3bd0ce5 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

2.BÖLÜM:

Aşağıda verilen ifadelerin doğru veya yanlış olduğunu (X) işareti kullanarak belirtiniz.

ÖZELLİKLER	DOĞRU	YANLIŞ
Erkek çocuklara daha fazla harçlık verilebilir		
Kız çocukların okula gitmesi erkek çocuklar kadar gerekli değildir		
Sadece erkek çocuklar oyuncak kamyon oynayabilir		
Erkeklerde rengarenk kıyafetler giyebilir		
Erkeklerde uzun saçlı olabilir		
Piknik gibi eğlenmeye gidilen yerlerde kadınlar yemek ve sofra hazırlarken erkeklerin top oynayıp denize girmesi haksızlıktır		
Hem kadınlar hem erkekler güçlü olabilir		
Erkekler sevecenlik özelliğine sahip olabilir		

Aşağıda verilen tabloyu (X) işareti kullanarak doldurunuz.

Kimler yapmalıdır/yapabilir?	Sadece kadınlar	Çoğunlukla kadınlar	Hem kadınlar hem erkekler	Çoğunlukla erkekler	Sadece erkekler
Kimler doktor olmalıdır?					
Kimler futbol oynayabilir?					
Kimler küçük kardeşine bakmalıdır?					
Kimler müdür olmalıdır?					
Kimler yemek yapabilir?					
Kimler ütü yapabilir?					
Kimler öğretmen olmalıdır?					
Kimler ağaca tırmanabilir?					
Kimler siyasetçi olmalıdır?					
Kimler mühendis olmalıdır?					

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.mersin.edu.tr> adresinden fe397d05-6952-45d8-93a0-3e7fb3bd0ce5 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

EK 5

VELİ İZİN DİLEKÇESİ

XXXXXXXXXXXX ORTAOKULU MÜDÜRLÜĞÜNE

Velisi bulunduğum 6/... sınıfı numaralı öğrencinizin Fen Bilimleri Öğretmeni Aslı YEŞİL'in tez çalışması "Ortaokul Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Farkındalığı Sağlamaya Yönelik Bir Eylem Araştırması" konusunda yapacağı çalışmalara katılmasına izin veriyorum.

07/01/2019

Adres:

Velinin Adı Soyadı:

Tlf.:

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Aslı YEŞİL
Doğum Tarihi : 10 Şubat 1981
E-mail : aslimirzakayra@gmail.com
Öğrenim Durumu :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Biyoloji Bölümü	Anadolu Üniversitesi	1998 - 2003
Tezsiz Yüksek Lisans	Eğitim Bilimleri Enstitüsü	Mersin Üniversitesi	2003 - 2004
Yüksek Lisans	Eğitim Yönetimi	Mersin Üniversitesi	2016 - 2020

Görevler :

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Gökdelen Dershanesi	2004 - 2006
Öğretmen	Birey Dershanesi	2006 - 2010
Öğretmen	Erzurum Karaçoban Lisesi	2011 - 2012
Öğretmen	Kapızlı Rasim Bozbey Ortaokulu	2012 - 2020

ESERLER (Makaleler ve Bildiriler)

1. Gizir, S. ve Yeşil, A. (2017). *Suriyeli Çocukların Okul Toplumundaki Sosyal İçerilme ve Sosyal Dışlanma Yaşantıları*. VIII. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu, 19-21 Ekim, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara.